

**Az ENSZ Emberi Jogok Egyetemes
Nyilatkozatának elfogadása,
valamint a Nyilatkozat egészének
részletes tartalmi elemzése**

Jelige: UDHR

Készítette: dr. Puncsák Viktória

Budapest, 2018. október 15.

Tartalomjegyzék

Bevezetés	4
1. A Nyilatkozat elfogadásának története	5
1.1. Előzmények	5
1.2. A Nyilatkozat tervezetének szövegezéséhez vezető út	5
1.3. A Nyilatkozat tartalmának vitája	6
1.4. A Nyilatkozat tervezetének szavazással történő elfogadása	6
1.5. A Nyilatkozat elnevezésének elemzése	7
2. A Nyilatkozat szerkezeti felépítése	9
3. A Nyilatkozat tartalmának részletes elemzése	9
3.1. A Preambulum	9
3.1.1. Első tétel – az emberi méltóság	9
3.1.2. Második tétel – az emberi jogok elismerése, a véleménynyilvánítás és meggyőződés szabadsága	11
3.1.3. Harmadik tétel – a joguralom	12
3.1.4. Negyedik tétel – a nemzetek közötti baráti kapcsolatok	13
3.1.5. Ötödik tétel – az alapvető emberi jogok, az emberi méltóság, a nők és férfiak egyenjogúsága és a szociális fejlődés	14
3.1.6. Hatodik tétel – a tagállamok elköteleződése	15
3.1.7. Hetedik tétel – a Nyilatkozat kinyilvánítása és elfogadása	15
3.2. Az alapzat	16
3.2.1. Első cikk – az egyenlőséghez és az emberi méltósághoz való jog	16
3.2.2. Második cikk – a hátrányos megkülönböztetés tilalma	16
3.3. Az első oszlop	17
3.3.1. Harmadik cikk – az élethez, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog	17
3.3.2. Negyedik cikk – a rabszolgaság tilalma	18
3.3.3. Ötödik cikk – a kínvallatás és a megalázó bánásmód tilalma	19
3.3.4. Hatodik cikk - a jogalanyiség elismeréséhez való jog	20
3.3.5. Hetedik cikk – a törvény előtti egyenlőséghez való jog	21
3.3.6. Nyolcadik cikk – az illetékes bírósághoz való jogorvoslatért folyamodás joga	22
3.3.7. Kilencedik cikk - az önkényes letartóztatás, fogvatartás és száműzetés tilalma	23
3.3.8. Tizedik cikk – a méltányos és nyilvános tárgyaláshoz való jog	25
3.3.9. Tizenegyedik cikk – az ártatlanság vélelméhez való jog és a bűnösség megállapítása	26
3.4. A második oszlop	29
3.4.1. Tizenkettedik cikk – a személy magánéletébe, családi ügyeibe, magánlakásába vagy levelezésébe való beavatkozás tilalma	29
3.4.2. Tizenharmadik cikk – a szabad mozgáshoz való jog	30
3.4.3. Tizennegyedik cikk – a személy joga arról, hogy az üldözés elől más országban menedéket találjon	31
3.4.4. Tizenötödik cikk – az állampolgárság megszerzéséhez és az állampolgárság megváltoztatásához való jog	32
3.4.5. Tizenhatodik cikk – a házasságkötéshez és családalapításhoz való jog	33
3.4.6. Tizenhetedik cikk – a saját tulajdonhoz való jog	34

3.5.	A harmadik oszlop.....	36
3.5.1.	Tizennyolcadik cikk – a gondolati, a meggyőződés és vallás szabadsága	36
3.5.2.	Tizenkilencedik cikk – a vélemény és információ szabadságáról	39
3.5.3.	Huszadik cikk – a békés célú gyülekezés és egyesülés szabadsága	39
3.5.4.	Huszonegyedik cikk – az ország ügyeinek intézésében való részvétel és szabad választás joga.....	40
3.6.	A negyedik oszlop.....	42
3.6.1.	Huszonkettedik cikk – a szociális biztonsághoz való jog.....	42
3.6.2.	Huszonharmadik cikk – a szabadon megválasztott munkához és a szakszervezetbe való belépéshez való jog.....	43
3.6.3.	Huszonnegyedik cikk – a pihenéshez és szabadidőhöz való jog.....	46
3.6.4.	Huszonötödik cikk – a megfelelő életszínvonalhoz való jog és az egészséghez való jog.....	47
3.6.5.	Huszonhatodik cikk – az oktatáshoz való jog.....	50
3.6.6.	Huszonhetedik cikk – a közösség kulturális életében való részvétel joga.....	52
3.7.	A Tympanon.....	53
3.7.1.	Huszonnyolcadik cikk – a társadalmi és világrendhez való jog	53
3.7.2.	Huszonkilencedik cikk – a szabad és teljes fejlődéshez szükséges közösségi köteleességek	53
3.7.3.	Harmincadik cikk – a fenti jogokba való állami és személyi beavatkozástól való szabadság.....	57
	Konklúzió	58
	Irodalomjegyzék	59

Bevezetés

Az ENSZ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának (a továbbiakban: Nyilatkozat) elfogadása és a Nyilatkozat egészének részletes elemzése során olyan érzésem volt, mintha egy kulcsot keresnék, amely kinyit egy lakattal lezárt kincses ládát, amely által sikerül feltárnom a lényegét és megértenem minden egyes cikkének a jelentőségét. A nemzetközi jog és az alkotmányjog – különösen az alapvető emberi jogok – iránti személyes érdeklődésem, valamint a téma aktualitása és érdekessége miatt vállalkoztam szívesen a széleskörű kutatás révén történő bemutatásra.

A Nyilatkozat szövegezésének és elfogadásának története elengedhetetlen ahhoz, hogy a Nyilatkozat tartalmát is megértsük, amelyet követően a Nyilatkozat teljes nevének elemei kerülnek alapos bemutatásra, különösen az alapvető emberi jogok. A Nyilatkozat valamennyi cikkének részletes tartalmi elemzését és a bennük foglalt alapvető emberi jogok későbbi nemzetközi jogi dokumentumokban való megjelenését helyezem a dolgozatom középpontjába. Végül egy rövid konklúzióval zárom soraimat.

Remélem, hogy a pályázatommal kimerítő feleletet tudok adni a Nyilatkozat elfogadásával és tartalmának részletes elemzésével kapcsolatban.

1. A Nyilatkozat elfogadásának története

1.1. Előzmények

A Nyilatkozat létrejött a második világháborúhoz és a fasizmushoz köthető. Ekkora felismerték és elismerték az emberi méltóságot és azt, hogy az embereket meg kell védeni a jövőben bármilyen jogfosztástól és erőszaktól. Az alapvető emberi jogok rendezése egy mielőbb megoldandó feladattá vált.

1941-ben az *Atlanti Chartában* jelentik ki először az emberek félelemtől és szükségtől mentes életének fontosságát. 1945-ben az Egyesült Nemzetek Szervezetének Alapokmánya (a továbbiakban: *ENSZ Alapokmánya*) az alapvető emberi jogokat *expressis verbis* tartalmazza, viszont a konkrét védelemben részesített jogokat nem határozza meg.¹

1.2. A Nyilatkozat tervezetének megszüvegezéséhez vezető út

Az ENSZ Közgyűlése megbízta az Emberi Jogi Bizottságot a Nyilatkozat megszüvegezésével. A Bizottság elnöke Eleanor Roosevelt, az akkori amerikai elnök özvegye volt. A Bizottság létrehozott egy szerkesztőbizottságot, amelynek tagjait a kínai Peng ChunChang, a libanoni Charles Habib Malik, az ENSZ apparátusában dolgozó kanadai professzor John Humprey, valamint a francia René Cassin alkotta.

Peng ChunChang azt javasolta, hogy először a filozófiai-vallásfilozófiai gyökereket ismerjék meg. ChunChang a kulturális relativizmust hangsúlyozta, amely szerint minden társadalomnak a saját kulturális szokásainak megfelelően kell biztosítani az emberi jogokat. Eleanor Roosevelt egy független tervezetet készített alapul, amelyben a filozófiai irány elmaradt. John Humprey az összehasonlító jellegű jogi természetű tervezetével a létező alkotmányokban lévő jogokat próbálta összegezni. A Humprey-tervezet 1947. június 9-én került bemutatásra, azonban a kizárólag tudományos alapja miatt elvetésre is került.

A szovjet delegátus javaslatára – bizonyos források szerint a közös szovjet-francia javaslatra – úgy döntöttek, hogy egy szűkebb körben szüvegezik át a tervezetet, ekkora már csak négyen voltak a szerkesztőbizottságban, Eleanor Roosevelt, René Cassin, Charles Malik és Geoffrey Wilson.

René Cassint bízták meg azzal, hogy a Humprey-tervezetet dolgozza át. 1947. június 17-én a tervezet kidolgozásakor figyelembe vette a panamai és a kubai kormány által ekkor benyújtott tervezetet, az 1789. augusztus 26-i francia Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozatát (a továbbiakban: *Francia Deklaráció*), és De Gaulle elképzeléseit is megfogalmazta, majd a tervezetet új preambulummal kiegészítette.

Vita alakult ki a nyilatkozat és a szerződéses forma között. Az angol képviselő a szerződéses, a francia pedig a nyilatkozati formát képviselők csoportját alkotta, Szovjetunió és táborában azonban nem tudta, hogy melyik lenne a legmegfelelőbb. A szerkesztőbizottság számára egy olyan utasítás érkezett, hogy mindkét dokumentumformátumot készítsék el. A vita nem dőlt el a formátum tekintetében, 1948. május 3-án megvitatták az elkészült, emlékeztető formában megfogalmazott dokumentumot, majd 1948. május 24-én pedig bemutatták az Emberi Jogi Bizottságban. 1948. június 18-án Eleanor Roosevelt a nyilatkozat elkészítése mellett foglalt állást

¹ Kovács 55.

az Amerikai Függetlenségi Nyilatkozat hagyományai és amiatt is, hogy a Nemzetek Szövetségének Egyezségokmányát, mint egyfajta szerződést a szenátus nem volt hajlandó ratifikálni. Ugyanis ekkor az Egyesült Államok számos déli állama még nem ismerte el az afroamerikaiak számára a polgári jogi jogegyenlőséget és ezért félték attól, hogy ez akár hátráltathatta volna az amerikaiak csatlakozását egy szerződéshez.²

1.3. A Nyilatkozat tartalmának vitája

Különösen a szovjet államról alkotott vélemények miatt vált hosszadalmassá a Nyilatkozat tervezetének elfogadása. Cassin hangsúlyozta a szovjet-francia hasonló álláspontot az emberi jogok államokon belüli és államon kívüli érvényesítésének előnyeiről és hátrányairól.

A gazdasági és szociális jogok tekintetében az Emberi Jogi Bizottságban a latin-amerikai államok voltak a szónokok. Malik is szeretne volna, ha belekerül a tervezetbe, még erről egy cikket is szeretett volna készíteni. Egyiptom és India teljesen ellenezte a jogok tervezetbe való bevitelét, ezért Cassin egy általános bevezetőt fogalmazott meg a jogokkal kapcsolatban, amelyhez Omar Loutfi hozzászólt nemzetközi együttműködésre vonatkozó kiegészítéseit.

A szovjet álláspont hangsúlyozta a szuverenitás védelmét és a hátrányos megkülönböztetés minden formájának tilalmát is. India felvetette a férfi és női egyenjogúság egyértelmű beépítését, nehogy csak a férfiakat említsék meg a tervezetbe.

Fülöp-szigetek pedig a nemzeti jogok tiszteletben tartására történő utalás mellőzését hangsúlyozta, ugyanis úgy gondolták, hogy ez visszaélésnek adhatna teret.

Lengyelország miatt helyezték a tervezetbe a rabszolgaság elítélését.

A kisebbségi klauzula elutasítását az akkori szovjet-jugoszláv feszültség okozta. Az 1948. december 10-i szovjet és jugoszláv felszólalás a kisebbségi kérdések vonatkozásában teljesen azonos álláspontot mutatott.

Maliknak köszönhető a Nyilatkozatba beépített személyekre vonatkozó jogok, kötelezettségek és a szabadság gyakorlására vonatkozó rendelkezés.

Cassin jóvoltából a Nyilatkozat szövege egyrészt lerövidült, másrészt a diszkriminációtilalom, a jogorvoslathoz való jog, a menedékjog, az állampolgársághoz való jog, a házassághoz való jog és a házaspárok egyenlősége, a közéletben való részvétel szövege is pontosításra és kiegészítésre került.

A Közgyűlésen a harmadik Bizottságban jugoszláv javaslatra csak egy ponton történt változtatás, egy külön harmadik cikket iktattak be a gyámsági és az önkormányzattal nem rendelkező területeken biztosítandó emberi jogokról, de ezt a Közgyűlés elvetette, és végül csak a megkülönböztetés tilalmáról szóló cikknek a végére került elhelyezésre. Sőt a Közgyűlés leszavazta Szovjetunióknak és a velük álló országoknak a javaslatait, valamint az egyes szövegmódosítási javaslatokat is, mert a szövegen már érdemben nem változtatattak.³

1.4. A Nyilatkozat tervezetének szavazása és elfogadása

² Kovács 57-60.

³ Kovács 61-63.

A Nyilatkozat tervezete 1948 júliusára elkészült. 1948. augusztus 28-án Eleanor Roosevelt bemutatta a tervezetet, amelyet nyolcvan ülés és százhetven módosító javaslat megvitatása követett. Végül harminc cikkből huszonhárom cikket egyhangú szavazással elfogadtak.

Mindenek a tetejébe az ENSZ Közgyűlése **1948. december 10-én egyhangú szavazással** elfogadta a Nyilatkozatot.

Belorusszia, Csehszlovákia, Lengyelország, Ukrajna, Szovjetunió, Jugoszlávia, Dél-Afrika és Szaúd-Arábia tartózkodott, Jemen és Honduras pedig távol maradt a szavazástól.

Szaúd-Arábia a vallásszabadság, valamint a vallás és a meggyőződés megváltoztatásának szabadságától tartott. Úgy gondolta, hogy az iszlám házasságban a nők és a férfiak egyenlősége nehézséget okozhat. A francia gyarmatokon, gyámságokon és egyéb területeken élő iszlámok miatt Franciaország is óvatos volt e cikk megfogalmazása során, ezért ellenezte, hogy e területekre ugyanazon szabályok vonatkozzanak.

Dél-Afrika az apartheid politika miatt tartózkodott a szavazástól, a fehérek és a feketék közötti egyenlőséget tagadta.

A korábbi szocialista országok azért vonakodtak különösen, mert a marxista ideológia szerint az emberi lényt nem egyénként, hanem fajként, csoportként kell szemlélni. A szocialista országokban a kollektív jogok voltak az ideológia központjában, ehhez az anyagi szükségletek kielégítése, valamint a gazdasági és szociális jogok biztosítása és védelme társult. Azt vallották, hogy csak az állam, és azon kívül senki sem szólhat bele az emberi jogok biztosításának körülményeibe. Ezen országok bírálták a politikai jogok megfogalmazását is.⁴

1.5. A Nyilatkozat elnevezésének elemzése

A Nyilatkozat minden emberi lényt, mint természeti és társadalmi lényt, emberi mivoltuknál és a létezésénél fogva megillető és elidegeníthetetlen jogokat, az **alapvető emberi jogokat** fűzi egybe. Az alapvető emberi jogok más néven alapjogok az emberi minőséghez kapcsolódó és jogi elismeréstől függetlenül létező erkölcsi jogok, amelyek minden embert egyenlően illetnek meg.

Nem az állam teremti meg, viszont köteles e jogokat elismerni és tiszteletben tartani. Emiatt is az alapjogi jogviszonyok szubjektív oldalán az alanyi jogi jogosultság áll, míg a másik, objektív oldalon ezzel szemben meghatározott állami kötelezettség. Sőt az alapjogok eredendően az állammal, a közhatalommal szemben fogalmazódtak meg az emberszabadságának védelme érdekében. Az alapjogok alanya bárki, bármely természetes személy, vagyis ember lehet. Az alapvető jogok kötelezettjei az államok és az állami szervek.

Az alapvető emberi jogokat többféle szempontból rendszerezhetjük. Az egyik legismertebb a kialakulásuk időbeli rendje alapján történő osztályozás, az ún. generációk vagyis nemzedékek szerinti elrendezés, amelyek figyelembe vételével három generációról beszélhetünk.

Az első generációs jogok az első nemzedékhez sorolható polgári és politikai jogok jellemzően a klasszikus szabadságjogok, amelyek a 18. században keletkeztek. Ebbe a csoportba sorolhatóak az állampolgárok egyenjogúságára vonatkozó jogok is, mint a jogegyenlőség, a jogképeség és törvényelőtti egyenlőség, a nemek közötti egyenlőség, az esélyegyenlőség és a diszkrimináció tilalma. A személyhez fűződő jogok is, mint az élethez és az emberi méltósághoz való jog, a személyes szabadság és mozgásszabadság, a megfelelő vagy tisztességes eljáráshoz való jog, a jó hírnévhez, a magánlakás sérthetlenségéhez, a magántitok védelméhez való jog, a

⁴ Szabó 3.

személyes adatok védelme, valamint a lelkiismereti és vallásszabadság. A politikai jogok is, mint a véleménynyilvánítás szabadsága, a sajtószabadság és a médiajog, az egyesülési jog, a gyülekezési jog, a közérdekű információhoz való jog, a közügyekben való részvétel joga, valamint a kérelmezési és panaszjog.

Az emberi jogok második nemzedékéhez tartozó jogok a 20. század első harmadában jelentek meg, amik a gazdasági, szociális és kulturális jogok, röviden szociális jogok. Ilyen jogok pedig a tulajdonhoz való jog, a tulajdonképpeni szociális jogok: az egészséghez és a szociális biztonsághoz való jog, a munkához való jog, a művelődéshez való jog, az oktatás, a tudomány, a művészetek szabadsága, a házasság és a család védelme, valamint a gyermekek jogai, a gyermekek és az ifjúság védelme.

A harmadik generációs jogok a 20. század második felében jelentek meg a nemzetközi jog állandó fejlődésének eredményeképpen, jellemzően kollektív jogok, amelyek a nemzetközi közösség szolidaritására építve, a globális problémák megoldására kívánnak választ adni, és hatékony nemzetközi együttműködést igényelnek. E jogok közé sorolhatjuk a környezethez való jogot, a betegjogokat, a bioetikai és biomedicinális jogokat, valamint a fogyatékosok jogait is.

Az alapvető jogok gyakorlásuk módja szerint egyénileg és együttesen gyakorolható jogokról beszélhetünk. Az egyéni jogok egyedül gyakorolható és érvényesíthető, valamint jogilag kikényszeríthető jogok, mint az élethez és emberi méltósághoz való jog, valamint a magánélet autonómiáját biztosító jogok. A csak másokkal együtt, csoportosan gyakorolható jogokat együttesen gyakorolható jogoknak nevezzük, ilyenek az egyesülési és a gyülekezési jogok. Vannak továbbá az egyénileg és együttesen is gyakorolható alapvető jogok, mint a vallás szabad gyakorlásának a joga. Léteznek az ún. kollektív vagy csoportjogok, amelyek az egyén által közvetlenül nem érvényesíthető jogok, és ezek meghatározott alanyi kört, valamilyen társadalmi közösséget vagy csoportot illetnek meg, mint a nemzeti kisebbségek kollektív jogai.

Az alapvető jogok alanyai szerint két csoportot alkothatnak, az egyik az emberi jogok, amelyek minden embert tekintet nélkül megilletnek, például az emberi méltósághoz való jog. A másik pedig az állampolgári és állampolgársághoz fűződő jogokat jelenti, amely jogok kizárólag, mint állampolgárként illeti meg az embert, mint például a választójog.⁵

Az **egyetemes** szó francia javaslatra került a címbe és arra utal, hogy a Nyilatkozat előkészítésében és kidolgozásában valamennyi ENSZ tagállam részt vett és a Nyilatkozat *erga omnes*, e jogok mindenkit megilletnek és e kötelezettségek mindenkit terhelnek. Gondoljunk itt azon államokra is, amelyek ellenezték e Nyilatkozat elismerését, ugyanis a Nyilatkozat rájuk nézve is kötelező. Ráadásul Egyiptom is javasolta a Nyilatkozat egyetemességét, amellyel kifejezetten azt szerette volna, ha nemcsak az anyaországra, hanem minden gyarmatra is kötelező.

A **nyilatkozási forma** egy nemzetközi konszenzus és nem szerződés, mert nincs egyetlen olyan rendelkezése sem, ami a tagállamok számára a formális ratifikációra vonatkozó szabályt írta elő.

Nagyon érdekes lehet egy jogász számára, hogy a Nyilatkozat kezdetben nem is volt kötelező erejű. Csak később, amikor a tagállamok nemzetközi jogszabályként hivatkoztak erre, és emiatt vált időközben a nemzetközi szokásjog részévé vált. És innentől kezdve nem lehetett egy alapvető jog megsértésének kezelését kizárólag államon belüli ügynek tekinteni. A nemzetközi egyezmények és a nemzeti alkotmányok szerint az alapvető emberi jogok érvényesülését az

⁵ Sári-Somody 17-20.

államnak kell biztosítania. Ez azt jelentette, hogy a jogsértések esetén az államtól függött hogyan látja el a joghatóságuk alá tartozó személyek emberi jogi védelmét.⁶

2. A Nyilatkozat szerkezeti felépítése

René Cassin szavait idézve a Nyilatkozat **„olyan, mint egy görög templom bejárata...”**

Először a Preambulum hét tételében megfogalmazottak nyomán kialakított **lépcsőkön** felfelé kell lépegetni. A tételek a *„tekintettel”* kifejezéssel kezdődnek, a tételekben megfogalmazottak a háború elkerülését, valamint a béke és az együttműködés fontosságát vezetik be.

Majd az **alappozat** következik, amely az első és a második cikkeket foglalja magában. E cikkek az elvek betartásának követelményéről, a szabadnak született ember méltóságának megkérdőjelezhetetlen voltáról, és a megkülönböztetés tilalmáról szólnak.

Ezután a **négy oszlopról** beszélhetünk. Az első oszlop a harmadik és tizenegyedik cikkeket tartalmazza, amelyek az ember szabadságjogait, valamint a büntető eljárási és egyéb garanciákat vázolja fel. A második oszlopa tizenkettediktől a tizenhetedik cikkeig bezárólag az ember és a család, valamint az ember és a társadalom összefüggéseiben kifejtett jogait tartalmazza. A harmadik oszlopot a tizennyolcadik és a huszonegyedik közötti cikkek jelentik, amelyek a vallásszabadságról, a kommunikációs jogokról és a politikai jogokról szólnak. A negyedik oszlopot a huszonkettedik és a huszonhetedik cikkek, amelyek a gazdasági, kulturális és szociális jogokat ismertetik.

Az oszlopokat **tympanon**, vagyis a templom bejáratának háromszögletű teteje zárja be a huszonnyolcadik és harmincadik cikkeket. E cikkek az általános és emberi jogok érvényesítésére szolgáló elveket tartalmazzák a korlátozásokkal együtt.⁷

3. A Nyilatkozat tartalmának részletes elemzése

3.1. A Preambulum

3.1.1. Első tétel – az emberi méltóság

„Tekintettel arra, hogy az emberiség családja minden egyes tagja méltóságának, valamint egyenlő és elidegeníthetetlen jogainak elismerése alkotja a szabadság, az igazság és a béke alapját a világon...”

A Preambulum első tétele elismeri az emberiség minden egyes tagjának méltóságát, egyenlő és elidegeníthetetlen jogait, amelyek a szabadságot, az igazságot és a békét testesítik meg.

Az emberi méltóság egy korlátozhatatlan, személyhez fűződő, egyénileg és csoportosan is gyakorolható abszolút jog. E jog a második világháborút követően nyert elismerést, az emberi jogokat védő és szavatoló jogrendeknek az alapja. Az emberi méltóság egy olyan megbecsülés,

⁶ Szabó-Haraszti 1-3.

⁷ Kovács 64-66.

amely minden egyes embert megilleti, veleszületett jog.⁸ Jellemzője az egyetemesség és az egyenlőség, amely szerint az emberi méltósággal kivétel nélkül minden embernek, egyenlő mértékben és minden körülmények között rendelkeznie kell. Az emberi méltóság elveketlen, eljátszhatatlan és sérthetetlen.

Cicero hangsúlyozta, hogy minden ember hasonló Istenhez, minden ember azonos méltósággal rendelkezik, és egyforma tiszteletet érdemel. Az emberi méltóság abszolút értelmű értékének elterjedését a kereszténység okozta, mert a keresztény gondolkodók az emberi méltóság alapjának az ember istenképiességét tekintették, amelyből a természetes emberi jogok fakadnak. John Rawls szerint a méltányosságként felfogott igazságosság elősegíti a társadalmi stabilitást és az igazságosság elveinek örök időkre szóló érvényesülését. Kant hangsúlyozta, hogy a méltóság velünk született és elveszíthetetlen.

Az ENSZ Alapokmány Preambuluma ekképpen rendelkezik *„hogy újból hitet teszünk az alapvető emberi jogok, az emberi személyiség méltósága és értéke, a férfiak és nők, valamint a nagy és kis nemzetek egyenjogúsága mellett...”*

A Nyilatkozat létrejöttét követően az emberi méltóság a főbb nemzetközi dokumentumokban is megjelent. Az Emberi Jogok és az Alapvető Szabadságok 1950. november 4-én elfogadott római Egyezménye (a továbbiakban: *EJEE*) Tizenharmadik Kiegészítő Jegyzőkönyve a halálbüntetés eltörléséről kijelenti: *„abban a meggyőződésben, hogy az élethez való jog alapvető érték egy demokratikus társadalomban, és hogy a halálbüntetés eltörlése nélkülözhetetlen e jog védelméhez és a minden emberben természetből benne rejlő méltóság teljes elismeréséhez...”*

A Polgári és Politikai Jogokról szóló, az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán 1966. december 16-án elfogadott Nemzetközi Egyezségokmány (a továbbiakban: *PPJNE*) Preambuluma hangoztatja, hogy *„tekintetbe vették, hogy az Egyesült Nemzetek Alapokmányában meghirdetett elveknek megfelelően az emberi közösség valamennyi tagja veleszületett méltóságának, valamint egyenlő és elidegeníthetetlen jogainak az elismerése a szabadság, az igazságosság és a világbéke alapja, felismerték azt, hogy ezek a jogok az emberi lény veleszületett méltóságából erednek...”* A 6. cikk (1) bekezdése szerint *„minden embernek veleszületett joga van az életre. E jogot a törvénynek védelmeznie kell. Senkit sem lehet életétől önkényesen megfosztani...”* A 10. cikk 1. pontja előírja, hogy *„a szabadságuktól megfosztott személyekkel emberségesen és az emberi személyiség veleszületett méltóságának tiszteletben tartásával kell bánni...”* A halálbüntetés eltörléséről szóló Második Fakultatív Jegyzőkönyve úgy kezdődik, hogy *„a jelen Jegyzőkönyvben részes államok, abban a hitben, hogy a halálbüntetés eltörlése hozzájárul az emberi méltóság erősítéséhez és az emberi jogok fokozatos fejlődéséhez...”*

Az 1966. december 16-án elfogadott Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (a továbbiakban: *GSZKJNE*) Preambulumában ekképpen található meg: *„az Egyezségokmányban részes államok tekintetbe vették, hogy az Egyesült Nemzetek Alapokmányában meghirdetett elveknek megfelelően az emberi közösség valamennyi tagja veleszületett méltóságának, valamint egyenlő és elidegeníthetetlen jogainak az elismerése a szabadság, az igazságosság és a világbéke alapja, felismerték azt, hogy ezek a jogok az emberi lény veleszületett méltóságából erednek...”*

A nőikkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról 1979. december 18-án New Yorkban elfogadott egyezmény (a továbbiakban: *Nőikkel szembeni megkülönböztetésről szóló egyezmény*) kinyilvánítja, hogy *„minden ember szabadnak, valamint a méltóság és a jogok szempontjából egyenlőnek született...”*

⁸ <http://lexikon.katolikus.hu/E/emberi%20m%C3%A9lt%C3%B3s%C3%A1g.html>

A Gyermek jogairól szóló 1989. november 20-án elfogadott Egyezmény (a továbbiakban: *Gyermekjogi Egyezmény*) preambuluma is akképpen rendelkezik, hogy „*figyelembe véve, hogy az Egyesült Nemzetek népei az Alapokmányban ismételtén kinyilvánították az alapvető emberi jogokba, az emberi személyiség méltóságába és értékébe vetett hitüket, és elhatározták, hogy előmozdítják a társadalmi haladást, és hogy nagyobb szabadságban, jobb életfeltételeket teremtenek...*”

Az Európai Unió Alapjogi Chartájának (a továbbiakban: *EU Alapjogi Chartája*) Preambuluma tartalmazza, hogy „*szellemi és erkölcsi öröksége tudatában az Unió az emberi méltóság, a szabadság, az egyenlőség és a szolidaritás oszthatatlan és egyetemes értékein alapul, a demokrácia és a jogállamiság elveire támaszkodik...*” Az EU Alapjogi Charta 1. cikke szerint „*az emberi méltóság sérthetetlen. Tiszteletben kell tartani, és védelmezni kell...*”

3.1.2. Második tétel – az emberi jogok elismerése, a véleménynyilvánítás és meggyőződés szabadsága

„Tekintettel arra, hogy az emberi jogok el nem ismerése és semmibevétele az emberiség lelkiismeretét fellázító barbár cselekményekhez vezetett, és hogy az ember legfőbb vágya egy olyan világ eljövetele, amelyben az elnyomástól, valamint a nyomortól megszabadult emberi lények szava és meggyőződése szabad lesz...”

A második tétel szerint az emberi jogok el nem ismerése és semmibevétele rossz cselekményeket eredményez, amely akár háborúhoz is vezethet. A második világháború befejeződésével erre különösen hangsúlyt kellett fektetni. Egy olyan világról álmodik az ember, amelyben a rossz cselekményektől, az elnyomástól és a nyomortól megszabadult emberek szabadon véleményt tudnak alkotni, szabad lehet a meggyőződésük is. E tételben a véleménynyilvánítás és a meggyőződés szabadsága is meghatározásra kerül.

A véleménynyilvánítás szabadsága nem abszolút, politikai és kommunikációs alapjog. A véleménynyilvánítás az egyéni önkifejezés alapja, amely lehetővé teszi az ember számára, hogy vágyait, gondolatait, szándékát megfogalmazza, másokkal megossza. A véleménynyilvánítás a tényekre, magatartásmódokra és viszonyokra vonatkozó értékítéletet jelenti.

A véleménynyilvánítás szabadságából levezetett jognak tekinthető a szólás- és sajtószabadság, amely felöleli a médium szabadságát és az információszabadságot. Tágabb értelemben ide tartozik még a művészi irodalmi alkotás szabadsága, a művészeti alkotás terjesztésének szabadsága, a tudományos alkotás szabadsága és a tudományos ismeretek tanításának szabadsága. A véleménynyilvánítás szabadsága a lelkiismereti és vallásszabadság, valamint a gyülekezési jog anyajoga is.⁹

Az 1700-as évek közepétől felértékelődött az írott szó és a sajtó jelentősége, gyakorlatilag ekkor jelent meg a véleménynyilvánítás szabadságának első fogalma. Ekkor még a sajtó szabadságán volt a hangsúly és nem az egyén véleménynyilvánítási szabadságán. A 20. század technikai változásai, a tömegkommunikáció új, elektronikus eszközeivel véget vetettek a nyomtatott sajtó uralmának.

A Francia Deklaráció XI. pontja úgy fogalmazott, hogy „*a gondolatok és vélemények szabad közlése az embernek egyik legértékesebb joga; ennél fogva minden polgár szabadon szólhat, írhat s nyomtathat ki bármit, felelősséggel tartozván viszont e szabadsággal való visszaélésért a törvény által meghatározott esetekben...*”

⁹ Sáry-Somody 86-90.

A második világháborút követően a véleménynyilvánítás szabadsága a demokratikus államokban már nemcsak az ember önrendelkezési jogának eszköze és megnyilvánulása, hanem széleskörű közérdekű rendeltetés betöltésére hivatott, vagyis a vélemény szabad áramlása révén alakult a közvélemény, a közhatalmi szervek működésének kritikai értékelése és tárgyilagos megítélése, valamint a közérdekű ügyekben való társadalmi állásfoglalás.

Az információszabadság a véleménynyilvánítás szabadságából levezetett jognak tekinthető. Az információkhoz való hozzáférés elemi feltétele a véleménynyilvánításnak.

Az információszabadság azon jogintézményeknek az összessége, amelyek valódi esélyt akarnak adni a vélemény- és sajtószabadságnak, valamint a polgárok "informált részvételének" a társadalom ügyeiben, és ezért az államapparátus információit nyilvánossá teszik.

A véleménynyilvánítás, a közlés szabadsága több fontos nemzetközi jogi dokumentumban továbbél, azonban a véleményszabadság kiegészült a vélemény szabad és megalapozott alakulását megkönnyítő, alátámasztó információk kutatására, keresésére, a közérdekű információkhoz való hozzájutásra, sőt a közérdekű tényekről, eseményekről való tájékoztatásra vonatkozó jogosultsággal, amely az információszabadságot jelenti.¹⁰

Az EJEE 10. cikke az információszabadságot és annak korlátait hirdette meg, úgy hangzik, hogy *„mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a véleményalkotás szabadságát és az információk, eszmék megismerésének és közlésének szabadságát országhatárokon tekintet nélkül és anélkül, hogy ebbe hatósági szerv beavatkozhatna. Ez a Cikk nem akadályozza, hogy az államok a rádió-, televízió- vagy mozgóképfelvételek működését engedélyezéshez kössék. 2. E kötelezettségekkel és felelősséggel együttjáró szabadságok gyakorlása a törvényben meghatározott, olyan alakszerűségeknek, feltételeknek, korlátozásoknak vagy szankcióknak vethető alá, amelyek szükséges intézkedéseknek minősülnek egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a területi sértetlenség, a közbiztonság, a zavargás vagy bűnözés megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, mások jó hírneve vagy jogai védelme, a bizalmas értesülés közlésének megakadályozása, vagy a bíróságok tekintélyének és pártatlanságának fenntartása céljából...”*

A PPJNE 19. cikk 2. pontja tartalmazza, hogy *„nézetei miatt senki sem zaklatható. Mindenkinek joga van a szabad kifejezésre, ez a jog magában foglalja a mindenfajta adat és gondolat határokon való tekintet nélküli szóban, írásban, nyomtatásban, művészi formában vagy bármilyen más tetszése szerinti módon történő keresésének, megismerésének és terjesztésének a szabadságát is...”*

Az EU Alapjogi Chartájának 11. cikke a véleménynyilvánításról és a tájékozódás szabadságáról szól *„(1) Mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a véleményalkotás szabadságát, valamint az információk és eszmék megismerésének és közlésének szabadságát anélkül, hogy ebbe hatósági szerv beavatkozhatna, továbbá országhatárokon való tekintet nélkül. (2) A tömegtájékoztatás szabadságát és sokszínűségét tiszteletben kell tartani...”*

3.1.3. Harmadik tétel – a joguralom

„Tekintettel annak fontosságára, hogy az emberi jogokat a jog uralma védelmezze, nehogy az ember végső szükségében a zsarnokság és az elnyomás elleni lázadásra kényszerüljön...”

¹⁰ <http://www.jogiforum.hu/hirek/27295>

A harmadik tétel a joguralmat helyezi az emberi jogok védőjévé. A joguralom a szabályozott hatalom fennhatóságát és az önkényes hatalom kizárását valósítja meg. Minden ember és a törvényes hatalom gyakorlásában résztvevők a törvények hatálya alatt állnak, a törvény védi őket. E törvényeket az alapvető emberi jogokból és erre vonatkozó nemzetközi jogforrásoknak megfelelően kell meghozni.¹¹ Tehát még a hatalommal felruházott emberek sem állhatnak a jog felett.

A 17-18. századi Anglia sajátos társadalmi-politikai viszonyai között alakult ki a fogalma.

Az EJEE Preambuluma kijelenti, hogy „*az aláíró Kormányok, az Európa Tanács Tagjai abban az elhatározásban, hogy – mint az európai országok hasonló felfogású kormányai, melyek a politikai hagyományok, eszmények, a szabadság és a jog uralma közös örökségével rendelkeznek – megteszik az első lépéseket egyes, az Egyetemes Nyilatkozatban foglalt jogok közös biztosítására...*”

3.1.4. Negyedik tétel – a nemzetek közötti baráti kapcsolatok

„Tekintettel arra, hogy igen lényeges a nemzetek közötti baráti kapcsolatok kifejeződésének...”

A negyedik tétel a nemzetek közötti baráti kapcsolatokra utal. Az ENSZ egyik fő célja jelenik meg ebben a tételben vagyis, hogy a nemzetek közötti baráti kapcsolatokat a népeket megillető egyenjogúság és önrendelkezési jog tiszteletben tartásával hozza létre és fejlessze.¹² Ezzel kapcsolatban az ENSZ Alapokmányának 1. cikke kinyilatkoztatja, hogy „*az Egyesült Nemzetek célja, hogy 1. fenntartsa a nemzetközi békét és biztonságot és evégből hathatós együttes intézkedéseket tegyen a békét fenyegető bűncselekmények megelőzésére és megszüntetésére, a támadó cselekményeknek vagy a béke más módon történő megbontásának elnyomására, valamint békés eszközökkel, az igazságosság és a nemzetközi jog elveinek megfelelő módon rendezze vagy megoldja azokat a nemzetközi viszályokat és helyzeteket, amelyek a béke megbontására vezethetnek; 2. a nemzetek között a népeket megillető egyenjogúság és önrendelkezési jog elvének tiszteletben tartásán alapuló baráti kapcsolatokat fejlessze és az általános béke megerősítésére alkalmas egyéb intézkedéseket fogantatson; 3. gazdasági, szociális, kulturális vagy emberbaráti jellegű nemzetközi feladatok megoldása útján, valamint az emberi jogok és az alapvető szabadságok mindenki részére, fajra, nemre, nyelvre vagy vallásra való tekintet nélkül történő tiszteletben tartásának előmozdítása és támogatása révén nemzetközi együttműködést létesítsen; 4. az egyes nemzetek által e közös célok elérése érdekében kifejtett tevékenységek összehangolásának központja legyen..”*

3.1.5. Ötödik tétel – az alapvető emberi jogok, az emberi méltóság, a nők és férfiak egyenjogúsága és a szociális fejlődés

„Tekintettel arra, hogy az Alapokmányban az Egyesült Nemzetek népei újból hitet tettek az alapvető emberi jogok, az emberi személyiség méltósága és értéke, a férfiak és nők egyenjogúsága mellett, valamint kinyilvánították azt az elhatározásukat,

¹¹ <http://tarstudszotar.adatbank.transindex.ro/?szo=35>

¹² Tibori Szabó 44.

hogy elősegítik a szociális haladást és nagyobb szabadság mellett jobb életfeltételeket valósítanak meg...

Az ötödik tétel egyértelműen utal az ENSZ Alapokmányában megfogalmazott alapvető emberi jogokra, az emberi személyiség méltóságára, a férfi és nő közötti egyenjogúságra, valamint ígéret a szociális fejlődésre és a jobb életfeltételek megvalósítására.

Az egyenjogóság fogalmába beletartozik a diszkriminációtilalom, amelynek két területe van: a nőekkel szembeni hátrányos megkülönböztetés és ennek tilalma, valamint a faji megkülönböztetés tilalma. A jogegyenlőségnek a nők hosszú ideig nem voltak részesei, mivel politikai jogaikban korlátozva voltak, például választójoguk nem volt. A modern államok előbb fokozatosan felszámolták azokat a nyílt megkülönböztetésen alapuló jogi korlátokat, amelyek a nőket sújtották; a későbbiek során pedig egyre inkább általánossá vált a nők javára szóló pozitív diszkrimináció, azaz olyan kedvezmények biztosítása, amelyek azt szolgálják, hogy a nők alkati sajátosságaira visszavezethető hátrányok csökkenjenek. Ilyenek voltak a kedvezmények a munkaviszonyban. Olyan intézkedések fokozatos bevezetésére került tehát sor, amelyek a nők esélyegyenlőségét hivatottak biztosítani a társadalomban.¹³

Az ENSZ Alapokmány Preambuluma hangoztatja, hogy *„mi, az Egyesült Nemzetek népei, elhatározván azt, hogy megmentjük a jövő nemzedékét a háború borzalmaiktól, amelyek életünk folyamán kétszer zúdítottak kimondhatatlan szenvedést az emberiségre, hogy újból hitet teszünk az alapvető emberi jogok, az emberi személyiség méltósága és értéke, a férfiak és nők, valamint a nagy és kis nemzetek egyenjogúsága mellett...”* és *„...hogy előmozdítjuk a szociális haladást és a nagyobb szabadság mellett az életfeltételek javítását...”* A 8. cikkében az áll, hogy *„a Szervezet fő – és segédszerveinek munkájában a férfiak és nők bármilyen minőségben egyenlő feltételek mellett való részvételére vonatkozólag semmiféle korlátozást nem állít fel...”*

Később a nők politikai jogaira vonatkozóan New Yorkban, 1953. évi március hó 31. napján kelt nemzetközi egyezményrel az államok kívánták megvalósítani a férfiak és nők egyenjogúságának ENSZ Alapokmányban biztosított elvét, elismerve nők jogát ahhoz, hogy állama közügyeinek irányításában közvetlenül vagy szabadon választott képviselők útján részt vegyenek, egyenlő feltételek mellett lépjenek közalkalmazásba. A nők a férfakkal egyenlő feltételek mellett, minden megkülönböztetés nélkül minden választáson szavazati joggal kell, hogy rendelkezzenek; minden nyilvánosan választott, a hazai törvényhozásnak megfelelően alakult szervbe választhatók; valamint azonos joguk van bármely közalkalmazásra és a törvényhozásnak megfelelő köztevékenység gyakorlására. Ezen Egyezmény az Alapokmány és a Nyilatkozat rendelkezéseinek megfelelően egyenlő jogokat kívántak biztosítani mind a férfiaknak és mind a nőknek politikai jogok élvezetében és gyakorlásában.¹⁴

Az EJE Preambuluma úgy fogalmaz, hogy *„az aláíró Kormányok, az Európa Tanács Tagjai ... figyelembe véve, hogy az Európa Tanács célja a tagjai közötti szorosabb egység megvalósítása és hogy e cél elérésének egyik módszere az emberi jogok és alapvető szabadságok megóvása és további fejlesztése; újra megerősítve mélységes hitüket azokban az alapvető szabadságokban, amelyek az igazság és a béke alapjai a világon és amelyek fenntartásának legjobb eszköze egyrészt a hatékony politikai demokrácia, másrészt azoknak az emberi jogoknak a közös felfogása és tiszteletben tartása, melyeken ezek a szabadságok alapulnak...”* Az 1. Cikke rendelkezik az emberi jogok tiszteletben tartására vonatkozó kötelezettségről: *„a Magas*

¹³ Sály-Somody 40-43.

¹⁴ <http://emberijogok.kormany.hu/nok>

Szerződő Felek biztosítják a joghatóságuk alatt álló minden személy számára a jelen Egyezmény I. fejezetében meghatározott jogokat és szabadságokat...

A PPJNE és a GSZKJNE Preambuluma egyformán előírja, hogy *„tekintetbe vették az államoknak az Egyesült Nemzetek Alapokmányából folyó kötelezettségét az emberi jogok és szabadságok egyetemes tiszteletben tartásának előmozdítására...”* A PPJNE 3. Cikke tartalmazza, hogy *„az Egyezségokmányban részes államok kötelezik magukat arra, hogy az Egyezségokmányban meghatározott valamennyi polgári és politikai jog gyakorlását a férfiak és a nők számára az egyenjogúság alapján biztosítják...”* A GSZKJNE 3. Cikke szerint pedig szintén ugyanez a szabályozás: *„az Egyezségokmányban részes államok kötelezik magukat, hogy az Egyezségokmányban meghatározott Gazdasági, szociális és kulturális jogok tekintetében biztosítják a férfiak és nők egyenjogúságát...”*

Az EU Alapjogi Chartájának 23. cikke úgy szól a nők és férfiak közötti egyenlőségről, hogy *„a nők és férfiak közötti egyenlőséget minden területen, így a foglalkoztatás, a munkavégzés és a díjazás területén is biztosítani kell. Az egyenlőség elve nem akadályozza, hogy az alulreprezentált nem számára különleges előnyöket biztosító rendelkezéseket tartsanak fenn vagy hozzanak meg...”*

3.1.6. Hatodik tétel – a tagállamok elköteleződése

„Tekintettel arra, hogy a tagállamok kötelezték magukat arra, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezetével együttműködve biztosítják az emberi jogok és alapvető szabadságok általános és tényleges tiszteletben tartását...”

A hatodik tétel előírja, hogy a tagállamok az ENSZ-szel együttműködve fognak az emberi jogokról és alapvető szabadságokról gondoskodni.

Pontosan e tétel eredményezte az EJEE megszületését, amelynek végrehajtására hozták létre az Emberi Jogok Európai Bíróságát.

A PPJNE Preambuluma úgy fogalmaz, hogy *„az Egyezségokmány részes államai tekintetbe vették az államoknak az Egyesült Nemzetek Alapokmányából folyó kötelezettségét az emberi jogok és szabadságok egyetemes tiszteletben tartására...”*

A GSZKJNE Preambuluma pedig kijelenti, hogy *„az Egyezségokmányban részes államok tekintetbe vették az államoknak az Egyesült Nemzetek Alapokmányából folyó kötelezettségét az emberi jogok és szabadságok egyetemes tiszteletben tartásának előmozdítására...”*

3.1.7. Hetedik tétel – a Nyilatkozat kinyilvánítása és elfogadása

„Tekintettel arra, hogy a jogok és szabadságok mibenléte tekintetében közös felfogás kialakításának a legnagyobb jelentősége van az említett kötelezettség maradéktalan teljesítésének szempontjából a közgyűlés kinyilvánítja az emberi jogok egyetemleges nyilatkozatát mint azt a közös eszményt, amelynek elérésére minden népnek és minden nemzetnek törekednie kell abból a célból, hogy minden személy és a társadalom minden szerve, állandóan szem előtt tartva a jelen Nyilatkozatot, oktatás és nevelés útján előmozdítsa e jogok és szabadságok tiszteletben tartásának kifejlesztését, valamint azoknak fokozatosan megvalósuló hazai és nemzetközi jogszabályok útján történő általános és tényleges alkalmazását és elismerését mind a tagállamok népei között, mind pedig a joghatóságuk alatt álló területek népei között...”

A hetedik tételben az aláírók közösen kinyilvánítják és elfogadják a Nyilatkozatot. Minden nemzetnek törekednie kell arra, hogy a minden ember és szerv is e Nyilatkozatra figyelemmel legyen, ezért az oktatás és nevelés útján előmozdítsa e jogokat és szabadságokat úgy, hogy nemzeti és nemzetközi jogszabályok ezt kikényszerítsék.¹⁵

3.2. Az alapzat

3.2.1. Első cikk – az egyenlőséghez és az emberi méltósághoz való jog

„Minden emberi lény szabadon születik és egyenlő méltósága és joga van. Az emberek, ésszel és lelkiismerettel bírván, egymással szemben testvéri szellemben kell, hogy viseltessenek...”

Az első cikk arról szól, hogy mindenki szabadnak születik és egyenlően megilleti az emberi méltóság és a jog. Mindenkinek testvériesen kell viselkednie a másikkal. E cikk az emberi méltóság átfogó védelmét biztosítja, amely a 3.1.1. pontban (Első tétel – az emberi méltóság) részletesen bemutatásra került.

3.2.2. Második cikk – a hátrányos megkülönböztetés tilalma

„Mindenki, bármely megkülönböztetésre, nevezetesen fajra, színre, nemre, nyelvre, vallásra, politikai vagy bármely más véleményre, nemzeti vagy társadalmi eredetre, vagyonra, születésre, vagy bármely más körülményre való tekintet nélkül hivatkozhat a jelen Nyilatkozatban kinyilvánított összes jogokra és szabadságokra. Ezen felül nem lehet semmiféle megkülönböztetést tenni annak az országnak, vagy területnek politikai, jogi vagy nemzetközi helyzete alapján sem, amelynek a személy állampolgára, aszerint, hogy az illető ország vagy terület független, gyámság alatt áll, nem autonóm vagy szuverenitása bármely vonatkozásban korlátozott...”

A Nyilatkozat által bővítésre került a lehetséges megkülönböztetési okok köre a bőrszínnel, a politikai vagy bármely más véleménnyel, a nemzeti vagy társadalmi eredettel, a vagyonnal, a születéssel, valamint a „bármely más körülménnyel...” A diszkriminációtílalom egyik területe a hátrányos megkülönböztetés tilalma. Egyfelől az embert megillető önálló alkotmányos alapjog, másfelől viszont más alapjogok gyakorlásához kapcsolódó, annak módját szabályozó alapelv, vagyis az egyéb alapjogok érvényesülésének tartalmi eleme. A hátrányos megkülönböztetés vagy diszkrimináció ösztönös vagy tudatos kirekesztő, megalázó cselekedetet jelent.¹⁶

Arisztotelész tétele szerint igazságos, ha a hasonló helyzeteket hasonlóan, a különböző helyzeteket pedig különbözően kezelik.

Jelentős faji diszkriminációra került sor a 19. század végén és a 20. század elején az amerikai kontinensen a feketékkel szemben, a bőrszínük miatt. A későbbi zsidóság vallás miatti

¹⁵ <https://erthetojog.hu/emberi-jogaink-oktatashoz-valo-jog/>

¹⁶ Szemesi 2.

üldöztetéséről sem szabad megfeledkeznünk, amely a hitleri Németország idejében érte el csúcspontját, amikor is a német felsővezetés parancsára zsidók millióit ítélték kegyetlen halálra.

Az EJE 14. cikke a megkülönböztetés tilalmáról nem állapít meg mércét arra nézve, hogy mit jelent az egyenlőtlen bánásmód, így arra a kérdésre, hogy egy adott ügy kapcsán megsértette-e az állam a diszkriminációtilalmat. A diszkriminációtilalmat deklaráló cikk a következőképpen rendelkezik: *„a jelen egyezményben foglalt jogok és szabadságok élvezetét minden megkülönböztetés, például nem, faj, szín, nyelv, vallás, politikai vagy egyéb vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, nemzeti kisebbséghez tartozás, vagyoni helyzet, születés szerinti vagy egyéb helyzet alapján történő megkülönböztetés nélkül kell biztosítani...”* A hiányosságát pótolja az Egyezményhez csatolt tizenkettedik jegyzőkönyv, amelynek mérföldkövet jelentő 1. cikke úgy hangzik, hogy *„a jogszabályban meghatározott bármely jog élvezetét mindenfajta megkülönböztetés, például nem, faj, szín, nyelv, vallás, politikai vagy egyéb vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, nemzeti kisebbséghez tartozás, vagyoni helyzet, születés szerinti vagy egyéb helyzet alapján történő megkülönböztetés nélkül kell biztosítani.”* A Nyilatkozat e cikke az első szófordulattól eltekintve az Egyezmény szövegét változatlanul veszi át. A jogszabály fogalma az Egyezmény esetjoga alapján magában foglalja a nemzeti jogot és az inkorporált nemzetközi jogot is, ezáltal a nemzeti jogrendszerek egészére kiterjedően tilalmazza a hátrányos megkülönböztetést.

Ennek tárgyában született meg a faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről New Yorkban 1965. december 21-én elfogadott nemzetközi egyezmény is.

A PPJNE 2. Cikk 1. pontja egy általános egyenlőségi szabályt tartalmaz, miszerint *„az egyezségkormányban részes, valamennyi állam kötelezi magát, hogy tiszteletben tartja és biztosítja a területén tartózkodó és joghatósága alá tartozó minden személy számára az egyezségkormányban elismert jogokat, minden megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül...”* A 26. Cikk viszont tilt mindenfajta megkülönböztetést a törvény előtti egyenlőség joga gyakorlásának kapcsán, és egyben hatékony jogvédelmet kíván az egyes államoktól, ezért *„a törvény előtt minden személy egyenlő, és minden megkülönböztetés nélkül joga van egyenlő törvényes védelemre. Erre tekintettel a törvénynek minden megkülönböztetést tiltania kell és minden személy számára egyenlő és hatékony védelmet kell biztosítania bármilyen megkülönböztetés ellen, mint amilyen például a faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy egyéb vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy más helyzet alapján történő megkülönböztetés...”*

Az EU Alapjogi Charta 21. Cikke a megkülönböztetés tilalmáról a következőképpen rendelkezik: *„(1) Tilos minden megkülönböztetés, így különösen a nem, faj, szín, etnikai vagy társadalmi származás, genetikai tulajdonság, nyelv, vallás vagy meggyőződés, politikai vagy más vélemény, nemzeti kisebbséghez tartozás, vagyoni helyzet, születés, fogyatékoság, kor vagy szexuális irányultság alapján történő megkülönböztetés. (2) A Szerződések alkalmazási körében és az azokban foglalt különös rendelkezések sérelme nélkül, tilos az állampolgárság alapján történő minden megkülönböztetés...”*¹⁷

3.3. Az első oszlop

3.3.1. Harmadik cikk – az élethez, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog

¹⁷ Mike 240.

„Minden személynek joga van az élethez, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz...”

Az élethez, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog mindenkit megillet, amelyből érezhetőek az olyan általános emberi értékek, mint a tolerancia, a tisztelet, a jó szándékúság, a segítőkészség vagy a másokra való odafigyelés.

Az élethez való jog abszolút jog. Az élethez való jog és a személyes szabadsága személyhez fűződő jogok közé tartozik. A vallási felfogás szerint az emberi élet az Istentől ered, míg a pragmatikus felfogás szerint az élet az egyén tulajdona. Az élethez való jog legfontosabb aspektusai a halálbüntetés, annak tilalma vagy megengedhetősége, a magzati élet védelme és az eutanázia, azaz a kegyes halál megítélése.¹⁸

A személyi szabadság a leginkább védelmet követelő szabadságjog. A személyi szabadsághoz és a biztonsághoz való jog az egyik legkorábban kialakult és legértékesebb alapjog, amely korlátozható. Léteznek olyan okok, amelyek a személyes szabadságtól való megfosztást, illetőleg annak korlátozását indokolhatják. E jog szükséges a modern társadalmi élet és a polgár életének zavartalan menetéhez.

A biztonsághoz való jog arra utal, hogy személyi szabadságától nem lehet senkit önkényesen megfosztani, amely tehát egyfajta fizikai biztonságot jelent.¹⁹

Az EJEE 2. cikke úgy írja elő az élethez való jogot, hogy „1. A törvény védi mindenkinek az élethez való jogát. Senkit nem lehet életétől szándékosan megfosztani, kivéve, ha ez halálbüntetést kiszabó bírói ítélet végrehajtása útján történik, amennyiben a törvény a bűncselekményre ezt a büntetést állapította meg. 2. Az élettől való megfosztást nem lehet e Cikk megsértéseként elkövetettnek tekinteni akkor, ha az a feltétlenül szükségesnél nem nagyobb erőszak alkalmazásából ered: a) személyek jogtalan erőszakkal szembeni védelme érdekében; b) törvényes letartóztatás foganatosítása vagy a törvényesen fogva tartott személy szökésének megakadályozása érdekében; c) zavargás vagy felkelés elfojtása céljából törvényesen tett intézkedés esetén...” Az Egyezmény tiltja az önkényes szabadságkorlátozást, az 5. cikkének 1. pontja kimondja: „mindenkinek joga van a szabadságra és a személyi biztonságra. Szabadságtól senkit sem lehet megfosztani, kivéve az alábbi esetekben és a törvényben meghatározott eljárás útján [...]”

A PPJNE 6. cikk 1. bekezdése hangoztatja, hogy „minden emberi lénynek veleszületett joga van az életre. E jogot a törvénynek védelmeznie kell. Senkit sem lehet életétől önkényesen megfosztani.” A 9. cikk 1. pontja úgy fogalmaz, hogy „mindenkinek joga van a szabadságra és a személyi biztonságra. Senkit sem lehet önkényesen őrizetbe venni vagy letartóztatni. Senkit sem lehet a szabadságától másként mint a törvényben meghatározott okokból és a törvényben meghatározott eljárás alapján megfosztani...”

Az EU Alapjogi Chartájának Preambulumából merítve „tevékenységei középpontjába az egyént állítja, létrehozva az uniós polgárság intézményét és megteremtve a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térséget...” A 6. cikk a szabadsághoz és a biztonsághoz való jogról úgy fogalmaz, hogy „mindenkinek joga van a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz...”

3.3.2. Negyedik cikk – a rabszolgaság tilalma

¹⁸ Sári-Somody 45.

¹⁹ <http://tudasbazis.sulinet.hu/hu/szakkepzes/kozlekedes/altalanos-jogi-ismeretek/az-alapveto-allampolgari-jogok/az-alapveto-emberi-jogok>

„Senkit sem lehet rabszolgaságban, vagy szolgaságban tartani, a rabszolgaság és a rabszolgakereskedés minden alakja tilos...”

A rabszolgaság tilalma is a személyi szabadsághoz való jogot jelenti. A rabszolga egy olyan ember, akit megfosztottak személyes szabadságától és tárgyként kezelnek, vagy ő valaki másnak a tulajdona. A rabszolgák adásvételének a neve rabszolga-kereskedelem. A szabadságtól való megfosztás fizikai vagy intézményesített erőszakkal történik, és ennek célja az anyagi kizsákmányolás. Hivatalosan ma már a rabszolgaság a világ minden országában megszűnt. A rabszolgaságra vonatkozóan Genfben, 1926. évi szeptember hó 25. napján kelt Egyezmény azt tükrözi, hogy már a háború előtt is égető problémákat okozott a rabszolgaság.

A második világháborút követően a rabszolgaság ügyében az ENSZ ad hoc szakértői bizottsága felhívta a figyelmet az indiai szubkontinensen elterjedt adórabszolgaságra, szükséges szélesebb körű védelmet garantálni a rabszolgaságot szabályozó egyezményekben.²⁰ Az adórabszolgaság abban különbözik rabszolgaságtól, hogy a hitelező rabszolgájává tette az adóst az adósság ledolgozásáig.

A Nyilatkozatot követően ilyen nemzetközi egyezmények közé tartozott az EJEE 4. Cikkének 1. pontja a rabszolgaság és kényszermunka tilalmáról rendelkezik: *„senkit sem lehet rabszolgaságban vagy szolgaságban tartani...”* A 2. pontja alapján *„senkit sem lehet kényszer- vagy kötelező munkára igénybe venni...”*

A PPJNE 8. Cikkének 1. pontja szerint *„senkit sem lehet rabszolgaságban tartani; a rabszolgaság és a rabszolga-kereskedelem minden formájában tilos...”* 2. pontja szerint *„senkit sem lehet szolgaságban tartani...”*

A rabszolgaság, a rabszolga kereskedés, valamint a rabszolgasághoz hasonló intézmények és gyakorlatok eltörlése tárgyában Genfben, 1956. évi szeptember hó 7. napján kelt Kiegészítő Egyezmény is kifejezetten a rabszolgaság végleges eltörlése érdekében született meg.

Az EU Alapjogi Chartájának 5. Cikke kimondja a rabszolgaság és a kényszermunka tilalmát. *„(1) Senkit sem lehet rabszolgaságban vagy szolgaságban tartani. (2) Senkit sem lehet kényszermunkára vagy kötelező munkára igénybe venni. (3) Tilos emberi lényekkel kereskedni...”*

3.3.3. Ötödik cikk – a kínvallatás és a megalázó bánásmód tilalma

„Senkit sem lehet kínvallatásnak, avagy kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni...”

A Nyilatkozat volt az első nemzetközi dokumentum, amely a kínzást, a kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmódot megtiltotta.

Majd EJEE 3. Cikke úgy rendelkezik a kínzás tilalmáról, hogy *„senkit sem lehet kínzásnak, vagy embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni...”*

Az 1970-es években számos országban alkalmazott kínzásokról tanúskodó ügyek kerültek nyilvánosságra, ami arra ösztönözte a nemzetközi közösséget, hogy kínvallatást és megalázó bánásmódot tilalmazó, valamint megelőző jogi normákat hozzanak létre, amely egyben arra is alkalmas, hogy az államok a kínzás alkalmazásával okozott jogsértések miatt elszámoltathatók.

²⁰ Gyurácz 41.

A Nyilatkozat után a PPJNE 7. cikke így rendelkezik, hogy *„senkit sem lehet kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó elbánásnak vagy büntetésnek alávetni. Különösen tilos bárkit szabad hozzáférése nélkül orvosi vagy tudományos kísérletnek alávetni...”*

Az ENSZ Közgyűlés 1975-ben elfogadta a *kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni védelemről szóló nyilatkozatot*. E szerint a kínzás egy olyan cselekményt jelent, ami súlyos fájdalmat vagy szenvedést okoz, és amit szándékosan gyakorolnak egy emberen olyan célból, hogy róla vagy egy harmadik személyről információt szerezzenek vagy vallomást nyerjenek, őt vagy egy harmadik személyt büntetve az elkövetett vagy feltételezhetően elkövetett cselekményért, vagy abból a célból, hogy megfélemlítsék vagy kényszerítsék őt vagy egy harmadik személyt vagy bármilyen megkülönböztetésen alapuló okból hivatalos személy egyetértésével vagy beleegyezésével.²¹

Az EU Alapjogi Chartájának 4. cikke a kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód és büntetés tilalmáról pedig úgy hangzik, hogy *„senkit sem lehet kínzásnak, embertelen vagy megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni...”*

3.3.4. Hatodik cikk – a jogalanyiség elismeréséhez való jog

„Mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogalanyiségát bárhol elismerjék...”

A Nyilatkozat az emberiség alapvető elismerését minden ember vonatkozásában kinyilvánítja. Az embert olyan feltétlen méltóságú személyként ismeri el, akinek a jogalanyiséghez veleszületett joga van. A jogalanyiséghez való jog egy minden embert megillető alapvető alanyi jog és egyetemes természetes jogosultság.²²

A jogalanyiség fogalma a magánjog tudományában alakult ki. A jogviszonyban résztvevők a jogviszony alanyai vagy másképpen a jogalanyok. A jogviszony alanyai jogok és kötelezettségek hordozói lehetnek, vagyis akiket alanyi jogosultságok illethetnek, és jogi kötelezettségek terhelhetnek. A jogalanyoknak ezt a sajátosságát általános fogalommal jogképességgnek nevezzük.

A nemzetközi jogviszony alanyainak öt csoportját különböztetjük meg: a természetes személyeket, a jogi személyeket, a nemzetközi szervezeteket, a népeket és az államokat. Természetes személy az ember. Az állam jogalanyisége elsődleges, míg a nemzetközi szervezetek és a jogi személyek jogalanyisége másodlagos. Az előbbit az alapító államok, az utóbbiakat a nemzetközi szerződések ruházzák fel jogalanyiséggel.²³

A jogalanyiség elismeréséhez való jog értelmezésével kapcsolatban számos gond felmerült. Több jogi állásfoglalás szerint nem ismerik el az embert embernek, és ebből adódóan jogalanynak sem.

Fichte jogfilozófiája szerint a Nyilatkozat a valódi jogi viszonyulást vizsgálta, egyfajta egyetemes elismerő viszonyulást ír elő mindenki vonatkozásában.

A méhmagzat esetében állandóan folyik a vita, hogy jogi értelemben embernek tekinthető-e, vagyis jogalany-e. Ha igen, akkor joga van a megszületéshez. Egyébként csak egy védendő érték vagy csak az anya testének a része, amiről az anya önrendelkezési jogán belül rendelkezik a magzat meghatározott koráig. A fő elmélet szerint a méhmagzat jogi értelemben is ember. Ennek

²¹ <http://www.cordelia.hu/index.php/hu/kinzasrol>

²² Frivaldszky 11-12.

²³ Bruhács 5.

el nem ismerése ellenkezik azzal az elmélettel, amelyet a Nyilatkozat éppen vall. Tehát a jogalanyiség elválaszthatatlan az emberi létehez való joggal és az emberi méltósággal.²⁴

A PPJNE 16. Cikke akképpen rendelkezik, hogy *„mindenkinek joga van arra, hogy mindenütt jogképesnek ismerjék el...”*

3.3.5. Hetedik cikk – a törvény előtti egyenlőséghez való jog

„A törvény előtt mindenki egyenlő és minden megkülönböztetés nélkül jogosult a törvény egyenlő védelmére. Mindenkit egyenlő védelem illet meg a jelen nyilatkozatot sértő mindennemű megkülönböztetéssel és minden ilyen megkülönböztetésre irányuló felbujtással szemben...”

A törvény előtti egyenlőség az egyenjogúságon belül helyezkedik el és azt jelenti, hogy az emberek között nem lehet különbséget tenni sem a jogszabályok szintjén és sem a jogalkalmazás terén. A törvény mindenkire vonatkozik és mindenkire nézve egyformán kell alkalmazni, mindenkire ugyanazon szabályok vonatkoznak. Mindenkit ugyanazon jogok illetnek meg és ugyanazon kötelezettségek terhelnek.²⁵ E cikket párhuzamba kell helyoznünk a Nyilatkozat második cikkében foglalt diszkrimináció tilalmával, amely minden fajra, színre, nemre, nyelvre, vallásra, politikai vagy bármely más véleményre, nemzeti vagy társadalmi eredetre, vagyonra, születésre, vagy bármely más körülményre vonatkozó megkülönböztetésre vonatkozik.

Már az ókorban, Athénban megjelent két és fél évezreddel ezelőtt. Kr. e 430-ban Periklész is megemlítette egyik gyászbeszédében, hogy *„törvényeink szerint a személyes ügyeket tekintve, mindenki egyenjogú...”*

A törvény előtti egyenlőségre voltak ellenpéldák, mint például amikor a boszorkányokat a keresztényekkel nem egyforma jogok illették meg, és ezért máglyára vetették őket, vagy amikor a nemesek az egyszerű polgárokhoz képest előjogokkal rendelkeztek.

A francia forradalom idején a szabadság és testvériség mellett az egyenlőséget is a zászlajukra tűzték. Azóta ez a jogelv olyan mértékben elfogadottá vált, hogy nem képzelhető el demokratikus alkotmány a törvény előtti egyenlőség deklarálása nélkül. A Francia Deklarációban is megjelent. *„A törvény egyformán törvény mindenki számára, akár védelmez, akár büntet; s mivelhogy a törvény előtt minden polgár egyenlő, tehát minden polgár egyformán alkalmazható minden közhivatalra, állásra és méltóságra, erényeik és képességeik különbözőségén kívül egyéb különbséget nem ismerve...”*

A PPJNE 26. cikke pedig *„a törvény előtt minden személy egyenlő és minden megkülönböztetés nélkül joga van egyenlő törvényes védelemre. Erre tekintettel a törvénynek minden megkülönböztetést tiltania kell és minden személy számára egyenlő és hatékony védelmet kell biztosítania bármilyen megkülönböztetés ellen, mint amilyen például a faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy egyéb vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy más helyzet alapján történő megkülönböztetés...”*

²⁴ Frivaldszky 13.

²⁵ <https://tasz.hu/cikkek/integracio-es-parhuzamos-tarsadalmak>

²⁶ <http://www.kepesifi.com/hu/1057/kozelet/1141/T%C3%B6rv%C3%A9ny-el%C5%91tti-egyenl%C5%91s%C3%A9g.htm>

Majd *a nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról 1979. december 18-án New Yorkban elfogadott egyezmény és a faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről New Yorkban 1965. december 21-én elfogadott nemzetközi egyezmény* is e jogot erősíti meg.

Az EU Alapjogi Chartájának 20. cikke a törvény előtti egyenlőségről rendelkezik: „*a törvény előtt mindenki egyenlő...*”

Ahhoz, hogy a törvény előtti egyenlőség megvalósuljon, nem elég törvényekkel előírni. A törvényeket folyamatosan figyelni kell, változtatni és aktualizálni kell. Mindig lesz olyan csoport, amely követelni fogja az egyenlő jogokat. Mostanában a homoszexuálisok és a transzneműek szeretnék, hogy egyenlő jogokkal rendelkezzenek.

3.3.6. Nyolcadik cikk – az illetékes bírósághoz való jogorvoslatért folyamodás joga

„Mindenkinek joga van az alkotmányban vagy a törvényben részére biztosított alapvető jogokat sértő eljárások ellen az illetékes hazai bíróságokhoz tényleges jogorvoslatért folyamodni...”

Minden embernek joga van a belső, hazai jogforrásokban részére biztosított alapvető jogokat sértő eljárás ellen tényleges jogorvoslatához folyamodni a hazai bíróságokon.

A jogorvoslatához való jog egy származtatott alapjog, amely az emberi szabadsághoz való jogból ered, a személyhez fűződő jogok körében, a tisztességes eljáráshoz való jog részeként helyezhetjük el. A hatóságok és bíróságok által hozott döntések nem mindig hibátlanok, éppen ezért szükséges e döntések korrekciója.

A jogorvoslat egy eljárásjogokban használt fogalom minden olyan kérelemnek a megnevezésére szolgál, amelyben kéri, hogy egy jogszabály alapján hozott döntést változtassanak meg. A jogorvoslat főbb szabályait jogszabályok állapítják meg. A leggyakrabban előforduló kérelmek közé tartozik a panasz, a fellebbezés, a felülvizsgálati kérelem, a kifogás, valamint a felszólalás és az észrevétel.

Kelsen felfogásában egy jogi norma az érvényességét egy magasabb szintű normából nyeri, vagyis az összes norma érvényessége visszavezethető erre az alapszabályra. MacCormick álláspontja szerint a joguralmat megfelelően biztosítja a döntéshozó – különösen a bíró – indoklási kötelezettsége, amely alkalmas arra, hogy a döntés helyességét, jogszerűségét, és ésszerűségét igazolja. A jogorvoslatához való jog alapjogi szinten való biztosítása csökkentheti a hibázás lehetőségét.²⁷

A jogalkalmazóknak adott esetben értelmezniük kell az adott joganyagot, és ennek alapján kell döntést hozniuk az ügyben. Azonban mindig vitatható a felmerült tények jogi minősítése. Előfordulhat, hogy analógiát kell alkalmazni az adott eset eldöntése érdekében, amely esetben egy szabályozatlan esetre kiterjesztően alkalmaznak egy szabályt. Előfordul az is, hogy a helyes döntés érdekében méltányosságot kell alkalmazni, amely egy szubjektív, pontosan előre meg nem határozható cselekvést jelent. Előfordulhat a tévedés is, vagyis amikor nem a megfelelő szabályt alkalmazzuk, vagy helytelenül minősítünk egy esetet. A jogalkotó, mivel minden esetre kiterjedő jogot nem alkothat, gyakran alkalmazza a kivételek és feltételek kapcsolását egy normához. Már egy jog alapján meghozott döntést minden esetben indokolni kell, érvelni a döntés meghozatala mellett, amely egyébként a később igénybe vehető jogorvoslat alapját is fogja képezni.

²⁷ <http://midra.uni-miskolc.hu/document/12304/4375.pdf>

Az EJEE 13. Cikke tartalmazza, hogy „bárkinek, akinek a jelen Egyezményben meghatározott jogait és szabadságait megsértették, joga van ahhoz, hogy a hazai hatóság előtt a jogsérelem hatékony orvoslását kérje az esetben is, ha e jogokat hivatalos minőségben eljáró személyek sértették meg...”

A PPJNE 2. cikk 3. pontja kijelenti, hogy „az Egyezségokmányban részes minden állam kötelezi magát annak biztosítására, hogy a) minden olyan személy, akinek az Egyezségokmányban elismert jogai vagy szabadságai sérelmet szenvednek, hatékony jogorvoslattal élhessen akkor is, ha a jogok megsértését hivatalos minőségben eljáró személyek követték el; b) a jogorvoslattal élő személy jogai tekintetében az illetékes bírói, államigazgatási vagy törvényhozó hatóság vagy az állam jogrendszere szerint illetékes más hatóság határozza meg, és fejlessze a bírói jogorvoslat lehetőségeit; c) az illetékes hatóságok a helyállónak elismert jogorvoslatnak érvényt szerezzenek...” A 14. cikk 5. pontja pedig úgy fogalmaz, hogy „bűncselekmény elkövetésében bűnösnek nyilvánított minden személynek joga van arra, hogy bűnösnek nyilvánítását és elítélését felsőbb bíróság a törvénynek megfelelően felülvizsgálja...”

Az EU Alapjogi Chartájának 47. cikke kifejti, hogy „mindenkinek, akinek az Unió joga által biztosított jogait és szabadságait megsértették, az e cikkben megállapított feltételek mellett joga van a bíróság előtti hatékony jogorvoslatához...”

3.3.7. Kilencedik cikk – az önkényes letartóztatás, fogvatartás és száműzetés tilalma

„Senkit sem lehet önkényesen letartóztatni, fogva tartani vagy száműzni...”

Már az ókorban és a kora középkorban is ismert volt az ún. asylum-jog, amely szerint az egyes helyeken az oda menekülővel szemben nem lehetett se az őrizetbevételt, se bírói eljárást lefolytatni mindaddig, amíg a menedékhelyen tartózkodik. Majd a bárók és a király harca miatt a 13. században Angliában az a szokás alakult ki, hogy a királyi parancsra letartóztatott személy “habeas corpus” kezdetű bírói utasítást az ún. writ-et kaphatott, amelyet átadhatott az őt letartóztató hatóságnak. Így követelhetette, hogy állítsák bíróság elé valamint, hogy közöljék vele a letartóztatása okát. A Habeas Corpus jogelvé az angol jogból eredő jogelv, mely garantálja, hogy törvényes vád, valamint bírósági határozat hiányában csak rövid időre lehessen a személyt szabadságától megfosztani, ezen jogelv a személyi szabadság legnagyobb biztosítója. A Magna Charta is már rendelkezett az önkényes letartóztatás tilalmáról.

A fogvatartás egy fogság vagyis más ember személyes szabadságának átmeneti vagy tartós elvonása, amely csak a törvény által megengedett esetekben igazolt.²⁸

A száműzetés a büntetés-végrehajtás egyik módja, amelyet az ókortól kezdve a modern korig alkalmaznak, elsősorban a nagy területtel rendelkező országok, mint Oroszország, Egyesült Államok és Kína, valamint a távoli gyarmatokkal rendelkezők, mint Nagy-Britannia és Franciaország. A száműzetés jelentése a lakóhelyről kitiltást jelenti rendszerint politikai okokból, büntetésképpen pedig annak tilalma, hogy egy ember szabadon választott eddigi lakóhelyén tartózkodjon. A száműzetés célja az adott személy fizikai eltávolítása és ezáltal megalázása. A száműzött a számára kijelölt területen letelepedhet és munkát végezhet, akár családot is alapíthat, de korábbi lakhelyére a büntetésként kiszabott ideig nem térhet vissza. A büntetés lényege, hogy az elítéltet valami távoli és kietlen területre viszik, ahol esetleg fő- vagy mellékbüntetésként kényszermunkát végeztetnek vele és a területet nem hagyhatja el. Az önkéntes száműzetés azt

²⁸ <http://www.kislexikon.hu/fogvatartas.html>

jelenti, hogy az adott személy elhagyja a hazáját, mert nem ért egyet annak politikájával, vagy mert ott üldöztetésnek van kitéve.

A babiloni fogság vagy babiloni száműzetés során a júdeai királyságból Nabukodonozor a zsidókat Babilonba hurcoltatta. A köztársaság kori Rómában a száműzetés pedig nem büntetés, hanem csak büntethetőséget megszüntető ok volt. A bizánci jogban az állam határain kívülre való száműzés és az állam területén belül kijelölt körülfal volt. A konstantíni rendeletben még összeesküvés esetén is alkalmazhatták a száműzetés büntetését.²⁹ Az orosz cárok a lázadókat Szibériába küldték száműzetésbe.

A Francia Deklaráció VII. pontja vallja, hogy *„vád alá helyezni, letartóztatni s fogva tartani bárkit is csak a törvény által meghatározott esetekben s a törvény által előírt formák között lehet. Mindenki büntetendő, aki önkényes rendelkezéseket szorgalmaz, kiad, végrehajt vagy végrehajtat; viszont minden polgárnak, akinek a törvény értelmében megidéznek vagy őrizetbe vesznek, haladéktalanul engedelmeskednie kell - s ha ellenállást tanúsít, bűnösnek vallja magát vele...”*

A Nyilatkozat után született nemzetközi dokumentumok részletesebben kifejtik e tilalmat. Az EJEE 5. Cikke kifejezetten részletesen bemutatja az őrizetbe vétel és a fogvatartás szabályait, vagyis *„1. Mindenkinek joga van a szabadságra és a személyi biztonságra. Szabadságától senkit sem lehet megfosztani, kivéve az alábbi esetekben és a törvényben meghatározott eljárás útján: a) törvényes őrizetben tartás az illetékes bíróság által történt elítélést követően; b) olyan személy törvényes letartóztatása vagy őrizetbe vétele, aki nem tesz eleget a bíróság törvényes rendelkezésének, illetőleg a törvény által megállapított kötelezettség teljesítésének biztosítása céljából történő letartóztatás vagy őrizetbe vétel; c) törvényes letartóztatás vagy őrizetbe vétel abból a célból, hogy e bűncselekmény elkövetése alapos gyanúja miatt az illetékes hatóság elé állítsák vagy amikor ésszerű oknál fogva szükséges, hogy megakadályozzák bűncselekmény elkövetésében vagy annak elkövetése után a szökésben; d) a kiskorú őrizetbe vétele törvényes rendelkezés alapján nevelési felügyelet céljából vagy törvényes őrizetben tartása az illetékes hatóság elé állítás céljából; e) törvényes őrizetbe vétel fertőző betegségek terjedésének megakadályozása céljából, valamint elmebeteg, alkoholisták, kábítószer-élvezők vagy csavargók őrizetbe vétele; f) törvényes letartóztatás vagy őrizetbe vétel az országba való jogtalan belépés megakadályozása céljából vagy olyan személy törvényes letartóztatása vagy őrizetbe vétele, aki ellen intézkedés van folyamatban kiutasítása vagy kiadatása céljából. 2. Minden letartóztatott személyt haladéktalanul az általa értett nyelven tájékoztatni kell letartóztatása okairól és az ellene felhozott vádról. 3. E Cikk 1. c) bekezdésének rendelkezésével összhangban letartóztatott vagy őrizetbe vett minden személyt haladéktalanul bíró, vagy a törvény által bírói hatáskörrel felruházott más tisztségviselő elé kell állítani, és a letartóztatott vagy őrizetbe vett személynek joga van arra, hogy ésszerű időhatáron belül tárgyalást tartsanak ügyében vagy a tárgyalásig szabadlábba helyezzék. A szabadlábba helyezés olyan feltételekhez köthető, melyek biztosítják a tárgyaláson való megjelenést. 4. Szabadságától letartóztatás vagy őrizetbe vétel folytán megfosztott minden személynek joga van olyan eljáráshoz, melynek során őrizetbe vételének törvényességéről a bíróság rövid határidőn belül dönt, és törvényellenes őrizetbe vétele esetén szabadlábba helyezését rendeli el. 5. Mindenkinek, aki e Cikk rendelkezéseinek megsértésével végrehajtott letartóztatás vagy őrizetbe vétel áldozata, joga van kártalanításra...”*

²⁹ Szabó 1-2.

A PPJNE 9. Cikke kinyilatkoztatja, hogy „1. Mindenkinnek joga van a szabadságra és a személyi biztonságra. Senkit sem lehet önkényesen őrizetbe venni vagy letartóztatni. Senkit sem lehet szabadságától másként, mint a törvényben meghatározott okokból és a törvényben meghatározott eljárás alapján megfosztani. 2. Minden letartóztatott személyt letartóztatásakor tájékoztatni kell letartóztatása okairól és a legrövidebb időn belül közölni kell vele az ellene emelt vádakat. 3. Azt, akit bűncselekmény vádjával vettek őrizetbe, vagy tartóztattak le, a legrövidebb időn belül bíró, vagy a törvény értelmében bírói hatáskört gyakorló más hatósági személy elé kell állítani; az ilyen személynek joga van arra, hogy ügyében észszerű határidőn belül tárgyalást tartsanak, vagy szabadlábra helyezték őt. Az általános szabály ne legyen az, hogy az ítélethozatalra váró személyt őrizetben kell tartani, azonban a szabadlábra helyezést függővé lehet tenni olyan biztosítékoktól, amelyek szavatolják, hogy az érintett személy a tárgyaláson, a bírósági eljárás bármely más szakában, illetőleg adott esetben az ítélet végrehajtása céljából megjelenik. 4. Az a személy, akit szabadságától őrizetbevétel vagy letartóztatás útján fosztottak meg, jogosult a bírósághoz fordulni avégett, hogy az késedelem nélkül döntsön a fogvatartás törvényességéről és rendelje el a szabadlábra helyezését, amennyiben a fogvatartás nem törvényes. 5. Annak a személynek, aki törvénytelen letartóztatás vagy fogvatartás áldozata volt, kikényszeríthető joga van kártalanításra...”

A GSZJNE 2. cikk 2. pontjának b) alpontja állítja, hogy „az élettől való megfosztást nem lehet e Cikk megsértéseként elkövetettnek tekinteni akkor, ha az a feltétlenül szükségesnél nem nagyobb erőszak alkalmazásából ered ... b) törvényes letartóztatás foganatosítása vagy a törvényesen fogva tartott személy szökésének megakadályozása érdekében...” A GSZJNE 5. cikk 1. pontjának c) pontja szerint „mindenkinnek joga van a szabadságra és a személyi biztonságra. Szabadságától senkit sem lehet megfosztani, kivéve az alábbi esetekben és a törvényben meghatározott eljárás útján: c) törvényes letartóztatás vagy őrizetbe vétel abból a célból, hogy e bűncselekmény elkövetése alapos gyanúja miatt az illetékes hatóság elé állítsák vagy amikor észszerű oknál fogva szükséges, hogy megakadályozzák bűncselekmény elkövetésében vagy annak elkövetése után a szökésben...”

Az ENSZ munkacsoport szakértőjének véleménye szerint sérül e cikk, mert túl sokszor alkalmazzuk például az előzetes letartóztatást. Ennek pedig az az oka, hogy a bírák a vád és a védelem érveit nem ugyanolyan súllyal nézik.³⁰

3.3.8. Tizedik cikk – a méltányos és nyilvános tárgyaláshoz való jog

„Mindenkinnek egyenlő joga van ahhoz, hogy jogai és kötelességei, továbbá az ellene emelt bűnvád ügyében független és pártatlan bíróság méltányos és nyilvános tárgyaláson döntsön...”

A bíróságok az igazságszolgáltatást gyakorló, más hatalmi ágaktól független, politikailag és világnézetileg semleges, önálló hatóságok. A bíróságok szintjei hierarchikusak, a bírói függetlenség elve szerint nincs köztük alá- és fölérendeltségi viszony. A bírák függetlenek, ítélezésükben semmilyen módon nem befolyásolhatóak, politikai tevékenységet nem folytathatnak. A méltányos eljárás fontos feltétele az eljárás nyilvánossága és kontradiktórikus eljárás, vagyis amikor a két ellentétes érdekű fél, a vád és a védelem képviselői is jelen vannak a tárgyaláson.

A nyilvánosság alatt az eljárás nyilvánosságára és az ítélet kihirdetésének nyilvánosságára is gondolnunk szükséges, amelyek a fair ítélezés biztosítékaként szolgálnak. Ugyanis azt a személyt, akivel szemben eljárás folyik, megvédi az önkényes döntésektől. A társadalomnak lehetőséget

³⁰ <http://www.jogiforum.hu/hirek/30471>

biztosít az igazságszolgáltatás ellenőrzésére, az ítélet nyilvános kihirdetésével a közönség megfelelő informáltságát és az igazságszolgáltatás iránti bizalmat hivatott biztosítani. Sőt a zárt tárgyaláson hozott ítéletet is nyilvánosan kell kihirdetni.

Például az Emberi Jogok Európai Bírósága szerint annak megítélésakor, hogy mikor tekinthető egy bíróság függetlennek, vizsgálni kell a bíróság tagjai kinevezésének módját, a hivatali idejük tartamát, a külső nyomás elleni biztosítékok meglétét, továbbá azt is, hogy a testület függetlennek látszik-e.

A tisztességes eljáráshoz való jog több nemzetközi egyezmény által garantált alapvető jog. Az EJEE-ben és a PPJNE-ban is szerepel, párhuzamba vonhatunk a Nyilatkozat e cikkében foglaltakkal, gyakorlatilag a bírósági eljáráshoz való jogot, azon belül a bírósági döntéshez való jogot, a törvény által létrehozott bíróságot, a bíróság függetlenségét és a bíróság pártatlanságát, a tárgyalás nyilvánosságát, az ügy ésszerű határidőn belüli tárgyalását és a határozat hozatalát foglalja magában polgári jogaival és kötelezettségeivel kapcsolatos jogvitában, illetve az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően.³¹

Az EJEE 6. Cikkének 1. pontja a tisztességes tárgyaláshoz való jogról rendelkezik, amely szerint *„mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában, illetőleg az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően. Az ítéletet nyilvánosan kell kihirdetni, a tárgyalóterembe történő belépést azonban meg lehet tiltani a sajtónak és a közönségnek a tárgyalás teljes időtartamára vagy egy részére annyiban, amennyiben egy demokratikus társadalomban ez az erkölcsök, a közrend, illetőleg a nemzetbiztonság érdekében szükséges, ha e korlátozás kiskorúak érdekei, vagy az eljárásban résztvevő felek magánéletének védelme szempontjából szükséges, illetőleg annyiban, amennyiben ezt a bíróság feltétlenül szükségesnek tartja, mert úgy ítéli meg, hogy az adott ügyben olyan különleges körülmények állnak fenn, melyek folytán a nyilvánosság az igazságszolgáltatás érdekeit veszélyeztetné...”*

A PPJNE 14. cikk 1. pontja tartalmazza, hogy *„a bíróság előtt mindenki egyenlő. Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat, vagy valamely perben a jogait és kötelességeit a törvény által felállított független és pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el. A sajtót és a nyilvánosságot ki lehet zárni a tárgyalás egy részéről vagy az egész tárgyalásról mind erkölcsi okokból, a demokratikus társadalom közrendjének, vagy az állam biztonságának védelme érdekében, mindakkor, amikor a felek magánéletének érdekei azt követelik, mind pedig a bíróság által feltétlenül szükségesnek ítélt mértékben, az olyan különleges körülmények fennállása esetén, amikor a nyilvánosság ártana az igazságszolgáltatás érdekeinek; azonban minden büntető vagy polgári ügyben hozott ítéletet nyilvánosan kell kihirdetni, kivéve, ha a fiatalok érdekei mást kívánnak, vagy ha az eljárás házassági jogvitára vagy gyermekek gyámságára vonatkozik...”* A PPJNE kicsit másképp fogalmaz, mert az igazságos és nyilvános eljáráshoz való jogot foglalja magában.

Az EU Alapjogi Charta 47. cikke a tisztességes eljáráshoz való jogról eszerint rendelkezik *„mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által megelőzően létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja. Mindenkinek biztosítani kell a lehetőséget tanácsadás, védelem és képviselőlet igénybeviteléhez...”*

3.3.9. Tizenegyedik cikk – az ártatlanság vélelméhez való jog és a bűnösség megállapítása

³¹ Nagy 349-350.

„(1) Minden bűncselekménnyel vádolt személynek joga van az ártatlanság védelméhez mindaddig, míg bűnösségét nyilvános perben, a védelemhez szükséges valamennyi biztosíték mellett törvényesen meg nem állapítják. (2) Senkit sem szabad olyan cselekményért vagy mulasztásért elítélni, amely az elkövetés időpontjában a hazai vagy a nemzetközi jog szerint nem volt büntetendő. Ugyancsak nem szabad súlyosabb büntetést kiszabni, mint amely a bűncselekmény elkövetésekor volt alkalmazható...”

Az ártatlanság védelme a polgári forradalom terméke. Az ártatlanság védelméhez való jog a büntetőjog egyik alapelve. Nem vélelem, mert hiányzik a vélelmező tény és nincs szükség ártatlanságra mutató tényre ahhoz, hogy az ártatlanság védelme fennálljon. Az ártatlanság védelméből objektív jogi helyzet következik. De megdönthető, ugyanis a büntetőeljárás célja ennek a „vélelemnek” a megdöntése vagy fenntartása. Az elvet kitöltik tartalommal a bizonyítást érintő járulékos elvek, vagyis a bizonyítási teher elve, az önvádra kötelezés tilalma, valamint a kétséges tények értelmezése. Az eljáró hatóságoknak tudniuk kell, hogy a vádlott és a gyanúsított még nem elítélt. Az ártatlanság védelme kötelezi az eljáró bírót, hogy az elfogulatlan tárgyalásvezetési stílusnak megfelelően vezesse a pert.

Az első megfogalmazás a Francia Deklaráció IX. cikkében jelent meg, amely nem más, mint, hogy *„mindaddig, amíg bűnössé nem nyilvánítják, minden ember ártatlannak vélelmezendő. Ha tehát letartóztatása mégis elkerülhetetlenné válik, a törvénynek szigorúan meg kell torolnia minden olyan keményebb rendszabályt, amelyet a szökés megakadályozásának szükségessége nem indokol...”*

A nemzetközi bűncselekmény minden olyan, a nemzetközi közösség érdekeit sértő vagy veszélyeztető bűncselekmény, amelynek büntetendősége közvetlenül vagy közvetve a belső jog közvetítésével a nemzetközi jogon alapul valamint, ha az adott magatartás kriminalizálására a hatályos nemzetközi szerződés, szokásjog vagy más forrás kötelezi az államokat, és az elkövető büntetőjogi felelőssége a belső jogi átültetés hiányában is közvetlenül a nemzetközi jogból ered.³²

A bűncselekmény elkövetéskor hatályban lévő belső és nemzetközi jogszabályok alapján kell megállapítani a bűnösséget és a büntetés mértékét. A bűnösség is egy büntetőjogi fogalom, amely kifejezi a bűncselekmény alanyának az elkövetési magatartáshoz és annak következményeihez való tudatát, és akarati-érzelmi viszonyát, a bűnösség kategóriái a szándékosság és a gondatlanság.

A Francia Deklaráció VIII. pontja úgy fogalmaz, hogy *„a törvény csak szigorúan és nyilvánvalóan szükséges büntetési tételeket állapít meg, s büntetéssel sújtani senkit másként nem lehet, mint a bűncselekmény elkövetése előtt meghozott és kihirdetett, valamint szabályszerűen alkalmazott törvény értelmében...”*

A Nyilatkozatot követően kihirdették a háború áldozatainak védelmére vonatkozóan Genfben 1949. augusztus 12-én kötött Egyezményeket I. és II. kiegészítő Jegyzőkönyveket is.

Az EJEE 6. cikkének 1. pontja arról szól, hogy *„mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában, illetőleg az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően. Az ítéletet nyilvánosan kell kihirdetni, a tárgyalóterembe történő belépést azonban meg lehet tiltani a sajtónak és a közönségnek a tárgyalás teljes időtartamára vagy egy részére annyiban, amennyiben egy demokratikus társadalomban ez az erkölcsök, a közrend, illetőleg a nemzetbiztonság érdekében szükséges, ha*

³² Sántha 180.

e korlátozás kiskorúak érdekei, vagy az eljárásban résztvevő felek magánéletének védelme szempontjából szükséges, illetőleg annyiban, amennyiben ezt a bíróság feltétlenül szükségesnek tartja, mert úgy ítéli meg, hogy az adott ügyben olyan különleges körülmények állnak fenn, melyek folytán a nyilvánosság az igazságszolgáltatás érdekeit veszélyeztetné...” A 2. pontja szerint „minden bűncselekménnyel gyanúsított személyt mindaddig ártatlannak kell vélelmezni, amíg bűnösségét a törvénynek megfelelően meg nem állapították...” A különbség abban fedezhető fel, hogy az idézett egyezmény nem nevezi meg a bíróságot, és nem jelöli meg a jogerős bírósági döntést, mint az ártatlanság vélelmének érvényesülési területét és annak határait.³³ A 7. cikk előírja, hogy „1. Senkit sem szabad elítélni olyan cselekményért vagy mulasztásért, amely elkövetése idején a hazai vagy nemzetközi jog alapján nem volt bűncselekmény. Ugyancsak nem lehet a bűncselekmény elkövetése idején alkalmazható büntetésnél súlyosabb büntetést kiszabni. 2. Ez a Cikk nem zárja ki valamely személy bíróság elé állítását és megbüntetését olyan cselekmény vagy mulasztás miatt, amely elkövetése idején a civilizált nemzetek által elismert általános jogelvek szerint bűncselekmény volt...”

A PPJNE 14. cikkének 1. pontja kinyilvánítja, hogy „a bíróság előtt mindenki egyenlő. Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat, vagy valamely perben a jogait és kötelességeit a törvény által felállított független és pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el. A sajtót és a nyilvánosságot ki lehet zárni a tárgyalás egy részéről vagy az egész tárgyalásról mind erkölcsi okokból, a demokratikus társadalom közrendjének, vagy az állam biztonságának védelme érdekében, mindakkor, amikor a felek magánéletének érdekei azt követelik, mind pedig a bíróság által feltétlenül szükségesnek ítélt mértékben, az olyan különleges körülmények fennállása esetén, amikor a nyilvánosság ártana az igazságszolgáltatás érdekeinek; azonban minden büntető vagy polgári ügyben hozott ítéletet nyilvánosan kell kibírdetni, kivéve, ha a fiatalkorúak érdekei mást kívánnak, vagy ha az eljárás házassági jogvitára vagy gyermekek gyámiságára vonatkozik...” 2. pontja szerint „bűncselekmény elkövetésével vádolt minden személynek joga van arra, hogy ártatlannak tekintéséig mindaddig, amíg bűnösségét a törvény szerint be nem bizonyították...” A 15. Cikk úgy fogalmaz, hogy „1. Senkit sem lehet bűnösnek nyilvánítani olyan cselekmény vagy mulasztás miatt, amely az elkövetés idején sem a belső-, sem a nemzetközi jog értelmében nem volt bűncselekmény. Ugyanígy nem lehet súlyosabb büntetést kiszabni annál, mint amely a bűncselekmény elkövetése idején alkalmazható volt. Amennyiben a bűncselekmény elkövetése után a törvény enyhébb büntetés alkalmazását rendelte el, ennek előnyeit az elkövető javára érvényesíteni kell. 2. E cikk egyetlen rendelkezése sem akadályozza valamely személy bíróság elé állítását és elítélését olyan cselekmény vagy mulasztás miatt, amely az elkövetés idején a nemzetek közössége által elismert általános jogelvek alapján bűncselekménynek minősült...”

Az EU Alapjogi Chartájának 48. cikke az ártatlanság vélelméről és a védelemhez való jogról rendelkezik, amely szerint „(1) Minden gyanúsított személyt mindaddig ártatlannak kell vélelmezni, amíg bűnösségét a törvénynek megfelelően meg nem állapították. (2) Minden gyanúsított személy számára biztosítani kell a védelemhez való jogának tiszteletben tartását.”

Az EU Alapjogi Chartájának 49. cikke a bűncselekmények és büntetések törvényességének és arányosságának elveiről rendelkezik eszerint „(1) Senkit sem szabad elítélni olyan cselekményért vagy mulasztásért, amely az elkövetése idején a hazai vagy a nemzetközi jog alapján nem volt bűncselekmény. Ugyancsak nem lehet a bűncselekmény elkövetése idején alkalmazható büntetésnél súlyosabb büntetést kiszabni. Ha valamely bűncselekmény elkövetése után a törvény enyhébb büntetés kiszabását rendeli, az enyhébb büntetést kell alkalmazni. (2) Ez a cikk nem zárja ki valamely személy bíróság elé állítását és megbüntetését olyan cselekményért vagy mulasztásért, amely elkövetése idején a nemzetek közössége által elismert általános elvek szerint bűncselekmény volt. (3) A büntetések súlyossága nem lehet aránytalan a bűncselekményhez mérten...”

³³ Király 74.

3.4. A második oszlop

3.4.1. Tizenkettedik cikk – a személy magánéletébe, családi ügyeibe, magánlakásába vagy levelezésébe való beavatkozás tilalma

„Senkinek a magánéletébe, családi ügyeibe, magánlakásába vagy levelezésébe nem szabad önkényesen beavatkozni, továbbá a becsületét vagy jó hírnevét megsérteni. Ilyen beavatkozásokkal vagy sértésekkel szemben mindenkinek joga van a törvény védelméhez...”

A magánélet a személyeknek a személyiséggé váláshoz és a személyiségként való létezéshez fűződő érdekét védi, ezért tekinthető minden emberi lényt megillető jognak. A magánülethez való jog elismerése és érvényesítése iránti igényt Samuel D. Warren és Louis D. Brandeis vetették fel 1890-ben a Harvard Law Review által közölt tanulmányban. A tanulmányban a kiindulópontjuk az egyének személyének és tulajdonának védelme volt.

Prosser a magánülethez való jog bírói gyakorlatát négy esetcsoportba sorolta. Ilyen volt a társadalom kizárásába való beavatkozás, a magántények nyilvánosságra hozatala, az egyénnel kapcsolatos tények közösség előtti, hamis színben való feltüntetése, valamint a személyiség megjelenési formáinak - a név és a külső megjelenésének - előnyök szerzése végett és az érintett hozzájárulása nélküli felhasználása.

1976-tól a magánélet tiszteletben tartásához fűződő jogosultságot a személyes önmegvalósítás keretének tekintették. 1992-ben a magánéletet nem csak a hagyományosan is védett beavatkozástól való szabadságként határozták meg, hanem annak hatályát a társadalmi kapcsolatokra, beleértve a szakmai és üzleti kapcsolatokat is kiterjesztették.

A magánülethez való joggal kapcsolatban háromféle tényállásról beszélhetünk, az első az egyénnel kapcsolatos tények nyilvánosságra hozatala elsősorban a sajtó útján, a második az egyén egyes attribútumainak – elsősorban nevének, képmásának, de bármely más azonosítható tulajdonságának – a felhasználása kereskedelmi célból, továbbá a harmadik a személyes adatok megszerzése és felhasználása.

A magánülethez való jog egyes tartalmi elemeit számos nevesített személyiségi vagy egyéb jog is védi, így különösen a személyes szabadság, a magánlakás, a jóhírnév, a magántitok és a személyes adatok védelméhez való jog, vagy a képmáshoz és a hangfelvételhez való jog.

A magánülethez való jog sérelmét bárki megvalósíthatja, aki mások személyével kapcsolatos információt a közösség felé közvetít, vagy ilyen információ közvetítését kontrollálja, legtöbbször a sajtó közreműködésével történik. A személyiség szabad kibontakozásához és védelméhez való jog egyik elemeként, a magánülethez való jog a társadalom valamennyi tagját megilleti a közösség többi tagjával szemben, így védelme nem korlátozódik a sajtóra. A sajtó és a médiakülönböző formái a modern társadalomban az információ közösség felé való közvetítésének hagyományos és elsődleges eszközei, ezért természetes, hogy a magánületnek az egyén és a közösség viszonyát meghatározó védelme középpontjába is a média került.

A magánélet védelme az egyénre vonatkozó valós tények közlésének kontrollját jelenti. Így a jogvédelem szolgálhatja azt a célt is, hogy a társadalom adott személyekről kialakult, téves képet őrizzen.³⁴

³⁴ <http://media-tudomany.hu/archivum/a-maganelethez-valo-jog-elméleti-alapjai/>

Az EJEE 8. cikkének 1. pontja a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogról rendelkezik, amely szerint: „mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák...” Az EJEE által védett, magánélet tiszteletben tartásához való jog fogalmát és tárgyi hatályát gyakorlatilag nem határozták meg.

A PPJNE 17. cikk „1. Senkit sem lehet alávetni a magánéletével, családjával, lakásával vagy levelezésével kapcsolatban önkényes vagy törvénytelen beavatkozásnak, sem pedig a becsülete és jó hírneve elleni jogtalan támadásnak 2. Ilyen beavatkozás vagy támadás ellen mindenkinek joga van a törvény védelmére...”

Az EU Alapjogi Charta 7. cikke is megemlíti a magán- és a családi élet tiszteletben tartásáról szóló jogot, mert „mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát és kapcsolattartását tiszteletben tartsák...”

3.4.2. Tizenharmadik cikk – a szabad mozgáshoz való jog

„(1) Az egyes államok határain belül mindenkinek joga van szabadon mozogni és lakóhelyét szabadon megválasztani. (2) Mindenkinek joga van bármely országot, így sajátját is elhagyni, valamint saját hazájába visszatérni...”

Az egyes országok közötti mozgáshoz való jog és a saját országon belüli lakhely megválasztásának joga mellett a távozás és a visszatérés joga alkotja azt a jogot, amit a szabad mozgás jogának nevezünk. A mozgásszabadság személyhez fűződő jog. Az embernek joga van visszatérni saját országába ugyanúgy, ahogy joga van elhagyni is bármely országot, köztük a sajátját is. E jog megerősítése számos más kötelező erejű emberi jogi és humanitárius jogi eszközben is megőrzésre kerül. Míg a távozás joga a menekültek nemzetközi védelmi rendszerét, addig a saját országba való visszatérés joga a menekültek önkéntes hazatelepülését támasztja alá. Ez maga után vonja az államok kötelezettségét az állampolgáraik befogadására. A belépés joga feljogosítja az embert arra is, hogy az országba először lépjen be, ha az adott ország területén kívül született. A távozás joga megerősítésének eszközét látták benne, a visszatérés joga időközben önálló életre kelt. A sajátos körülményektől függően olyan emberekre is vonatkozhat, akik annak ellenére, hogy nem állampolgárok, nem tekinthetők külföldinek sem az őket az országhoz kötő különleges kapcsolatuk vagy igényük miatt, mint például a hosszú ideje fennálló tartózkodás, az állampolgárok leszármazói vagy a hontalanok.³⁵

Az EJEE Negyedik kiegészítő jegyzőkönyvének 2. Cikke is meghatározza a mozgásszabadságot: „1. Mindazokat, akik jogszerűen tartózkodnak egy állam területén, megilleti a mozgás szabadsága és a lakhely szabad megválasztásának joga. 2. Mindenki szabadon elhagyhat minden országot, beleértve a saját országát is. 3. E jogokat kizárólag csak olyan, a törvényekkel összhangban lévő korlátozásoknak lehet alávetni, melyek egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság vagy a közbiztonsága érdekében, a közrend fenntartásához, a bűnmegelőzéshez, a közegészség vagy az erkölcsök védelméhez, illetőleg mások jogainak és szabadságainak megóvásához szükségesek. 4. Az 1. bekezdésben elismert jogokat bizonyos, meghatározott körzetekben alá lehet vetni olyan, a törvény által elrendelt korlátozásoknak is, melyeket egy demokratikus társadalomban a köz érdekei igazolnak...”

³⁵ https://birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/project_docs/emberi_jogi_kepzes_oktatasi_segedanyag.pdf

A PPJNE 12. cikke tartalmazza, hogy „1. Minden olyan személynek, aki törvényesen tartózkodik valamely állam területén, joga van e területen a szabad mozgásra és a tartózkodási helye szabad megválasztására. 2. Mindenki szabadon elhagyhat bármely országot, ideértve saját országát is. 3. A fent említett jogok csak a törvényben meghatározott olyan korlátozásoknak vetődnek alá, amelyek az állam biztonságának, a közrendnek, a közegészségügynek, a közérkölcének, valamint mások jogainak és szabadságainak a védelme érdekében szükségesek, és amelyek összhangban vannak az Egyezségokmányban elismert egyéb jogokkal. 4. Senkit nem lehet önkényesen megfosztani attól a jogától, hogy saját országába beléphessen...”

Az EU Alapjogi Chartájának 45. cikke még a mozgás és tartózkodás szabadságára is kiter: „(1) Minden uniós polgárnak joga van a tagállamok területén való szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz. (2) A Szerződésekkkel összhangban a mozgás és tartózkodás szabadsága a tagállamok területén jogszerűen tartózkodó harmadik országbeli állampolgároknak is biztosítható...”

3.4.3. Tizennegyedik cikk – a személy joga arról, hogy az üldözés elől más országban menedéket találjon

„(1) Mindenkinek joga van az üldözés elől más országban menedéket keresni és azt élvezni. (2) Erre a jogra nem lehet köztörvényes bűncselekmények miatti, kellően megalapozott üldözés, sem pedig az Egyesült Nemzetek céljaival ellentétes cselekmények esetében hivatkozni...”

A menedékjog tágabb értelemben a nemzetközi védelem számos formáját foglalja magában, szűkebb értelemben viszont szigorúan csak a menekülteknek járó jogokat és az őket terhelő kötelezettségeket jelenti.

A diplomáciai menedékjog egyfelől jelenti a latin-amerikai országokban kialakult, regionális nemzetközi szerződéssel megalapozott védelmi formát, másfelől az olyan eseteket, amikor egy külképviselet védelmet nyújt az odamenekülő számára. E cikk gyakorlatilag a területi menedékjogot fogalmazza meg, amely abban az esetben biztosítható, ha a külföldi a származási országát elhagyva a befogadó országban, annak területén kér menedéket.³⁶ A területi menedékjog fogalma szempontjából a Nyilatkozat legfontosabb eleme a „más ország” kifejezés.

A menedékhez való jogot a menekültek helyzetéről szóló 1951. július 2-i Genfi Egyezmény és az 1967. január 31-i jegyzőkönyv rendelkezéseinek megfelelően kell biztosítani. Ezen Egyezmény 1. cikkében jelent meg az általános menekült definíció először. Az Egyezmény alkalmazásában a „menekült” fogalma alkalmazandó minden olyan személyre, aki: „(1) Menekültnek minősült az 1926. május 12-i és 1928. június 30-i Megállapodások, vagy az 1933. október 28-i és az 1938. február 10-i Egyezmények, az 1939. szeptember 14-i Jegyzőkönyv, vagy a Nemzetközi Menekültügyi Szervezet Alapokmánya szerint; A Nemzetközi Menekültügyi Szervezet fennállása idején hozott, e jogosultságot el nem ismerő határozata nem zárja ki a menekült státusz megadását olyan személyeknek, akik megfelelnek az e rész 2. bekezdésében foglalt feltételeknek. (2) Aki 1951. január 1. előtt történt események következtében faji, vallási okok, nemzeti hovatartozása, illetve meghatározott társadalmi csoporthoz való tartozása, avagy politikai meggyőződése miatti üldözéstől való megalapozott félelme miatt az állampolgársága szerinti országon kívül tartózkodik, és nem tudja, vagy az üldözéstől való félelmében nem kívánja annak az országnak a védelmét igénybe venni; vagy aki állampolgársággal nem rendelkező és korábbi szokásos tartózkodási helyén kívül

³⁶ Szép 11-13.

tartózkodva ilyen események következtében nem tud, vagy az üldözéstől való félelmében nem akar oda visszatérni. Olyan személy esetében, aki több állampolgársággal rendelkezik, az „állampolgársága szerinti ország” kifejezés jelenti mindazokat az országokat, amelyeknek e személy állampolgára és nem tekinthető az állampolgársága szerinti ország védelmét nélkülöző személynek, az, aki megalapozott félelmen alapuló okok nélkül nem vette igénybe azon országok valamelyikének védelmét, amelynek állampolgára...” A Genfi Egyezmény részletesen előírja a menekültekkel kapcsolatos legfőbb rendelkezéseket.

Az 1967. január 31-i jegyzőkönyv önálló nemzetközi jogi dokumentum, amely megszünteti az említett egyezmény menekült definíciójában szereplő időkorlátot (1951. január 1.), és rögzíti, hogy a részes államok a jegyzőkönyvet földrajzi korlátozás nélkül alkalmazzák, amennyiben korábban, az egyezményhez való csatlakozáskor nem tettek erre vonatkozóan korlátozó nyilatkozatot. Az egyezmény végrehajtásának ellenőrzéséért az ENSZ menekültügyi főbiztosa felel.

1967-ben az ENSZ Közgyűlésének a Területi Menedékjogról szóló 2312 (XXII) számú nyilatkozatának 1. cikk (1) bekezdése is megállapította *„minden más államnak tiszteletben kell tartania egy állam által a szuverenitás gyakorlása során azon személyek számára biztosított menedékjogot, akik hivatkozhatnak e 14. cikkre, ide értve a gyarmati rendszerrel szemben küzdő személyeket is.”* A területi menedékjog biztosítása az állami szuverenitás gyakorlásának egyik módja.

Az ENSZ területi menedékjogról szóló 1967. december 14-i deklarációja – visszautalva a Nyilatkozatra – nem abszolút, kivételt nem tűrő jelleggel, de kijelentette, hogy egy menekült *„sem lehet alanya olyan intézkedéseknek, mint a határon történő visszafordítás, vagy ha már belépett a területre, ahol menedéket kért, akkor kintartásnak vagy kötelező ország-elhagyásnak olyan országba, ahol üldöztetés áldozatává válhat...”*³⁷

Az EU Alapjogi Chartájának a menedékjogról szóló 18. cikke szerint *„a menekültek jogállásáról szóló 1951. július 28-i genfi egyezmény és az 1967. január 31-i jegyzőkönyv rendelkezéseivel, valamint az Európai Unióról szóló szerződéssel és az Európai Unió működéséről szóló szerződéssel (a továbbiakban: a Szerződések) összhangban a menedékjogot biztosítani kell...”*

3.4.4. Tizenötödik cikk – az állampolgárság megszerzéséhez és az állampolgárság megváltoztatásához való jog

„(1) Mindenkinek joga van az állampolgársághoz. (2) Senkit sem lehet állampolgárságától, sem állampolgársága megváltoztatásának jogától önkényesen megfosztani...”

A középkor rendi korszakában a honfiúság fejezte ki az államhoz való tartozást, vagyis az állampolgárságot. Az embernek a születésétől fogva joga van egy állampolgársághoz. Születéskori megszerzésének két módja lehetséges, az egyik a *ius sanguinis* vér szerinti, vagyis az állampolgárságát megkaphatja az, akinek legalább az egyik szülője az adott állam polgára. Ha egyedül az apja az, akkor csak úgy kapja meg a gyerek az állampolgárságot, ha a szülők házasok vagy ha az apja elismeri. A római polgárjog megszerzésének természetes és elsődleges módja volt a római polgártól való születés.³⁸ A másik a *ius soli*, vagyis a terület szerinti, amikor az állam területén született egyén megkapja az állampolgárságot. A középkorban az állampolgárság megszerzésének feltétele a feudális hűség és elkötelezettség volt.³⁹

³⁷ Szép 33.

³⁸ <http://midra.uni-miskolc.hu/document/14034/6266.pdf>

³⁹ <http://midra.uni-miskolc.hu/document/14034/6266.pdf>

Az állampolgárság ezen kívül megszerezhető szándékosan is, tehát ha valaki kérelmezi, és ezután több tényezőtől függően kaphatja csak meg, mint ahogy mennyi ideje él az adott országban, vannak-e családi kapcsolatai más állampolgárokkal.

Az állampolgárságtól meg is foszthatnak valakit, például ha előzetes engedély nélkül idegen ország hadseregében szolgál. Ezen kívül az állampolgárságról le is lehet mondani.

Az állampolgárság jogintézményi fogalmát az állampolgársági státusz – egy államon belül, nevesített személy számára történő – keletkezésének, fenntartásának és megszűnésének feltételei határozzák meg. Minden szuverén állami létezés önálló, földrajzi paraméterekkel meghatározható saját területet és saját lakosságot tételez fel. Nemzetközi jogi értelemben, a szuverenitás nézőpontjából a lakosság az adott állam területén tartózkodó természetes személyek összessége. Összetartozásuk alapja az ugyanazon a területen való tartózkodás ténye, amely azonos jogkövetkezménnyel: az állam területén való tartózkodás ideje alatt a jogszabályok betartásának általános kötelezettségével jár. Az állampolgárok a szuverenitás személyi hatálya alatt állnak. Az állampolgárság általános fogalmának meghatározó eleme, hogy az állampolgár államának hatalma alatt áll.

Az állampolgárság egyrészt az azonosulás érzését biztosítja az ember számára, feljogosítja az embert az állam védelmére és számos polgári és politikai jogra.⁴⁰

Megállapítható, hogy az emberi jogi egyezmények az állampolgárság megszerzéséhez való jogról keletkezésük időpontjának függvényében eltérő módon rendelkeznek.

Az EJEE 3. Cikke a saját állampolgárok kiutasításának tilalmáról úgy fogalmaz, hogy „1. Senkít sem lehet sem egyéni, sem kollektív rendszabályokkal annak az államnak a területéről kiutasítani, melynek honosa. 2. Senkít sem lehet megfosztani azon jogától, hogy annak az államnak a területére belépjen, melynek honosa...”

A PPJNE 24. Cikkének 3. pontja előírja, hogy „minden gyermeknek joga van arra, hogy állampolgárságot szerezzen...”

De például az Európa Tanács keretében, 1997. november 6-án kelt, az állampolgárságról szóló Európai Egyezmény is a Nyilatkozathoz hasonlóan rendelkezik, vagyis, hogy mindenkinek joga van az állampolgársághoz.⁴¹

3.4.5. Tizenhatodik cikk – a házasságkötéshez és családalapításhoz való jog

„(1) Nagykorú férfiak és nők fajon, nemzetiségen vagy valláson alapuló korlátozás nélkül jogosultak házasságot kötni és családot alapítani. A férfiakat és nőket egyenlő jogok illetik meg a házasság tekintetében, annak tartama alatt és felbontásakor. (2) Házasságot csak a házasulandók szabad és teljes beleegyezésével lehet kötni. (3) A család a társadalom természetes és alapvető közössége, amelynek joga van a társadalom és az állam védelmére...”

A családdal kapcsolatos szabályoknak két irányba létezik, az egyiket a család védelmét és támogatását előíró rendelkezések képezik, amelyek szerint a lehető legszélesebb körű védelmet kell nyújtani a családnak, amely a társadalom természetes és alapvető egysége. A másikat pedig a családalapítással, valamint a családon belüli és a házastársak közötti viszonyokkal kapcsolatos

⁴⁰ http://archive.ipu.org/PDF/publications/nationality_hu.pdf

⁴¹ Dezső-Fürész-Kukorelli-Papp-Sári-Somody-Szegvári-Takács 159.

rendelkezések alkotják, vagyis a nagykorú férfiak és nők fajra, nemzetiségre vagy vallásra vonatkozó minden korlátozás nélkül jogosultak a házasságkötésre és a családalapításra. A férfiaknak és nőknek egyenlő jogaik vannak a házasság megkötésekor, a házasság alatt és annak felbomlása esetén, valamint házasságot csupán a házasságkötő felek szabad és teljes beleegyezése alapján lehet kötni.

A házasság és család védelme a gazdasági, szociális és kulturális jogok egyike.

Az EJEE 12. Cikke a házasságkötéshez való jogról rendelkezik „*a házasságkötési korhatárt elért férfiaknak és nőknek joguk van a házasságkötésre és a családalapításra, az e jog gyakorlását szabályozó hazai törvények szerint...*”

A házasságkötéshez szükséges kölcsönös beleegyezésről, legalsóbb korhatárról, valamint a házasságkötések anyakönyvezéséről szóló, New Yorkban, 1962. évi december hó 10. napján kelt nemzetközi egyezmény is e témában született.

A PPJNE 23. Cikke tartalmazza, hogy „*1. A család a társadalom természetes és alapvető egysége, és joga van a társadalom és az állam védelmére. 2. A házasságkötésre alkalmas korban levő férfiak és nők házasságkötési és családalapítási jogát el kell ismerni. 3. Házasságot csak a házasulandók szabad és teljes beleegyezése alapján lehet kötni. 4. Az Egyezségokmányban részes államok megfelelő lépéseket tesznek annak biztosítására, hogy a házasfelek jogai és kötelességei a házasság fennállása alatt és felbontása esetén egyenlőek legyenek. A házasság felbontása esetén rendelkezni kell a gyermekek szükséges védelméről...*” Vagyis a házasságkötésre alkalmas korban levő férfiak és nők házasságkötési és családalapítási jogát el kell ismerni.

A GSZKJNE 10. Cikke szerint pedig „*az Egyezségokmányban részes államok elismerik, hogy 1. A lehető legszélesebb körű védelmet és segítséget kell nyújtani a családnak, amely a társadalom természetes és alapvető egysége, különösen a családalapítás tekintetében és addig, amíg a család felelős az eltartott gyermekek gondozásáért és neveléséért. Házasság csak a házasulandók szabad beleegyezése alapján köthető...*”

Az EU Alapjogi Chartájának a házasságkötéshez és a családalapításhoz való jogról szóló 9. cikke szerint „*a házasságkötéshez és a családalapításhoz való jogot az e jogok gyakorlását szabályozó nemzeti törvények szerint biztosítani kell...*”

Az egyezmények tehát férfiak és nők házasságáról szólnak. A házasságkötéssel kapcsolatos jog, a házasságkötés szabadsága, a házastárs szabad megválasztása az ennek megfelelő felfogás és jogi szabályozás szerint tehát csupán különműek házasságkötése esetén gyakorolható. Az Európai Emberi Jogi Bíróság szerint nemcsak a *de iure* családi élet, hanem a *de facto*, azaz a szociológiai értelemben vett családi élet is védelemben részesül. Ez azonban csak a hagyományos értelemben vett családokra, vagyis férfi és nő, valamint gyermekek együttélésére és közös háztartására vonatkozik és nem alkalmazható a nem hagyományos értelemben vett, mint például a homoszexuális együttélésre.⁴²

3.4.6. Tizenhetedik cikk – a saját tulajdonhoz való jog

„(1) Mindenkinek joga van ahhoz, hogy egyénileg vagy másokkal közös tulajdona legyen. (2) Senkit sem lehet tulajdonától önkényesen megfosztani...”

A közös tulajdon több személy tulajdonjoga ugyanazon a dolgon, meghatározott hányadok szerint. A tulajdonhoz való jog gazdasági, szociális és kulturális jog, ugyanis az emberi

⁴²Sári-Somody 172.

szükségletek kielégítésének jogcíme. Az emberi jogi természete emiatt kettős. A magántulajdonhoz való jog az emberi természetnek megfelelő együttélés, az ember szabadságának és biztonságának alapja a polgári társadalom- és jogfilozófiában. Az emberi méltóságnak megfelelő életszínvonal egyik forrása a magántulajdonhoz való jog, azaz jogcím mások kizárására egy jogilag védett igény tekintetében.

A modern felfogás szerint a tulajdonjogba csupán az önkényes beavatkozás tilos. A második világháború utáni időszakban a tulajdonjog velejáró részévé vált a tulajdonkorlátozás.

A 20. században a tulajdonjog már nem egyszerűen a dolgok feletti uralmat jelenti, domináns formájává vált a vagyoni igény, amelyet különböző értékpapírok testesítenek meg, és a vállalkozások hasznából való részesedésre is feljogosítanak.⁴³

A tulajdon fogalmának meghatározása során a Bíróság olyan javakat, pozíciókat is a tulajdonvédelem körébe von, amelyek a nemzeti jogokban nem viselkednek tulajdoni tárgyként, nem forgalomképesek, és nem feltétlenül magánjogi gyökerűek. Tehát például az engedélyek megvonása is a tulajdonvédelem körébe tartozik. A tulajdon emberi jogi védelme a már meglévő helyzetekre és a későbbiekre terjed ki, de önmagában a jövőben képződő jövedelem nem tartozik ebbe a körbe. A Bíróság ide vonja például az ügyvédi tevékenységet és az ahhoz kapcsolódó goodwillt is, minthogy annak vagyoni értéke van, és sok szempontból tekinthető vagyoni értékű jognak.⁴⁴

A tulajdon védelmét először a feudális rend felbomlása tette lehetővé, ekkor alakult ki a piacgazdaság és a polgári társadalom. Locke volt az, aki kidolgozta a tulajdon védelmének elméleti alapját, amely szerint a tulajdon már a természeti állapotban megillette az embereket, mivel amit valaki „*kiemel abból az állapotból, amelyben a természet hagyta, azt összevegyíti munkájával, hozzáadott valamit, ami az övé, ezzel tulajdonává teszi...*” Később a dolgok birtoklásának a mértéke meghaladta a természetes szükséglet által vont határokat, ugyanis az emberek a pénz bevezetésével hallgatólagosan és önkényesen egyeztek meg a dolgok egyenlőtlen elosztásáról. Locke álláspontja szerint ezért a tulajdon védelme volt az, ami a társadalmi szerződés megkötéséhez vezetett. A tulajdon természetes jog, mely Locke szerint magában foglalja a vagyon mellett az életet és szabadságot is.

Hegel szerint ezt úgy kell értelmezni, hogy a tulajdon funkciója nem más, mint hogy biztosítsa azt, hogy az emberek életviszonyaikat szabadon alakíthassák.

A Francia Deklaráció XVII. pontja úgy rendelkezik, hogy „*tulajdonától – lévén a tulajdonjog szent és sérthetetlen – senki meg nem fosztható, legfeljebb csakis oly esetekben, amikor ezt a közösség érdekében fakadó nyilvánvaló és törvényes úton megállapított szükségesség követeli meg – ám ekkor is csak igazságos és előzetes kártalanítás fejében...*”

⁴³Sári-Somody 218.

⁴⁴Menyhárt 66-77.

Az EJEE eredetileg nem tartalmazta a tulajdonhoz való jogot, csak később, az első jegyzőkönyv bővítette a jogok és szabadságok körét a „javak békés élvezetéhez való joggal.” Az EJEE1. sz. Kiegészítő jegyzőkönyvének 1. cikke szerint „minden természetes vagy jogi személynek joga van javai tisztelgésben tartásához. Senkit sem lehet tulajdonától megfosztani, kivéve, ha ez közérdekből és a törvényben meghatározott feltételek, valamint a nemzetközi jog általános elvei szerint történik...” Vagyis e szerint a tulajdon szent és sérthetetlen jog, melyet csak közérdekből és kártalanítás mellett lehet elvonni. E rendelkezés nem korlátozza az államok jogát olyan törvények alkalmazásában, amelyeket szükségesnek ítélnék ahhoz, hogy a javaknak a köz érdekében történő használatát szabályozhassák, illetőleg az adók, más közterhek vagy bírságok megfizetését biztosítsák. Az EJEE 1. sz. Kiegészítő Jegyzőkönyvének 1. Cikke a tulajdon védelméről szól, a tulajdonhoz való jogot garantálja, amelynek egyik alapvető és általánosan elfogadott eleme a tulajdonnal való szabad rendelkezés joga. A rendelkezés tehát tulajdonképpen három szabályt fogalmaz meg: az első a tulajdon zavartalanságát biztosító általános garanciális szabály, a második a tulajdontól való megfosztás feltételeit határozza meg, a harmadik pedig az államnak a tulajdon közérdekből való általános korlátozásának jogát ismeri el, feltételeit definiálja. „Minden természetes vagy jogi személynek joga van javai tisztelgésben tartásához. Senkit sem lehet tulajdonától megfosztani, kivéve, ha ez közérdekből és a törvényben meghatározott feltételek, valamint a nemzetközi jog általános elvei szerint történik.”

Az EU Alapjogi Chartájának 17. cikke a tulajdonhoz való jogról rendelkezik „(1) Mindenkinnek joga van ahhoz, hogy jogszerűen szerzett tulajdonát birtokolja, használja, azzal rendelkezzen, és azt örökül hagyja. Tulajdonától senkit sem lehet megfosztani, kivéve, ha ez közérdekből, a törvényben meghatározott esetekben és feltételekkel, valamint az ezáltal elszenvedett veszteségeikért kellő időben fizetett méltányos összegű kártalanítás mellett történik. A tulajdon használatát, az általános érdek által szükségessé tett mértékben, törvénnyel lehet szabályozni... (2) A szellemi tulajdon védelmet élvez.” Itt a tulajdonhoz való jog a polgári jogi tulajdonfogalomnak felel meg, annak részjogosítványaihoz azonosítja: a birtoklás, használat és rendelkezés jogával. Itt található az azon feltételek, melyek teljesülése mellett korlátozható a tulajdonhoz való jog.

3.5. A harmadik oszlop

3.5.1. Tizenharmadik cikk – a gondolati, a meggyőződés és vallás szabadsága

„Mindenkinnek joga van a gondolati, a lelkiismereti és a vallásszabadsághoz. Ez a jog magában foglalja a vallás vagy meggyőződés megváltoztatásának szabadságát, valamint a vallásnak vagy meggyőződésnek egyénileg vagy másokkal közösen, a nyilvánosság előtt vagy a magánéletben oktatás, gyakorlás, istentisztelet vagy szertartás keretében történő kinyilvánítása szabadságát...”

A gondolati, a lelkiismereti és a vallásszabadság klasszikus alapjogok és személyhez fűződő szabadságjogok, amelyek a 17. és 18. században alakultak ki. Alapvetően az állam hatalmának korlátozását valósítják meg. A gondolatszabadság és a lelkiismereti szabadság is a vallásszabadságból alakultak ki.

A lelkiismereti szabadság alapvető emberi jog, magában foglalja a személyes meggyőződés, világnézet, vallás szabad megválasztásának szabadságát. Gyűjtőfogalom, amelybe az ateista nézetek vállalása is beletartozik, ezért jóval tágabb a vallásszabadságnál, mert az ateista

nézetek nem férnek össze a vallás szabad megválasztásának jogával. A lelkiismereti szabadság garantálása a jogállam egyik elsődleges feladata, elképzelhetetlen egy szabad társadalom ott, ahol az állampolgárok számára például törvénybe iktatják, hogy mely vallásokat nem lehet gyakorolni, az állam szempontjából egyenlő elbírálásban részesülnek.

A vallásszabadság, másképpen a szabad vallásgyakorlás azt az alapvető emberi jogot jelenti, amely szerint az embereknek megengedett a hitük szerinti vallásgyakorlása és ezek hirdetését is szabadon gyakorolhatják, amennyiben az mások személyiségi vagy egyéb jogait nem sérti. A vallási meggyőződést olyan meggyőződésként lehet felfogni, amely a vallás rendszerbe foglalt és meghirdetett hitelveinek közös elnevezéssel illetett összességére irányul. A vallásszabadság egyrészt a hit szabadságát, annak megválasztásának, megvalósulásának, gyakorlásának, terjesztésének szabadságát jelenti. Másrészt a vallási közösségek jogát egyházak alapításához és ahhoz való jogot, hogy az ember a teljes életvitelét hitbeli meggyőződésével összhangban élhesse.

A felvilágosodás és a polgári forradalmak során e jogok biztosítását az észak-amerikai és a francia alkotmányok deklarálták. A Francia Deklaráció XI. cikke szerint „*A gondolatok és vélemények szabad közlése az embernek egyik legértékesebb joga; ennél fogva minden polgár szabadon szólhat, írhat s nyomtathat ki bármit, felelősséggel tartozván viszont e szabadsággal való visszaéléseért a törvény által meghatározott esetekben...*” A gondolatszabadság a gondolatok tiltását valló megoldással szemben is állást foglalt. Személyes szabadságjogként alapvetően ennek a területnek az ember önrendelkezése alatt maradását, illetve teljes mértékben az állam általi tiszteletben tartását követeli meg. A vallásszabadság tradicionális tartalma: a hit, vagyis a meggyőződés szabadsága, a vallásgyakorlás szabadsága, amely magába foglalja a negatív vallásszabadságot is, a vallási gyülekezési szabadsága, valamint a vallási egyesülési szabadsága. Ez a jog magában foglalja a vallás vagy más lelkiismereti meggyőződés szabad megválasztását vagy elfogadását, és azt a szabadságot, hogy vallását és meggyőződését mindenki vallásos cselekmények, szertartások végzése útján vagy egyéb módon akár egyénileg, akár másokkal együttesen nyilvánosan vagy magánkörben kinyilváníthassa, vagy kinyilvánítását mellőzze, gyakorolhassa vagy taníthassa.

A vallás területén minden ember minden kényszertől mentes kell, hogy legyen. Sem a társadalom, sem az állam nem kényszeríthet rá egy embert sem, hogy meggyőződése ellen cselekedjen, valamint nem gátolhatja meg abban, hogy úgy cselekedjen, ahogy azt lelkiismerete előírja. A vallásszabadsághoz való jognak a jogrendben elismert és a polgári jog által megerősített jognak kell lennie.⁴⁵

Az ember alapvető jogának tartotta a vallás szabad gyakorlatát, mert úgy tartják "a hit Isten ajándéka," vagyis elvárja, hogy a hitnek teljes szabadságot biztosítsunk. Aki viszont megsérti a hit szabadságát, az nemcsak embertársai, de Isten ellen is vétkezik.

A protestanizmus időszakában eredetileg a vallás- és lelkiismereti meggyőződés szabad megválasztását jelentette. A későbbiek során kapcsolódik hozzá a szabad megvallás is.

Erdélyben az 1568-as tordai országgyűlés, a tordai katolikus templomban Európában elsőként hirdette ki a vallásszabadságot. Ez a szabadság csak a bevett felekezetnek számító négy keresztény, vagyis a katolikus, a református, az evangélikus, és az unitárius vallásra vonatkozott.

IV. Henrik francia király a nantes-i ediktumot 1598-ban írta alá, amelyben biztosította a hugenottáknak a szabad vallásgyakorlatot. A katolikusokat pedig visszahelyezte jogaikba és visszaadta a vallásháborúk során elvesztett javaikat.

⁴⁵ <http://midra.uni-miskolc.hu/document/20002/13991.pdf>

A Francia Deklaráció XI. pontja szerint „A gondolatok és vélemények szabad közlése az embernek egyik legértékesebb joga; ennél fogva minden polgár szabadon szólhat, írhat s nyomtathat ki bármit, felelősséggel tartozván viszont e szabadsággal való visszaéléseért a törvény által meghatározott esetekben...” A X. pontja pedig „Senkit meggyőződése, vallási s egyéb nézetei miatt háborgatni nem szabad, feltéve, hogy e meggyőződés s e nézetek megnyilvánulása a törvényes rendet nem sérti...”

Az EJEE 9. cikke a gondolat-, lelkiismeret- és vallásszabadságról szól, amely szerint: „1. Mindenkinnek joga van a gondolat-, a lelkiismeret- és vallásszabadsághoz; ez a jog magában foglalja a vallás vagy meggyőződés megváltoztatásának szabadságát, valamint a vallásnak vagy meggyőződésnek mind egyénileg, mind együttesen, mind a nyilvánosság előtt, mind a magánéletben istentisztelet, oktatás és szertartások végzése útján való kifejezésre juttatásának jogát. 2. A vallás vagy meggyőződés kifejezésre juttatásának szabadságát csak a törvényben meghatározott, olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek egy demokratikus társadalomban a közbiztonság, a közrend, közegészség vagy az erkölcsök, illetőleg mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükségesek...”

A PPJNE 18. cikke előírja, hogy „1. Mindenkinnek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságára. Ez a jog magában foglalja a vallás vagy meggyőződés szabad megválasztását vagy elfogadását és azt a szabadságot, hogy vallását vagy meggyőződését vallásos cselekmények és szertartások végzése útján akár egyénileg, akár másokkal együttesen nyilvánosan vagy magánkörben nyilváníthassa, gyakorolhassa és taníthassa. 2. Senkit sem lehet olyan kényszernek alávetni, amely csorbítaná azt a szabadságát, hogy saját vallása vagy meggyőződése legyen, vagy hogy ilyent elfogadjon. 3. A vallás vagy meggyőződés nyilvánításának szabadságát csak a törvényben megállapított olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek a közbiztonság, a rend, a közegészség, az erkölcs, vagy mások alapvető jogai és szabadságai védelmének érdekében szükségesek. 4. Az Egyezségokmány részes államai kötelezik magukat a szülők és adott esetben a törvényes gyámok ama szabadságának tiszteletben tartására, hogy – gyermekeik vallásos és erkölcsi nevelését saját meggyőződésüknek megfelelően biztosítsák...”

Az ENSZ 1981. november 25-én született a vallás vagy meggyőződés alapján történő türelmetlenség és megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről szóló nyilatkozata szerint „Egyetlen állam vagy kormány sem tehet különbséget az egyének között vallási hovatartozásuk miatt... és közösségeket sem rekeszthet ki ellenszenv alapján.” Hangsúlyozza, hogy minden államnak mindent meg kell tennie annak érdekében, hogy megvédje azokat a vallásos közösségeket és egyéneket, akiket mégiscsak megkülönböztetés ért.

Az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága 1993. július 20-án egy újabb nyilatkozatot hozott, miután aggasztónak ítélte az újonnan alakult vallási közösségek diszkriminációját és a vallási kisebbségek elnyomására irányuló törekvéseket: „A vallásszabadság joga nemcsak a történelmi, vagy bevett, vagy intézményesített vallásokra vonatkozik.” Ezzel nem csak megerősítette, hanem konkretizálta is a Nyilatkozat e cikkét, amely igen tágan értelmezi a vallás és meggyőződés fogalmát, vagyis a teista, a nonteista és az ateista meggyőződést egyaránt védelmébe veszi: nemcsak a vallásos embernek van joga vallása gyakorlásához, hanem az ateistának is joga van ahhoz, hogy ne legyen vallásos.

Az EU Alapjogi Chartájának 10. cikke azt vallja, hogy „(1) Mindenkinnek joga van a gondolat-, a lelkiismeret- és a vallásszabadsághoz. Ez a jog magában foglalja a vallás vagy a meggyőződés megváltoztatásának szabadságát, valamint a vallásnak vagy meggyőződésnek mind egyénileg, mind együttesen, mind a nyilvánosság előtt, mind a magánéletben, istentisztelet, oktatás és szertartások végzése útján való kifejezésre juttatását. (2) A katonai szolgálat lelkiismereti okból történő megtagadásához való jogot az e jog gyakorlását szabályozó nemzeti törvények szerint el kell ismerni...”

Különösen fontos a Nyilatkozat e pontja manapság a vallásoktatás terén, amelyet 2001 őszén tárgyalt egy madridi ENSZ-konferencia.⁴⁶

3.5.2. Tizenkilencedik cikk – a vélemény és információ szabadságáról

„Mindenkinek joga van a vélemény és kifejezés szabadságához. Ez a jog magában foglalja annak szabadságát, hogy véleménye miatt senkit se zaklassanak, továbbá hogy bármilyen eszközzel és hatásokra való tekintet nélkül mindenki tájékozódhasson és tájékoztathasson, eszméket megismerhessen, valamint ezeket terjeszthesse...”

A véleményszabadság és az információszabadság a 3.1.2. pontban (Második tétel – emberi jogok elismerése, a véleménynyilvánítás és meggyőződés szabadsága) elemzésre került.

3.5.3. Huszadik cikk – a békés célú gyülekezés és egyesülés szabadsága

***„(1) Mindenkinek joga van a békés célú gyülekezési és egyesülési szabadsághoz.
(2) Senkit sem lehet valamely egyesületbe való belépésre kötelezni...”***

A gyülekezési jog és az egyesülési jog a politikai szabadságjogok közé tartoznak. Kollektíve gyakorolható első generációs szabadságjogok, és szinte együtt jelennek meg. Fontos a kikényszeríthetőség és bírói jogvédelem biztosítása, a hasonló elemek és a jogintézmények léte, ez alatt a közös célt, a korlátozás lehetőségét, és a feloszlatai indokokat kell értenünk. Az állam vagy más sem akadályozhatja meg a céllal létrehozott közösségek létezését és működését, és a polgárok kapcsolatba kerülését az adott közösségekkel. A két szabadságjog egymásra hat, viszont a gyülekezési szabadság ad hoc jellegű, az egyesülési szabadság pedig tartós jellegű.⁴⁷ A gyülekezési jog gyakorlása az egyesületalakítás első lépése, a gyülekezés az egyesületi-szervezeti élet gyakorlásának feltétele is. A gyűlések tulajdonképpen „pillanatnyi egyesülések.” Az egyesülési jog az, ha valaki hosszabb távon tartósabb célok érdekében szeretné másokkal közösen véleményét kifejteni, akkor ezt szervezeti, egyesületi formában teheti meg, ezt biztosítja számára az egyesülési szabadság.⁴⁸

Az EJEE 11. cikke úgy rendelkezik a gyülekezés és egyesülés szabadságáról, hogy „1. Mindenkinek joga van a békés célú gyülekezés szabadságához és a másokkal való egyesülés szabadságához, beleértve érdekei védelmében a szakszervezetek alapítását és az azokhoz való csatlakozásnak a jogát. 2. E jogok gyakorlását csak a törvényben meghatározott, olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság vagy közbiztonság, a zavargás vagy bűnözés megakadályozása, a közegészség, az erkölcsök, illetőleg mások jogai és szabadságai védelme érdekében szükségesek. Ez a Cikk nem tiltja, hogy e jogoknak a fegyveres erők, a rendőrség vagy az államigazgatás tagjai által történő gyakorlását a törvény korlátozza...” Az EJEE a békés gyülekezéshez való jogot alapvető emberi jogként határozza meg. A békés gyülekezés azt jelenti, hogy maga a gyülekezés mint esemény nem erőszakos, és azt is magában foglalja, hogy a gyülekezés során tett javaslatok összeegyeztethetőek az alapvető demokratikus elvekkel. Ez egy korlátot állít fel, vagyis a gyülekezés során javasolt változtatások

⁴⁶ <http://beszelo.c3.hu/cikkek/vallaszabadsag-egyetem-es-jogok-nemzetkozi-normak>

⁴⁷ http://alkjog.elte.hu/wp-content/uploads/2016_EAvazlat-Gyulekezés-Egyesülés.pdf

⁴⁸ <https://tasz.hu/egyesulesi-jog>

nem utalhatnak a fennálló viszonyok erőszakos módosításra, de megcélozhatják bármely alkotmányos intézmény demokratikus, nem erőszakos megváltoztatásának előmozdítását.

Az egyesülési szabadság és a szervezkedési jog védelméről szóló, a Nemzetközi Munkaügyi Konferencia 1948. évi 31. ülészakán elfogadott 87. számú Egyezmény is e tárgyban született.

A PPJNE 21. cikke úgy határozza meg, hogy „a békés gyülekezés jogát el kell ismerni. E jog gyakorlását csak a törvényben megállapított olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek egy demokratikus társadalomban az állam biztonsága, a közbiztonság és a közrend, illetőleg a közegészség, a közterköls vagy mások jogai és szabadsága védelme érdekében szükségesek.” A 22. cikke szerint „1. Mindenkinnek joga van a másokkal való szabad társulásra, ideértve azt a jogot, hogy érdekei védelme céljából szakszervezeteket alakítson, illetőleg azokhoz csatlakozzon. 2. E jog gyakorlását csak a törvényben megállapított olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek egy demokratikus társadalomban az állam biztonsága, a közbiztonság és a közrend, illetőleg a közegészség, a közterköls vagy mások jogai és szabadságai védelme érdekében szükségesek. E cikk nem akadályozza, hogy e jogoknak a fegyveres erők és a rendőrség tagjai által történő gyakorlását törvényes korlátozásnak vessék alá. A 3. E cikk egyetlen rendelkezése sem jogosítja fel a Nemzetközi Munkaügyi Szervezetnek az egyesülési szabadságról és a szervezkedési jog védelméről szóló 1948. évi egyezményében részes államokat olyan törvényhozási intézkedésekre, vagy a törvény oly módon való alkalmazására, amely csorbítja az említett egyezményben meghatározott biztosítékokat...”⁴⁹

Az EU Alapjogi Chartájának 12. cikke a gyülekezés és az egyesülés szabadságáról rendelkezik, amely szerint: „1. Mindenkinnek joga van a békés célú gyülekezés szabadságához és a másokkal való egyesülés szabadságához, beleértve érdekei védelmében a szakszervezetek alapítását és az azokhoz való csatlakozásnak a jogát. 2. E jogok gyakorlását csak a törvényben meghatározott, olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság vagy közbiztonság, a zavargás vagy bűnözés megakadályozása, a közegészség, az erkölcsök, illetőleg mások jogai és szabadságai védelme érdekében szükségesek. Ez a Cikk nem tiltja, hogy e jogoknak a fegyveres erők, a rendőrség vagy az államigazgatás tagjai által történő gyakorlását a törvény korlátozza...”

Érdekesség a spontán és gyors gyülekezések problémája is. Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezetnek a gyülekezési joggal kapcsolatos jogszabályok megalkotására vonatkozó irányelvei is ezeket szabályozzák, amelyek a spontán gyülekezések legitimálását javasolják a résztvevők számához vagy más mércéhez kötni. A kérdés szabályozását elengedhetetlennek tartják, mert a szervezet álláspontja szerint a gyülekezési joggal szemben álló érdek nem lehet olyan erős, hogy mindig megkövetelje az előzetes bejelentést. Mára egyébként e két jogintézmény elvált egymástól.

3.5.4. Huszonegyedik cikk – az ország ügyeinek intézésében való részvétel és szabad választás joga

„(1) Mindenkinnek joga van ahhoz, hogy hazája ügyeinek intézésében akár közvetlenül, akár szabadon választott képviselői útján részt vegyen. (2) Mindenkinnek joga van ahhoz, hogy hazájában közsolgálati tisztséget egyenlő feltételek mellett betöltsön. (3) A nép akarata a közhatalom alapja. Ezt az akaratot időszakos és tisztességes választásokon, általános és egyenlő választójog alapján, titkos szavazással vagy ezzel egyenértékű szavazási eljárással kell kifejezésre juttatni...”

⁴⁹ <https://tasz.hu/jogszabalygyujtemeny-egyesulesi-jog>

A választójog azoknak a jogszabályoknak az összessége, amelyek az állami képviseleti szervek létrehozásának módját határozzák meg. Egy olyan politikai alapjog, amely a hatalomban vagy a közügyek vitelében való részvétel jogát jelenti. Ide kapcsolódik a népképviselő elve és a képviseleti elvre épülő hatalomgyakorlás.

Jellinek az alanyi közjogokról írt munkájában a választójogot egy „állami funkció” gyakorlásának tekinti. Jellinek szerint a választójog nem a választáshoz való jogot jelenti, mert e jog alanya kizárólag maga az állam, nem az egyén bír alanyi joggal. Azonban a választójog általánossá válása és a második világháború után kialakult fejlett polgári demokratikus államok alkotmányos elvei fordulatot hoztak a választójog megítélésében, ugyanis ekkorra alanyi jogként való elismerték.

A részvételi demokrácia a nép közügyekben való részvételének egy olyan megoldása, amikor a választásra jogosultak az eldöntendő ügyekben közvetlenül tudnak véleményt nyilvánítani és részt venni a döntésekben. A direkt vagy közvetlen részvételen alapuló demokráciában mindenki személyesen vehet részt a közügyek közvetlen eldöntésében, amelynek gyakorlásához a népgyűlés vagy a népszavazás jogintézménye szükséges. A közvetett, képviseleti, parlamentáris és konszociális demokrácia esetén a nép által közvetlen vagy közvetve választott képviselők hozzák meg a közügyekkel kapcsolatos döntéseiket.

Alapjában véve többségi és vagy arányos választási rendszerben történik a képviselők választása. A képviseleti demokrácia képviselői a településnek és a térségnek első tisztviselője, valamint a miniszterelnök és a köztársaság elnök.

A demokratikus rendszerekben a választójog általános, egyenlő, közvetlen és titkos szavazással érvényesül. Általános választójog esetében minden nagykorú állampolgár szavazati joggal rendelkezik, amely az aktív választójogot is jelenti. Minden választásra jogosultnak azonos értékű szavazati joggal kell rendelkeznie. Az egyenlőség elve azt jelenti, hogy minden szavazásra jogosult egyenlő jogokkal vesz részt a választásban. A választópolgárok közvetlenül a jelöltekre szavaznak a választások során. Közvetett választás például az elnök megválasztására választott képviselők más néven elektorok útján történő szavazás. A választópolgárok a szavazat tartalmának nyilvánosságra kerülése nélkül titkosan adhatják le a szavazatukat. A passzív választójog azt szabályozza, hogy ki választható képviselővé, illetve milyen további összeférhetlenségi szabályok vonatkoznak a képviselőkre.⁵⁰

Az EJE 3. Cikke a szabad választásokhoz való jogról szól, amely szerint „*a Magas Szerveződések kötelezik magukat arra, hogy ésszerű időközönként, titkos szavazással szabad választásokat tartanak olyan körülmények között, melyek a törvényhozó testület megválasztását illetően biztosítja a nép véleményének kifejezését...*”

A PPJNE 25. Cikke előírja, hogy „*minden állampolgárnak a 2. Cikkben említett megkülönböztetések, illetőleg ésszerűtlen korlátozások nélkül joga és lehetősége van arra, hogy a) a közügyek vitelében közvetlenül vagy szabadon választott képviselők útján részt vegyen; b) szavazzon és megválaszthassák az általános és egyenlő választójog alapján, titkos szavazással tartott olyan valódi és rendszeres választásokon, amelyek biztosítják a választók akaratának szabad kifejezését; c) az egyenlőség általános feltételei alapján hazájában közhivatali tisztséget viselhessen...*” A PPJNE tehát önálló jogként nevesíti a választójogot, lefekteti a közvetlen és a képviseleti demokrácia általános szabályát. Másik oldalról a választójog a képviseleti szervek létrehozásának eszköze, lényegében „átmenetet” képez a közvetlen és a képviseleti demokrácia intézményei között. A választójog léte éppen azt bizonyítja, hogy a

⁵⁰ Dezső-Fürész-Kukorelli-Papp-Sári-Somody-Szegvári-Takács 130-152.

meghatározott időszakonként rendszeresen tartott választások működőképes képviselői testületeket hozhatnak létre.

Az EU Alapjogi Chartájának 39. cikke az aktív és passzív választójogról rendelkezik az európai parlamenti választásokon, amely szerint „(1) Minden uniós polgár választásra jogosult és választható a lakóhelye szerinti tagállam európai parlamenti választásain, ugyanolyan feltételekkel, mint az adott tagállam állampolgárai. (2) Az Európai Parlament tagjait közvetlen és általános választójog alapján, szabad és titkos választásokon választják...” A 40. cikke pedig az aktív és passzív választójogot hangoztatja a helyhatósági választásokon, amely szerint „Minden uniós polgár választásra jogosult és választható a lakóhelye szerinti tagállam helyhatósági választásain, ugyanolyan feltételekkel, mint az adott tagállam állampolgárai...”

3.6. A negyedik oszlop

3.6.1. Huszonkettedik cikk – a szociális biztonsághoz való jog

„A társadalom tagjaként mindenkinek joga van a szociális biztonsághoz és annak biztosításához, hogy nemzeti erőfeszítéssel és nemzetközi együttműködéssel, valamint az egyes államok szervezetével és erőforrásaival összhangban megvalósuljanak a méltóságához és a személyiségének szabad kibontakoztatásához nélkülözhetetlen gazdasági, szociális és kulturális jogok...”

A szocializmus egyik alapvető vonása az országnak a gazdasági, politikai és jóléti funkcióinak összefonódásában és politikai érdekek kizárólagosságában rejlett. A szociális biztonsághoz való jog második generációs jog, tehát gazdasági, kulturális és szociális jog. E jogok megsértése esetén nem áll a rendelkezésre sem az országok közti, sem egyéni panasz intézménye.⁵¹

A szociális biztonság összetett fogalom. Egyrészt társadalombiztosítást jelent, amelynek lényege a vásárolt, nem szükségképpen egészen konkrétan meghatározott szolgáltatás. A rendszerbe történő jövedeleमारányos befizetés mellett a felmerülő élethelyzetből, mint például öregkorból vagy betegségből eredő igény esetén jár szolgáltatás, és ennek a mértéke függ a hozzájárulás nagyságától és a társadalmi szolidaritástól is. Így például a nyugdíj összegét a befizetések mellett meghatározzák a biztosított szükségletei is, vagy egészségügyi szolgáltatás esetén az igénybe vétel alapja. A szociális biztonság második eleme a szociális és egészségügyi segítség, amely alapján lehetővé válik, hogy egyensúly legyen azok esetében, akik társadalmilag elismert okból nem képesek az ellenszolgáltatásra. Ilyen esetben vagy hozzájárulás nélkül kap valaki szolgáltatást, vagy az abban részesülő valamilyen, utólag megállapított kényszer-ellenszolgáltatás nyújtására, például közmunkát kell teljesítenie. Ez az elem teljes mértékben a szolidaritáson nyugszik. A szociális biztonság mindkét eleme a szolidaritáson alapul.⁵²

A GSZKJNE 9. Cikke kijelenti, hogy „az Egyezségokmányban részes államok elismerik, hogy mindenkinek joga van a szociális biztonságra, beleértve a társadalombiztosítást is...” A Nyilatkozat a GSZKJNE-val együtt a szociális biztonsághoz való jogot az alapvető emberi jogok közé sorolja.

⁵¹ <http://midra.uni-miskolc.hu/document/12304/4375.pdf>

⁵² <https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/alkotmanyjog/ch08s07.html>

Az EU Alapjogi Charta 34. cikke a szociális biztonságról és a szociális segítségnyújtásról rendelkezik és eszerint „(1) Az Unió, az uniós jog, valamint a nemzeti jogszabályok és gyakorlat által megállapított szabályokkal összhangban, elismeri és tiszteletben tartja a szociális biztonsági ellátásokra és szociális szolgáltatásokra való jogosultságot, amelyek védelmet nyújtanak anyaság, betegség, munkahelyi baleset, gondoskodásra utaltság vagy idős kor, továbbá a munkahely elvesztése esetén. (2) Az Unión belül jogszzerűen lakóhellyel rendelkező és tartózkodási helyét jogszzerűen megváltoztató minden személy jogosult – az uniós joggal, valamint a nemzeti jogszabályokkal és gyakorlattal összhangban – szociális biztonsági ellátásokra és szociális előnyökre. (3) A társadalmi kirekesztés és a szegénység leküzdése érdekében az Unió – az uniós jog, valamint a nemzeti jogszabályok és gyakorlat által lefektetett szabályokkal összhangban – elismeri és tiszteletben tartja a jogot a tisztes megélhetést célzó szociális támogatásra és lakástámogatásra mindazok esetében, akik nem rendelkeznek az ehhez elégséges pénzeszközökkel...”

Érdekesség például, hogy Európában a Szociális Akcióprogram, az Európai Unió Szociális Chartája, és a szociálistpolitikára vonatkozó maastrichti jegyzőkönyv jelzi a szociális jogok összeurópai szabályozásának összehangoltságát.⁵³

3.6.2. Huszonharmadik cikk – a szabadon megválasztott munkához és a szakszervezetbe való belépéshez való jog

„(1) Mindenkinek joga van a munkához, a munka szabad megválasztásához, a méltányos és kielégítő munkafeltételekhez és a munkanélküliség elleni védelemhez. (2) Mindennemű megkülönböztetés nélkül mindenkinek joga van az egyenlő munkáért egyenlő bérhez. (3) Mindenkinek, aki dolgozik, joga van olyan méltányos és kielégítő bérezéshez, amely számára és családja számára az emberi méltóságnak megfelelő létet biztosít, és amelyet szükség esetén a szociális védelem egyéb eszközei egészítenek ki. (4) Mindenkinek joga van érdekeinek védelmére szakszervezetet alakítani és abba belépni...”

A munka az emberi megélhetés fő forrása, minden társadalom alapja. A társadalom számára a munka kötelezettség volt a 19. század végéig. A munkához való jog liberális felfogása úgy tekintett a munkára, a munkához való jog gondolatára, mint amely az egyén szabad választáson alapuló öngondoskodását, vagyongyűjtését fejezi ki, az emberi érdem érvényesülésének eszköze. A szocialista felfogás a tulajdon nélküli bérmunkások igényeit kifejezve a foglalkoztatás és a méltányos munkabér követelményét hangsúlyozta, továbbá alkotmányos elismertetését is célul tűzte ki. Ezzel a munkához való jog a biztosított munkahely követelését kifejező joggá válik. A munkához való jog szocialista nézetek által vitatott jog, mely szerint minden munkaképes és munkanélküli állampolgár oly mennyiségű munkaalkalom megszerzését követelheti, amennyi a jogosult existenciáját biztosítja.⁵⁴

A 20. században a munkához való joghoz társultak a munkaviszony keretében élvezett jogok. A huszadik század végére a munka és így a munkához való jog is további értelmet nyert, a személyiség kiteljesedésével és a társadalomban való hasznos részvétellel kapcsolták össze. Ugyanakkor az elosztható munka mennyisége csökkent a fejlett világban, előtérbe került a részmunkaidős foglalkoztatás, a távmunka, a határozatlan ideig szóló szerződés alapján történő

⁵³ http://www.esely.org/kiadvanyok/1995_3/aszocialibiztonsaghoz.pdf

⁵⁴ http://www.kislexikon.hu/munkahoz_valo_jog.html

munkavégzés, az úgy nevezett önalkalmazás, a rendes munkaidő csökkentése, a rugalmas munkavégzés, és a korábbi nyugdíjba vonulás.

A munkához való jog eredeti két jelentése a foglalkoztatáshoz való jog és a megélhetéshez való jog volt. A munkához való jog a szerződési szabadságból és a vállalkozáshoz való jogból nőtt ki történetileg annak következtében, hogy az állam beavatkozott a magánjellegű jogviszonyokba a munkavállaló oldalán.⁵⁵

A szakszervezet önkéntesen létrehozott, önkormányzattal rendelkező szervezet, a törvény által meghatározott célra alakul, nyilvántartott tagsággal rendelkezik, valamint céljának elérésére szervezi tagjai tevékenységét. A szakszervezet a munkavállalók olyan érdekvédelmet szolgáló tartós egyesülése, amelynek célja közös követelések elérése a munka világában, különösen a munkabérek, a munkavégzés szabályai területén és a munkavállalók számára fontos szociális kérdésekben. A szakszervezetek a munkaadókkal a munkaerőpiaci feltételekről, többek közt a bérekről tárgyalnak, illetve nyomásgyakorló akciókat is, mint például sztrájkot vagy tüntetést szerveznek. A szakszervezet a munkavállalók csak egy meghatározott körét fogadja be tagjai közé, és őket képviseli. A szakszervezetek több típusa létezik, a tagságának köre alapján szerveződhetnek szakmai, ágazati, politikai és vallási, nemzetiségi, regionális, vagy vállalati alapon.

A szakszervezetek a 18. századból erednek, amikor az ipar gyors növekedése a parasztok, nők, gyermekek és bevándorlók tömegeit tette munkássá, új társadalmi szerepeket és viszonyokat kialakítva. A céhek azért alakultak, hogy adott helyen megélhetést biztosítsanak egy adott mesterség űzőinek, szabályozva annak menetét, hogyan lehet valaki inasból segéd, majd mester vagy nagymester. Sidney Webb és Beatrice Webb 1894-ben kiadott A szakszervezeti mozgalom története című művében szerepelt a szakszervezet definíciója: *„bérkeresők folytonos egyesülése, amelynek célja hogy fenntartsák vagy javítsák alkalmazásuk feltételeit.”*

Az ENSZ felépítésében szakosított intézménye a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (a továbbiakban: ILO) által elfogadott több egyezmény foglalkozik e témával közvetlenül vagy közvetett módon.

Elsőként a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) 87. számú egyezményét az egyesülési szabadság és a szervezkedési jog védelme tárgyában kell megemlíteni. Az ILO Egyezmény deklarálja, hogy a *„munkavállalók és munkáltatók mindennemű megkülönböztetés nélkül jogosultak szervezetek létrehozására, valamint, kizárólag az érintett szervezet szabályaitól függően, jogosultak csatlakozni a maguk választotta szervezethez, előzetes jóváhagyás nélkül.”* Az Egyezmény garantálja, hogy ezen szervezetek jogosultak alapszabályaik illetve szabályaik kidolgozására, szabadon megválaszthatják képviselőiket, szervezetük irányítását, tevékenységük megszervezését és programjuk összeállítását. Jogosultak szövetségeket és szövetkezéseket létrehozni, hozzájuk csatlakozni és mindezen szervezetek nemzetközi szervezeteihez csatlakozni.

Az ILO 98. számú Egyezménye a szervezkedési jog és a kollektív tárgyalási jog elveinek alkalmazásáról deklarálta munkavállalók és munkaadók szervezeteinek védelmét. Az Egyezmény fellép a szervezkedési szabadság mindennemű megsértése ellen, az 1. cikkének 2. pontja szerint: *„(a) valamely munkavállaló foglalkoztatását azon feltételtől tegyék függővé, hogy nem lép be valamely szakszervezetbe vagy abból kilép; (b) a munkavállaló elbocsátása vagy bármilyen más módon történő megkárosítása, szakszervezeti hovatartozása vagy szakszervezeti tevékenysége miatt, melyet a munkaidőn kívül, vagy a munkaadó hozzájárulásával a munkaidőn belül fejtett ki...”* Az Egyezmény biztosítja a munkaadók és a munkavállalók szervezeteinek védelmét az egymással szembeni beavatkozások ellen, ideértve megalakulásukat, tevékenységüket és igazgatásukat.

⁵⁵ Sári-Somody 150-160.

Az EJE 11. cikkének 1. pontja rendelkezik a gyülekezés és egyesülés szabadságáról, amely szerint „1. Mindenkinek joga van a békés célú gyülekezés szabadságához és a másokkal való egyesülés szabadságához, beleértve érdekei védelmében a szakszervezetek alapítását és az azokhoz való csatlakozásnak a jogát...”

Az Európa Tanács 1961-ben kelt emberi jogi egyezménye az Európai Szociális Karta a szociális és gazdasági jogokat összefogóan tartalmazó jogi dokumentum. A Karta kimondta, hogy a felek kötelezettséget vállalnak a munkához való jog tényleges gyakorlásának biztosítása érdekében arra, hogy a teljes foglalkoztatás elérése céljából elsődleges céljuk egyike a foglalkoztatás lehető legmagasabb és legtartósabb szintjének elérése és fenntartása. Hatékonyan védik a dolgozó azon jogát, hogy biztosíthassa megélhetését szabadon választott foglalkozás megválasztása alapján. Az 1990-es évek elején felmerült az igény, hogy modernizálják az európai szociális jogok védelmi rendszerét. A Módosított Európai Szociális Karta 1999. július 1-jén vált hatályossá. A Módosított Karta kimondja, hogy a munkához való jog tényleges gyakorlására a felek vállalják, hogy a teljes foglalkoztatottság célkitűzését szem előtt tartva elfogadják egyik elsődleges céljukként és feladatukként a foglalkoztatás lehető legmagasabb és legstabilabb szintjének elérését és biztosítását. Védik a munkavállalók azon jogát, hogy megélhetésüket a szabadon választott foglalkozás alapján keressék meg. Emellett vállalják, hogy ingyenesen igénybe vehető foglalkoztatási szolgáltatásokat szerveznek és tartanak fenn a dolgozók számára, valamint szakmai pályaválasztást, képzést, rehabilitációt biztosítanak. Az Európai Szociális Karta 5. cikke biztosítja a munkaadók és munkavállalók szervezkedési jogát, hogy gazdasági és szociális érdekeik védelmében szervezeteket hozzanak létre helyi, országos és nemzetközi szinten és ehhez csatlakozhassanak. Ezen szabadságukat nemzeti törvények sem korlátozhatják.

A PPJNE 22. Cikkének 1. pontja kijelenti, hogy „1. Mindenkinek joga van a másokkal való szabad társulásra, ideértve azt a jogot, hogy érdekei védelme céljából szakszervezeteket alakítson, illetőleg azokhoz csatlakozzon...”

A GSZKJNE 6. Cikke hangoztatja, hogy „1. Az Egyezségokmányban részes államok elismerik a munkához való jogot - amely magában foglalja mindenkinek azt a jogát, hogy lehetősége legyen az általa szabadon választott vagy elfogadott munka útján való megélhetésre -, és megfelelő lépéseket tesznek e jog biztosítása érdekében. 2. Az Egyezségokmányban részes államok által a jog teljes megvalósítása érdekében teendő intézkedések magukban foglalják a műszaki és szakmai tanácsadási és képzési programok, eljárásmodok és módszerek kidolgozását, amelyek az állandó gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődés, valamint a teljes és termelő foglalkoztatottság elérését szolgálják, olyan körülmények között, amelyek biztosítják az egyének alapvető politikai és gazdasági jogait...”

A GSZKJNE 7. Cikke pedig arról rendelkezik, hogy „az Egyezségokmányban részes államok elismerik mindenkinek a jogát az igazságos és kedvező munkafeltételekhez, amelyek különösen az alábbiakat biztosítják: a) olyan díjazást, amely minden dolgozó számára legalább a következőket jelenti: (i) méltányos munkabért és az egyenlő munkáért minden megkülönböztetés nélkül járó egyenlő díjazást, különösen pedig a nők számára olyan munkakörülmények biztosítását, amelyek – ugyanazon munkáért való ugyanazon díjazás mellett – nem maradnak el a férfiak munkakörülményeitől; (ii) tisztességes megélhetést maguk és családjuk számára, az Egyezségokmány rendelkezéseivel összhangban; b) biztonságos és egészséges munkakörülményeket; c) mindenkinek számára azonos lehetőséget arra, hogy a munkahelyén – kizárólag a munkában eltöltött idő és a szakmai képességek figyelembevétel alapján – megfelelő magasabb kategóriába léptessék elő; d) pihenést, szabad időt, a munkaidő ésszerű korlátozását, rendszeres fizetett szabadságot, valamint a törvényes ünnepnapokra járó díjazást...” A Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Bizottsága a munkához való jogról szóló

általános Kommentárjában kijelenti, hogy a munkához való jog elengedhetetlen más emberi jogok beteljesítéséhez és elválaszthatatlanul egybeforr az emberi méltósághoz való joggal.⁵⁶

A GSZKJNE 8. cikke úgy fogalmaz, hogy „1. Az Egyezségokmányban részes államok kötelezettséget vállalnak arra, hogy biztosítják: a) mindenkinek azt a jogát, hogy saját gazdasági és társadalmi érdekeinek előmozdítása és védelme érdekében másokkal együtt szakszervezetet alakítson és az általa választott szakszervezetbe – egyedül az adott szervezet szabályaitól függően – belépessen. E jog gyakorlását csak a törvényben meghatározott olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek a demokratikus társadalomban az állambiztonság, a közrend, vagy mások jogai és szabadsága védelme érdekében szükségesek; b) a szakszervezeteknek azt a jogát, hogy országos szövetséget vagy társulást létesítsenek, valamint az utóbbiaknak azt a jogát, hogy nemzetközi szakszervezeti szervezetet alakítsanak, illetve ahhoz csatlakozzanak; c) a szakszervezeteknek azt a jogát, hogy – eltekintve a törvényben meghatározott olyan korlátozásoktól, amelyek demokratikus társadalomban az állambiztonság, a közrend, vagy mások jogai és szabadsága védelme érdekében szükségesek – szabadon működjenek; d) az adott ország törvényeivel összhangban gyakorolt sztrájkjogot...”

Az EU Alapjogi Charta 12. cikke a gyülekezés és az egyesülés szabadságáról szól, vagyis „(1) Mindenkinek joga van a békés célú gyülekezés szabadságához és a másokkal való bármilyen szintű, különösen politikai, szakszervezeti és polgári célú egyesüléshez, ami magában foglalja mindenkinek a jogát ahhoz, hogy érdekei védelmére szakszervezetet alapítson, vagy azokhoz csatlakozzon...” A 15. cikke szerint „(1) Mindenkinek joga van a munkavállaláshoz és szabadon választott vagy elfogadott foglalkozás gyakorlásához. (2) Az uniós polgárokat az Unió bármely tagállamában megilleti a szabad álláskeresés, munkavállalás, letelepedés és szolgáltatásnyújtás joga. (3) Harmadik országok azon állampolgárait, akik a tagállamok területén való munkavállalásra engedéllyel rendelkeznek, az uniós polgárokkal azonos munkafeltételek illetik meg...” Az EU Alapjogi Charta növelte az alapjogi védelem szintjét, mert rögzítette a munkavállalók védelmét az indokolatlan elbocsátással szemben. Emellett a munkához való jog kettős természetét a szövegen belüli elhelyezéssel is hangsúlyossá teszi. A 31. cikkének (1) bekezdése szerint „minden munkavállalónak joga van az egészségét, biztonságát és méltóságát tiszteletben tartó munkafeltételekhez...”⁵⁷

3.6.3. Huszonegyedik cikk – a pihenéshez és szabadidőhöz való jog

„Mindenkinek joga van a pihenéshez és szabadidőhöz, a munkaidő ésszerű korlátozását és az időszakos fizetett szabadságot is ideértve...”

A pihenéshez való jog a munkához való jog lényeges eleme, ezért a gazdasági, szociális és kulturális jogok egyike. A pihenés a munkától való tényleges mentességet, a rekreációt, a szabadidő pedig az önfejlesztést jelenti. E két jog szerint nem lehetséges a heti pihenőidőt egyszeri összeggel megváltani. A veszélyes és egészségtelen körülmények között dolgozóknak csökkentett munkaidőhöz vagy több pihenőidőhöz és több szabadidőhöz van joga. Ők magasabb bérre jogosultak az átlaghoz képest. Az viszont nem megengedett, hogy az ilyen munkavállalóknak nagyobb bért kínáljanak csökkentett munkaidő nélkül.⁵⁸

⁵⁶ <https://www.ecre.org/wp-content/uploads/2017/06/LEAP-The-Right-to-work-HG.pdf>

⁵⁷ Kéri 63-65.

⁵⁸ Drinóczi 5-6.

Az Európai Szociális Kartának az igazságos munkafeltételekhez való jogról szóló 2. cikkének 3., 4. és 5. pontja rendelkezik úgy, hogy „*Az igazságos munkafeltételekhez való jog tényleges gyakorlásának biztosítására a Szerződő Felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy... 3. legalább évi kéthetes fizetett szabadságot biztosítanak; 4. további fizetett szabadságot vagy csökkentett munkaidőt biztosítanak meghatározott veszélyes vagy egészségtelen munkát végzők számára; 5. beti pihenőidőt biztosítanak, amely – amennyire csak lehetséges – essék egybe az adott országban vagy régióban hagyományosan vagy a szokások alapján pihenőnapként elismert napokkal...*”

A GSZKJNE 7. Cikkének d) pontjában az áll, hogy „*az Egyezségokmányban részes államok elismerik mindenkinek a jogát az igazságos és kedvező munkafeltételekhez, amelyek különösen az alábbiakat biztosítják: d) pihenést, szabad időt, a munkaidő ésszerű korlátozását, rendszeres fizetett szabadságot, valamint a törvényes ünnepnapokra járó díjazást...*”

Az EU Alapjogi Charta 31. cikke (2) bekezdése arról szól, hogy „*minden munkavállalónak joga van a munkaidő felső határának korlátozásához, a napi és beti pihenőidőhöz, valamint az éves fizetett szabadsághoz...*”

3.6.4. Huszonötödik cikk – a megfelelő életszínvonalhoz való jog és az egészséghez való jog

„(1) Mindenkinek joga van a saját maga és családja egészségének és jólétének biztosítására alkalmas életszínvonalhoz, ideértve az ételmezt, a ruházatot, a lakást, az orvosi ellátást és a szükséges szociális szolgáltatásokat, továbbá a szociális biztonsághoz munkanélküliség, betegség, rokkantság, özvegyiség, öregség esetén, vagy mikor tőle független egyéb körülmények miatt nincsenek megélhetési forrásai. (2) Az anyaság és a gyermekkor különleges gondoskodásra, támogatásra jogosít. Minden gyermek, akár házasságból, akár házasságon kívül született, azonos szociális védelemben részesüljön...”

E cikket Roosevelt elnök ún. „négy szabadság beszéde” inspirálta, miszerint a világon minden embert megilleti a szólás és az önkifejezés szabadsága, a vallás szabadsága, a szabadság a félelemtől és a nyomortól. A megfelelő életszínvonalhoz való jog a jóléthez való jognak, a méltóságteljes élethez való jognak és a fejlődéshez való jognak a szerves része. E jognak részét képezi az élelemhez, a ruházathoz, lakáshoz, lakhatáshoz, az orvosi ellátáshoz és a szükséges szociális ellátáshoz való jog, és ezen jog megfelelő megvalósítása érdekében megfelelő intézkedéseket hoznak. A cikkben felsorolt jogok végső célja, hogy megteremtsék az ember egészségét és jólétét.

Az élelem az élethez szükséges elemi táplálékokat és feldolgozatlan élelmiszereket jelenti, amelyek az ember létfenntartásához szükséges ásványi anyagokat, vitaminokat és tápanyagokat tartalmazzák. A víz is mint a létszükséglet elemi feltétele szintén beletartozik az élelem fogalmába. Az élelemhez való jog az ember mennyiségileg és minőségileg megfelelő táplálékhoz való rendszeres hozzáféréseinek jogát jelenti összhangban a kulturális hagyományokkal, amelyek lehetővé teszik a méltóságteljes és félelem nélküli életet. Vagyis, hogy mindenki számára biztosítania kell az élelemhez való fizikai és gazdasági hozzáférést – így az élelemtermeléshez szükséges olyan erőforrásokhoz is, mint például a termőföld, a víz és a vetőmagok.⁵⁹

⁵⁹ http://archiv.akfi.uni-nke.hu/uploads/media_items/tkj-elemhez-valo-jog-nke2015-nov-26.original.pdf

Tehát az egészséghez való jog oszthatatlan, kölcsönösen függ más emberi jogoktól, a kölcsönösen összefügg azokkal, például a lakhatáshoz, a szociális biztonsághoz és természetesen magához az orvosi ellátáshoz fűződő joggal. Az egészséghez való jog szabadságokat és jogosultságokat egyaránt jelent. A szabadságok közé tartozik az ember joga ahhoz, hogy rendelkezzen a saját egészsége és teste felett, ideértve a szexuális és reprodukzív szabadságot, valamint a beavatkozások visszautasításának joga, vagyis a kínzástól, a beleegyezés nélküli orvosi kezeléstől vagy kísérlettől való mentesség joga. Másrészt az egészséghez való jogba az egészség védelméhez való jog is beletartozik, amely egyenlő esélyeket biztosít az embereknek, hogy az egészség elérhető legmagasabb szintjét élvezzék.

E cikk a megfelelő életszínvonalhoz való jog tényleges élvezete előfeltételeként azonosítja többek között a mindenkit megillető lakhatáshoz való jogot.

Az ENSZ Alapokmányának 55. cikkének *A nemzetközi gazdasági és szociális együttműködés* a) és b) pontja arról szól, hogy „*Abból a célból, hogy létrejöbessenek az állandóságnak és jólétnek azok a feltételei, amelyek a nemzetek között a népeket megillető egyenjogúság és önrendelkezési jog elvének tiszteletben tartásán alapuló békés és baráti kapcsolatokhoz szükségesek, az Egyesült Nemzetek elő fogja mozdítani: a) az életszínvonal emelését, a teljes foglalkoztatást, valamint a gazdasági és szociális haladás és fejlődés feltételeit; b) a gazdasági, szociális, egészségügyi téren fennálló és ezzel kapcsolatos nemzetközi feladatok megoldását, valamint a kulturális és nevelési téren a nemzetközi együttműködést...*”

Az EJEE 5. Cikke a házastársak egyenjogúságáról rendelkezik, vagyis „házastársaknak polgári jogi vonatkozásokban egyenlő jogaik vannak és felelősségük is egyenlő egymás közötti, valamint a gyermekeikkel való kapcsolataikban a házasság tekintetében, annak tartama alatt és felbontása esetében. Ez a Cikk nem gátolja az államokat abban, hogy a gyermekek érdekében szükséges intézkedéseket tegyenek...”

A PPJNE 23. cikkének 4. pontja szerint „*az Egyezségokmányban részes államok megfelelő lépéseket tesznek annak biztosítására, hogy a házaspárok jogai és kötelességei a házasság fennállása alatt és felbontása esetén egyenlőek legyenek. A házasság felbontása esetén rendelkezni kell a gyermekek szükséges védelméről...*”

A GSZKJNE 7. Cikk b) pontja kijelenti, hogy „*az Egyezségokmányban részes államok elismerik mindenkinek a jogát az igazságos és kedvező munkafeltételekhez, amelyek különösen az alábbiakat biztosítják: b) biztonságos és egészséges munkakörülményeket...*” A GSZKJNE 10. Cikk 1. és 2. pontja pedig: „*1. a lehető legszélesebb körű védelmet és segítséget kell nyújtani a családnak, amely a társadalom természetes és alapvető egysége, különösen a családalapítás tekintetében és addig, amíg a család felelős az eltartott gyermekek gondozásáért és neveléséért. Házasság csak a házaspárok szabad beleegyezése alapján köthető; 2. Az Egyezségokmányban részes államok elismerik, hogy az anyáknak a gyermek születése előtt és után ésszerű időtartamra külön védelmet kell biztosítani. Ez alatt az idő alatt a dolgozó anyáknak fizetett szabadságot, vagy megfelelő társadalombiztosítási szolgáltatásokkal együtt járó szabadságot kell biztosítani...*” A GSZKJNE 11. Cikke úgy fogalmaz, hogy „*1. Az Egyezségokmányban részes államok elismerik mindenkinek a jogát önmaga és családja megfelelő életszínvonalára, ideértve a kellő táplálkozást, ruházzkodást és lakást, valamint az életkörülmények állandó javulását. A részes államok megfelelő intézkedéseket hoznak e jog megvalósítása érdekében, továbbá elismerik, hogy evégből alapvető fontosságú a szabad elhatározás alapján nyugvó nemzetközi együttműködés. 2. Az Egyezségokmányban részes államok elismerik mindenkinek alapvető jogát arra, hogy ne éhezzenek, és önállóan és a nemzetközi együttműködés útján – a konkrét programokat is ideértve – megteszik a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy a) megjavítsák az élelmiszerek termelésének, tartósításának és elosztásának a módszereit, a technikai és tudományos ismeretek teljes kibaszásával, a táplálkozás ehveinek*

elterjesztésével és a mezőgazdasági rendszerek olyan fejlesztésével vagy átalakításával, amely lehetővé teszi a természeti erőforrások leghatékonyabb fejlesztését és hasznosítását; b) biztosítsák a világ élelmiszerkészletének méltányos és a szükségleteknek megfelelő elosztását – figyelembe véve mind az élelmiszer-importáló, mind pedig az élelmiszer-exportáló országok problémáit...” A GSZKJNE minden más nemzetközi jogi dokumentumnál átfogóbban rendelkezik az élelemhez való jogról. A GSZKNJE megkülönbözteti az élelemhez való jogot és az éhezéstől való mentesség jogát mint ugyanazon jogosultság pozitív és negatív oldalait, továbbá az állam és a nemzetközi közösség feladatává teszi, hogy azok biztosítsák a világ élelmiszerkészletének méltányos és a szükségleteknek megfelelő elosztását. A dokumentum az élelemhez való jogtekintetében nem a „minden személy”, hanem annak szinonimáját, a mindenki kitéltet alkalmazta. Elmondható, hogy a Nyilatkozat e cikkének részletezéseként jelent meg. Ezáltal külön hangsúlyt helyez az életkörülmények javítása érdekében az egyes létfeltételek megteremtésére irányuló tevőleges állami cselekvésre. A GSZKJNE 12. Cikke szerint „1. Az Egységokmányban részes államok elismerik mindenkinek a jogát arra, hogy a testi és lelki egészség elérhető legmagasabb szintjét élvezze. 2. Az Egységokmányban részes államok által a jog teljes megvalósítása érdekében teendő intézkedéseknek különösen az alábbiakra kell kiterjedniük: a) a halvaszületés, a csecsemő-halálozás csökkentése, valamint a gyermekek egészséges fejlődése érdekében szükséges intézkedések; b) a környezet és az ipar egészségügyének minden vonatkozásban történő megjavítása; c) a járványos, helyileg rendszeresen előforduló járványos és foglalkozási, valamint más megbetegedések megelőzése, gyógyítása és ellenőrzése; d) olyan feltételek megteremtése, amelyek megbetegedés esetén mindenki számára biztosítják az orvosi ellátást és kezelést...” Látható, hogy a cikk konkrétan határozta meg az egészséghez való jog fogalmát is.

Létrejött e cikk vonatkozásában a nőekkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról 1979. december 18-án New Yorkban elfogadott egyezmény is.

Az EU Alapjogi Chartájának 33. cikke a családról és a munkáról szól, amely szerint „(1) A család jogi, gazdasági és szociális védelmet élvez. (2) A család és a munka összeegyeztetése érdekében mindenkinek joga van a védelemre a gyermekvállalással összefüggő okból történő elbocsátás ellen, valamint joga van a fizetett szülési és szülői szabadságra, ha gyermeke születik, vagy gyermeket fogad örökbe...” A szociális biztonságról és a szociális segítségnyújtásról szóló 34. cikkének (1) bekezdése szerint „Az Unió, az uniós jog, valamint a nemzeti jogszabályok és gyakorlat által megállapított szabályokkal összhangban, elismeri és tiszteltben tartja a szociális biztonsági ellátásokra és szociális szolgáltatásokra való jogosultságot, amelyek védelmet nyújtanak anyaság, betegség, munkahelyi baleset, gondoskodásra utaltság vagy idős kor, továbbá a munkahely elvesztése esetén...” A (3) bekezdése pedig „A társadalmi kirekesztés és a szegénység leküzdése érdekében az Unió – az uniós jog, valamint a nemzeti jogszabályok és gyakorlat által lefektetett szabályokkal összhangban – elismeri és tiszteltben tartja a jogot a tisztas megélhetést célzó szociális támogatásra és lakástámogatásra mindazok esetében, akik nem rendelkeznek az ehhez elegendő pénzeszközökkel...”

Az EU Alapjogi Chartájának 35. cikke az egészségvédelemről szól, amely szerint „A nemzeti jogszabályokban és gyakorlatban megállapított feltételek mellett mindenkinek joga van megelőző egészségügyi ellátás igénybevételéhez, továbbá orvosi kezeléshez. Valamennyi uniós politika és tevékenység meghatározása és végrehajtása során biztosítani kell az emberi egészségvédelem magas szintjét...”

Az Európai Szociális Karta I. Részének alábbi rendelkezései e Cikkben foglaltakkal kapcsolatosak: „11. Mindenkinek joga van ahhoz, hogy részesüljön a lehető legmagasabb egészségügyi színvonal elérését lehetővé tevő összes intézkedésben. 12. Minden dolgozónak és családtagjának joga van a társadalombiztosításhoz. 13. Mindenkinek, aki nem rendelkezik megfelelő anyagi eszközökkel, joga van a szociális és egészségügyi segítségre. 14. Mindenkinek joga van ahhoz, hogy részesüljön a szociális jóléti szolgáltatásokból. 15. A fogyatékos személyeknek a fogyatékoság eredetére és természetére való tekintet nélkül

joguk van a szakmai képzésre, rehabilitációra és a visszaüllesztésre. 16. A családot – mint a társadalom alapvető egységét – teljes körű fejlődésének biztosításához megilleti a megfelelő szociális, jogi és gazdasági védelemhez való jog. 17. Az anyáknak és a gyerekeknek – tekintet nélkül a családjogi helyzetükre és családi kapcsolatokra – joguk van a megfelelő szociális és gazdasági védelemre. 18. Bármelyik Szerződő Fél állampolgárainak joguk van bármelyik másik Fél területén, annak állampolgáiraival egyenlő feltételek alapján vállalkozásba fogni. E jogot csak nyomós gazdasági és szociális okokon alapuló korlátozásoknak lehet alávetni. 19. Azoknak a migráns munkásoknak, akik valamely Szerződő Fél állampolgárai, illetve családjuknak joguk van bármely más Szerződő Fél területén a védelemre és segítségre...” A 16. cikke így hangzik „a család, mint a társadalom alapvető egysége, teljes körű fejlődéshez szükséges feltételek biztosítása érdekében a Szerződő Felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy olyan intézkedésekkel támogatják a családi élet gazdasági, jogi és szociális védelmét, mint például a szociális és családi juttatások, pénzügyi intézkedések, a családok lakhatásának biztosítása, a fiatalházasoknak nyújtott kedvezmények és egyéb megfelelő eszközök...” A 17. Cikke szerint „az anyák és gyermekek szociális és gazdasági védelemhez való joga tényleges megvalósulásának biztosítására a Szerződő Felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy megteszik az e célt szolgáló megfelelő és szükséges intézkedéseket, beleértve a megfelelő intézmények és szolgáltatások létrehozását vagy fenntartását is...”

A Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény 27. cikke így hangzik: „1. Az Egyezményben részes államok elismerik minden gyermeknek jogát olyan életszínvonalhoz, amely lehetővé teszi kellő testi, szellemi, lelki, erkölcsi és társadalmi fejlődését. 2. Elsősorban a szülők, vagy a gyermekért felelős más személyek alapvető feladata, hogy lehetőségeik és anyagi eszközeik határai között biztosítsák a gyermek fejlődéséhez szükséges életkörülményeket. 3. Az Egyezményben részes államok, az adott ország körülményeit és a rendelkezésre álló eszközöket figyelembe véve, megfelelő intézkedéseket tesznek annak érdekében, hogy a szülőt, illetőleg a gyermek más gondviselőit segítsék e jog érvényesítésében, és szükség esetén anyagi segítséget nyújtanak, valamint segítő programokat hoznak létre különösen az élelmezéssel, a ruházattal és a lakásüggyel kapcsolatban. 4. Az Egyezményben részes államok megtesznek minden alkalmas intézkedést arra, hogy a gyermektartásdíjat behajtsák a szülőktől vagy a gyermekkel szemben pénzügyi felelősséggel tartozó bármely más személytől, saját területükön és külföldön egyaránt. Különösen azokra az esetekre figyelemmel, amelyekben a gyermekkel szemben pénzügyi felelősséggel tartozó személy nem ugyanabban az államban él, mint a gyermek, a részes államok előmozdítják a nemzetközi megállapodásokhoz való csatlakozást vagy ilyenek megkötését, valamint bármely más, alkalmas megegyezés elfogadását...” A cikk kimondta a megfelelő életszínvonalhoz való jogot.

Megemlíthetjük még a Fogyatékosokkal élő személyek jogairól szóló egyezményt és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyvet is.

3.6.5. Huszonhatodik cikk – az oktatáshoz való jog

„(1) Mindenkinnek joga van az oktatáshoz. Az oktatásnak legalább elemi és alacsony szintűnek kell lennie. Az elemi oktatás kötelező. A műszaki és szakoktatást általánossá kell tenni, és a felsőfokú oktatás is legyen érdeme alapján mindenki számára egyaránt hozzáférhető. (2) Az oktatásnak az emberi személyiség teljes kibontakoztatására, valamint az emberi jogok és alapvető szabadságok tiszteletben tartásának erősítésére kell irányulnia. Elő kell segítenie a megértést, a türelmet és a barátságot valamennyi nemzet, faji vagy vallási csoport között, továbbá az Egyesült Nemzeteknek a béke fenntartása érdekében kifejtett tevékenységét. (3) Elsősorban a szülőket illeti meg annak eldöntésének joga, hogy milyen oktatásban kívánják gyermekeiket részesíteni...”

Az oktatáshoz való jog a művelődéshez való jogból ered, gazdasági, szociális és kulturális jogok egyike, amely biztosítja az ingyenes és kötelező általános iskolai tanulmányokat, a mindenki számára hozzáférhető közép- és felsőfokú oktatást, valamint az általános iskolai oktatásból kimaradt személyek számára alapfokú tanulmányokat. A művelődéshez való jog magában foglalja az oktatási követelmények és elvárások megállapítását, valamint az oktatásban szereplők bizonyos mértékű anyagi támogatását.

Az oktatás Európában a felvilágosodás előtt a 18. század végéig elsősorban a szülők és az egyház kötelessége volt. Majd a francia és amerikai forradalom idején vált az oktatás állami feladattá. Törvények kötelezték a szülőket arra, hogy gyermekeiket iskolába járassák és törvényben határozták meg, hogy egy nap hány órát dolgozhatnak a gyermekek. Majd az állam gondoskodása kiterjedt a tananyag meghatározására és a minimális oktatási követelmények felállítására is.

A 19. századi filozófusok egyértelműen felhívták a figyelmet a nagy állami beavatkozás veszélyeire, amely megfosztja a szülőket elsődleges felelősségüktől. Ehelyett az állam feladatának az alternatíva biztosítását és a szülők kötelességének betartását tartották. Az állam feladata volt emellett az oktatás terén a katolikus egyház befolyásának csökkentése, mivel korábban csak az egyháznak álltak rendelkezésére azok az intellektuális és anyagi erőforrások, amelyek lehetővé tették egy jól működő oktatási rendszer létrehozását. A személyeknek joguk lett bizonyos alapvető szociális szolgáltatásokhoz, köztük az oktatáshoz, és az állam feladata ezeket biztosítani.

A művelődéshez való jog gyakorlásának kritériumrendszere van, az államoknak tiszteletben kell tartaniuk, védelmezni és beteljesíteni kell a művelődéshez való jogot a rendelkezésre álló, elérhető, elfogadható és alkalmazkodó oktatási rendszer kiépítésével, valamint ingyenes kötelező oktatás biztosításával.

Az EJEE Kiegészítő Jegyzőkönyvének 2. cikke az oktatáshoz való jogról úgy hangzik, hogy *„Senkitől sem szabad megtagadni az oktatáshoz való jogot. Az állam az oktatás és tanítás terén vállalt feladatkörök gyakorlása során köteles tiszteletben tartani a szülők vallási és világnézeti meggyőződésével összhangban lévő oktatáshoz és tanításhoz való jogot...”*

A GSZKJNE 13. Cikke szerint *„1. Az Egyezségokmányban részes államok elismerik, hogy mindenkinek joga van a művelődéshez. Egyetértenek abban, hogy az iskolai nevelésnek az emberi személyiség és az emberi méltóság érzetének teljes kifejlesztésére, az emberi jogok és alapvető szabadságok iránti tisztelet megerősítésére kell irányulnia. Egyetértenek továbbá a részes államok abban is, hogy az iskolai nevelésnek minden személyt képessé kell tennie arra, hogy hasznos szerepet töltsön be a szabad társadalomban, előmozdítsa a megértést, türelmet és barátságot, valamennyi nemzet, valamint minden faji, népi és vallási csoport között és támogassa az Egyesült Nemzeteknek a béke fenntartása érdekében kifejtett tevékenységét. 2. Az Egyezségokmányban részes államok elismerik, hogy e jog teljes megvalósítása érdekében: a) az elemi oktatást mindenki számára kötelezővé és ingyenessé kell tenni; b) a középfokú oktatást annak különböző formáiban, ideértve a műszaki és szakmai középfokú oktatást is, minden megfelelő eszközzel általánossá és mindenki számára hozzáférhetővé kell tenni, különösen az ingyenes oktatás fokozatos bevezetése útján; c) a felsőoktatást teljesen egyenlő feltételekkel a képesség alapján mindenki számára hozzáférhetővé kell tenni, minden megfelelő eszközzel, különösen az ingyenes oktatás fokozatos bevezetése útján; d) az alapfokú oktatást a lehető legnagyobb mértékben bátorítani vagy fokozni kell minden olyan személy esetében, aki nem részesült elemi oktatásban, vagy azt nem fejezte be; e) az iskolai hálózat fejlesztését minden szinten tevékenyen elő kell mozdítani, megfelelő ösztönzőrendszerrel kell kialakítani és a tanszemélyzet anyagi életfeltételeit állandóan javítani kell. 3. Az*

Egyezségokmányban részes államok kötelezik magukat, hogy tiszteletben tartják a szülőknek, illetőleg adott esetben a törvényes gyámoknak a szabadságát arra, hogy a hatóságok által létesített iskola helyett az állam által megállapított vagy jóváhagyott minimális iskoláztatási követelményeknek egyébként megfelelő más iskolákat válasszanak gyermekeik számára, és hogy gyermekeik vallási és erkölcsi nevelését saját meggyőződésükkel összhangban biztosítsák. 4. E cikk egyetlen rendelkezését sem lehet úgy értelmezni, hogy az csorbítaná az egyéneknek és jogi személyeknek a jogát oktatási intézmények létesítésére és igazgatására, mindenkor azgal a feltétellel, hogy az e cikk 1. bekezdésében meghatározott elveket tiszteletben tartják és hogy az ilyen intézményekben nyújtott oktatás az állam által meghatározott minimális követelményeknek megfelel...” A 14. cikk szerint „Az Egyezségokmányban részes valamennyi állam, amely abban az időpontban, amelyben az Egyezségokmány részesévé vált, még nem volt képes a területén vagy a joghatósága alatt álló más területen a kötelező és ingyenes alapfokú iskoláztatást biztosítani, kötelezi magát arra, hogy két éven belül részletes intézkedési tervet dolgoz ki és fogad el annak érdekében, hogy a tervben ésszerűen meghatározandó néhány éven belül a mindenkire kiterjedő kötelező és ingyenes iskoláztatás elve fokozatosan megvalósuljon...”

Az EU Alapjogi Chartájának 14. cikke az oktatáshoz való jogról szerint „(1) Mindenkinek joga van az oktatáshoz, valamint a szakképzésben és a továbbképzésben való részvételhez. (2) Ez a jog magában foglalja a kötelező oktatásban való ingyenes részvétel lehetőségét. (3) Az oktatási intézmények demokratikus elvek figyelembevételével történő alapításának szabadságát, valamint a szülők azon jogát, hogy gyermekeik számára vallási, világnézeti vagy pedagógiai meggyőződésüknek megfelelő nevelést biztosítsanak, tiszteletben kell tartani az e jogok és szabadságok gyakorlását szabályozó nemzeti törvényekkel összhangban...”

Napjainkban világszerte az állam a művelődéshez való jog legfontosabb biztosítója és védelmezője az oktatási rendszer kiépítésével, fenntartásával és az oktatásban részt vevők támogatásával, illetve az oktatás színvonalának és tartalmának szabályozásával. Ahogy korábban a szülők kezében volt a gyermekek oktatásának kulcsa, manapság az állam felelőssége az oktatás biztosítása, a szülők szerepe pedig jelentősen csökkent. A művelődéshez való jogot a legtöbb ország ingyenes állami oktatási intézmények fenntartásával biztosítja, a szülőknek pedig korlátozott lehetőségeik vannak az oktatás megválasztásával kapcsolatban.

3.6.6. Huszonhetedik cikk – a közösség kulturális életében való részvétel joga

„(1) Mindenkinek joga van a közösség kulturális életében való szabad részvételhez, a művészetek élvezetéhez, a tudomány haladásában és annak előnyeiben való részesedéshez. (2) Mindenkinek joga van az általa alkotott tudományos, irodalmi vagy művészeti termékekkel kapcsolatos erkölcsi és anyagi érdekeinek védelméhez...”

A kulturális jog egy második generációs jog. Szűkebb értelemben felfogott kulturális jogok közé tartozik a kulturális életben való részvétel, a tudomány haladásából és alkalmazásából eredő előnyök élvezetének, valamint a tudományos, irodalmi vagy művészeti alkotás szerzőjének az erkölcsi és anyagi érdekei védelméhez való joga. A kulturális életben való részvételt védi a művészi és tudományos alkotás tekintetében lévő gondolat-, és vélemény szabadság, továbbá a hátrányos megkülönböztetés tilalma. Az általános diszkrimináció-tilalom nyújt védelmet a tudományból való részesedés tekintetében.⁶⁰

Az ENSZ Alapokmány 73. cikk a) pontja alapján „az érdekelt népek kultúrája tiszteletben tartásának kötelezettségével biztosítsák azok politikai, gazdasági, szociális előrehaladását, nevelésügyük fejlesztését, az igazságos bánásmódot velük szemben és védelmüket a visszaélések ellen...”

⁶⁰ Kardos 1.

A PPJNE 1. cikkének 1. pontja szerint: „1. Minden népnek joga van az önrendelkezésre. E jog értelmében a népek szabadon határozzák meg politikai rendszerüket és szabadon biztosítják gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődésüket...” Elismeri az egyik alapvető kollektív jogot, nevezetesen az önrendelkezési jogot, amelynek előmozdítása és védelme gyakorlati javaslat. A 27. cikke szerint: „olyan államokban, ahol nemzeti, vallási vagy nyelvi kisebbségek élnek, az ilyen kisebbségekhez tartozó személyektől nem lehet megtagadni azt a jogot, hogy csoportjuk más tagjaival együttesen saját kultúrájuk legyen, hogy saját vallásukat vallják és gyakorolják, vagy hogy saját nyelvüket használják...”

A GSZKJNE 15. Cikke szerint „1. Az Egyezségokmányban részes államok elismerik mindenki jogát arra, hogy a) részt vegyen a kulturális életben; b) élvezze a tudomány haladásából és annak alkalmazásából származó előnyöket; c) minden olyan tudományos, irodalmi vagy művészeti alkotás tekintetében, melynek szerzője, erkölcsi és anyagi érdekei védelemben részesüljenek. 2. Az Egyezségokmányban részes államok által e jog teljes érvényesítése érdekében teendő lépéseknek ki kell terjedniük a tudomány és a kultúra megőrzését, fejlesztését és terjesztését biztosító intézkedésekre is. 3. Az Egyezségokmányban részes államok kötelezik magukat a tudományos kutató és alkotó tevékenységhez nélkülözhetetlen szabadság tiszteletben tartására. 4. Az Egyezségokmányban részes államok elismerik a tudomány és kultúra területén történő nemzetközi kapcsolatok és együttműködés előmozdításából és fejlesztéséből származó előnyöket.”

Az EU Alapjogi Kartájának 22. cikke a kulturális, vallási és nyelvi sokféleségről szól, úgy hangzik, hogy: „Az Unió tiszteletben tartja a kulturális, vallási és nyelvi sokféleséget...”

3.7. A Tympanon

3.7.1. Huszonnyolcadik cikk – a társadalmi és világrendhez való jog

„Mindenkinek joga van egy olyan társadalmi és világrendhez, amelyben a jelen nyilatkozatban foglalt jogok és szabadságok maradéktalanul érvényesülhetnek...”

A természetjog-alapú társadalmi rendnek minden ember számára biztosítania kell az élet elemi feltételeit, mint például az élelmet, a lakhatást, az egészségügyi ellátást minden más feltétel nélkül. A természet által adott életfeltételek és a szellemi termékek kisajátíthatatlanok. Az élet természet adta elemi feltételeit, a földet, a levegőt, a vizet, az energiaforrásokat, valamint az emberi szellem alkotásait az emberiség birtokolja. A természetes társadalmi rendnek biztosítania kell, hogy a természet adta életfeltételekhez és a kultúra által teremtett szellemi termékekhez minden ember, a jelenlegi és minden jövőző nemzedék minden tagja hozzájuthasson.⁶¹

E cikk lényege az, hogy olyan világ legyen, ahol a Nyilatkozatban meghatározott rendelkezések maradéktalanul teljesülnek.

3.7.2. Huszonkilencedik cikk – a szabad és teljes fejlődéshez szükséges közösségi köteleességek

„(1) Mindenkinek vannak köteleességei azzal a közösséggel szemben, amelyben egyedül lehetséges személyiségének szabad kibontakoztatása. (2) Jogainak és szabadságjogainak gyakorlásában mindenki csak olyan korlátozásoknak lehet alávetve, amelyeket a törvény kizárólag mások jogai és szabadságai kellő elismerésének és tiszteletben tartásának biztosítása, valamint a demokratikus társadalom erkölcsse,

⁶¹ http://greenfo.hu/hirek/print/2001/07/05/a-tarsadalmi-élet-termeszetjogi-alaptetelei_994354183

közrendje és általános jóléte jogos követelményeinek teljesítése érdekében megállapít. (3) Ezeket a jogokat és szabadságokat semmi esetre sem lehet az Egyesült Nemzetek céljaival és elveivel ellentétesen gyakorolni...”

A cikk első bekezdése arra utal, hogy a magánszféra legfőbb célja, hogy az ember egy olyan szabadsággal rendelkezzen az élet meghatározott területén, amelyen mozogva biztosított számára az önkiteljesítés, az önmegvalósítás és az önrendelkezés joga, amely a személyiség szabad kibontakoztatása.

A cikk második bekezdése egy általános klauzulát tartalmaz. Arra gondolhatunk, hogy az emberi jogok korlátozása lehetőségének és feltételeinek meghatározása lényegében jogbölcseleti jellegű kérdések megválaszolásán alapul. A 18. századi felvilágosodás és természetjogi gondolkodás előtérbe helyezte azt a kérdést, hogy mennyiben lehet alapvetőnek elismert jogokat és szabadságokat korlátozni, ami megfordítva azt is jelenti, hogy mennyiben korlátozzák ezek a jogok az államokat. W. Blackstone szerint a szabadság korlátozható, de csak a közjó szempontjából szükséges mértékben.

A nemzetközi jog tudománya a legfontosabb emberi jogi dokumentumok alapján a jogokat a korlátozás lehetősége és feltételei alapján három csoportba osztja. Az első csoportba tartoznak az abszolút jogok, azon jogok, amelyek mindenkor és korlátozás nélkül kell, hogy érvényesüljenek, mint például az élethez és emberi méltósághoz való jog. Vannak olyan jogok, amelyekről időlegesen, szigorú feltételek szerint elrendelt kivételes jogrend idején el lehet térni, mint például a kényszer vagy kötelező munka tilalma. A harmadik csoportba tartoznak azon polgári és politikai jogok, amelyek meghatározott szigorú feltételek mellett állandó jelleggel törvényi korlátozás alá vethetőek. Fennáll ugyanakkor a közhatalomnak, a törvényhozásnak az a lehetősége, hogy a közérdek, a közösség rendje, a társadalmi béke érdekében behatoljon a szabadság jogába, így bizonyos jogokat, bizonyos feltételek mellett korlátozhatson.⁶²

A Francia Deklaráció IV. pontja szerint „a szabadság annyit jelent, hogy mindent szabad, ami másnak nem árt. Az egyes ember természetes jogainak gyakorlása tehát más korlátokba nem ütközhetik, mint azokba, amelyek a társadalom többi tagjai számára ugyanezen jogok élvezetét biztosítják; s e korlátokat a törvény határozhatja meg...” A Deklaráció bevezetője az emberi jogok kinyilatkoztatása céljaként azt határozta meg, hogy világos mércét teremtsen a politikai intézmények és a polgárok követelései számára az alkotmány és a „közjólét fenntartása” szolgálata érdekében.

Az EJEE az egyes jogoknál rendelkezik a korlátozásokról. A 9. cikk. 2. pontja a gondolat-, lelkiismeret- és vallásszabadságról rendelkezik „a vallás vagy meggyőződés kifejezésre juttatásának szabadságát csak a törvényben meghatározott, olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek egy demokratikus társadalomban a közbiztonság, a közrend, közegészség vagy az erkölcsök, illetőleg mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükségesek...” A 10. cikk 2. pontja a véleménynyilvánítás szabadsága kapcsán úgy szól, hogy „e kötelezettségekkel és felelősséggel együttjáró szabadságok gyakorlása a törvényben meghatározott, olyan alakszerűségeknek, feltételeknek, korlátozásoknak vagy szankcióknak vethető alá, amelyek szükséges intézkedéseknek minősülnek egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a területi sértetlenség, a közbiztonság, a zavargás vagy bűnözés megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, mások jó hírneve vagy jogai védelme, a bizalmas értesülés közlésének megakadályozása, vagy a bíróságok tekintélyének és pártatlanságának fenntartása céljából...” 11. cikk 2. pontja a gyülekezés és egyesülés szabadságára vonatkozóan: „e jogok gyakorlását csak a törvényben meghatározott, olyan korlátozásoknak lehet alávetni,

⁶² Kiss 455-458.

amelyek egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság vagy közbiztonság, a zavargás vagy bűnözés megakadályozása, a közegészség, az erkölcsök, illetőleg mások jogai és szabadságai védelme érdekében szükségesek. Ez a Cikk nem tiltja, hogy e jogoknak a fegyveres erők, a rendőrség vagy az államigazgatás tagjai által történő gyakorlását a törvény korlátozza...” A 17. Cikk a joggal való visszaélés tekintetében *„az Egyezmény egyetlen rendelkezését sem lehet úgy értelmezni, hogy az bármely állam, csoport vagy személy számára jogot biztosítana olyan tevékenység folytatására vagy olyan cselekedet végrehajtására, amely az Egyezményben foglalt jogok és szabadságok megsértésére vagy pedig az Egyezményben meghatározottnál nagyobb mértékű korlátozására irányul...”* A 18. Cikk a jogkorlátozás alkalmazásának megszorítására vonatkozóan *„a jelen Egyezményben említett jogok és szabadságok korlátozásait nem lehet más célra alkalmazni, mint amelyre elő vannak írva...”* Az EJEE Negyedik kiegészítő Jegyzőkönyve 2. cikkének 3. és 4. pontja a mozgásszabadságról úgy rendelkezik, hogy *„3. E jogokat kizárólag csak olyan, a törvényekkel összhangban lévő korlátozásoknak lehet alávetni, melyek egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság vagy a közbiztonsága érdekében, a közrend fenntartásához, a bűnmegelőzéshez, a közegészség vagy az erkölcsök védelméhez, illetőleg mások jogainak és szabadságainak megóvásához szükségesek... 4. Az 1. bekezdésben elismert jogokat bizonyos, meghatározott körzetekben alá lehet vetni olyan, a törvény által elrendelt korlátozásoknak is, melyeket egy demokratikus társadalomban a közérdekei igazolnak...”*

A PPJNE-ban hat emberi jognál, nevezetesen a mozgásszabadság, a bírósági tárgyalás nyilvánossága, a gondolat, lelkiismeret és vallásszabadság, a véleménynyilvánítás szabadsága, gyülekezési és egyesülési jog esetében találhatunk a korlátozásukra vonatkozó klauzulákat. Ezekre az jellemző, hogy a közérdekű általános indokok mint a közrend, a közegészség, a közbiztonság mellett mások jogainak és szabadságának védelme érdekében teszik lehetővé az adott jog törvényi korlátozását. A PPJNE 5. Cikke meghatározza, hogy *„1. Az Egyezségokmány egyetlen rendelkezését sem lehet úgy értelmezni, hogy az jogot adna bármely államnak, csoportnak vagy személynek olyan tevékenység kifejtésére, vagy olyan cselekedetre, amely az Egyezségokmányban elismert jogok és szabadságok megsemmisítésére, vagy azoknak az Egyezségokmányban meghatározottnál nagyobb mértékben való korlátozására irányul. 2. Az Egyezségokmányban részes bármely államban törvény, egyezmény, rendelet vagy szokás által elismert, vagy azok alapján hatályban levő egyetlen alapvető emberi jog korlátozása vagy csorbítása sem engedhető meg azszal az ürüggyel, hogy az Egyezségokmány az ilyen jogokat nem, vagy csak kisebb mértékben ismeri el...”* A 12. Cikk 3. pontja a szabad mozgással kapcsolatban előírja, hogy: *„a fent említett jogok csak a törvényben meghatározott olyan korlátozásoknak vethetőek alá, amelyek az állam biztonságának, a közrendnek, a közegészségügynek, a közerkölcsnek, valamint mások jogainak és szabadságainak a védelme érdekében szükségesek, és amelyek összhangban vannak az Egyezségokmányban elismert egyéb jogokkal...”* A 14. Cikk 1. pontja *„a bíróság előtt mindenki egyenlő. Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat, vagy valamely perben a jogait és kötelességeit a törvény által felállított független és pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el. A sajtót és a nyilvánosságot ki lehet zárni a tárgyalás egy részéről vagy az egész tárgyalásról mind erkölcsi okokból, a demokratikus társadalom közrendjének, vagy az állam biztonságának védelme érdekében, mindakkor, amikor a felek magánéletének érdekei azt követelik, mind pedig a bíróság által feltétlenül szükségesnek ítélt mértékben, az olyan különleges körülmények fennállása esetén, amikor a nyilvánosság ártana az igazságszolgáltatás érdekeinek; azonban minden büntető vagy polgári ügyben hozott ítéletet nyilvánosan kell kibirdetni, kivéve, ha a fiatalok érdekei mást kívánnak, vagy ha az eljárás házassági jogvitára vagy gyermekek gyámságára vonatkozik...”* A 18. Cikk 3. pontja szerint *„a vallás vagy meggyőződés kinyilvánításának szabadságát csak a törvényben megállapított olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek a közbiztonság, a rend, a közegészség, az erkölcs, vagy mások alapvető jogai és szabadságai védelmének érdekében szükségesek...”* A 19. Cikk 2. és 3. pontja kinyilvánítja *„2. Mindenkinek joga van a szabad véleménynyilvánításra; ez a jog magában foglalja mindenfajta adat és gondolat határokra való tekintet nélküli –*

szóban, írásban, nyomtatásban, művészi formában vagy bármilyen más tetszése szerinti módon történő – keresésének, megismerésének és terjesztésének a szabadságát is. 3. Az e cikk 2. bekezdésében meghatározott jogok gyakorlása különleges köteleységekkel és felelősséggel jár. Ennélfogva az bizonyos korlátozásoknak vethető alá, ezek azonban csak olyanok lehetnek, amelyeket a törvény kifejezetten megállapít és amelyek a) mások jogainak vagy jó hírnevének tiszteletben tartása, illetőleg b) az állambiztonság vagy a közrend, a közegészség vagy a közkerölcs védelme érdekében szükségesek...” A 21. Cikk alapján „a békés gyülekezés jogát el kell ismerni. E jog gyakorlását csak a törvényben megállapított olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek egy demokratikus társadalomban az állam biztonsága, a közbiztonság és a közrend, illetőleg a közegészség, a közkerölcs vagy mások jogai és szabadsága védelme érdekében szükségesek...” A 22. Cikk 2. pontja szerint pedig „e jog gyakorlását csak a törvényben megállapított olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek egy demokratikus társadalomban az állam biztonsága, a közbiztonság és a közrend, illetőleg a közegészség, a közkerölcs vagy mások jogai és szabadságai védelme érdekében szükségesek. E cikk nem akadályozza, hogy e jogoknak a fegyveres erők és a rendőrség tagjai által történő gyakorlását törvényes korlátozásnak vessék alá...”

A GSZKJNE 4. Cikke szerint: „Az Egyezségokmányban részes államok elismerik, hogy az állam által az Egyezségokmánnyal összhangban biztosított jogok gyakorlása során az állam e jogokat csak olyan korlátozásoknak vetheti alá, amelyeket – e jogok természetével összeegyeztethető mértékben és kizárólag a demokratikus társadalom általános jólétének előmozdítása céljából – a törvény határoz meg...” Az 5. Cikk szerint: „1. Az Egyezségokmány egyetlen rendelkezését sem lehet úgy értelmezni, hogy az jogot adna bármely államnak, csoportnak vagy személynek olyan tevékenység kifejtésére, vagy olyan cselekedetre, amely az Egyezségokmányban elismert jogok és szabadságok bármelyikének megsemmisítésére vagy azoknak az Egyezségokmányban meghatározottnál nagyobb mértékben való korlátozására irányul. 2. A valamely országban törvény, egyezmény, rendelet vagy szokás által elismert vagy annak alapján hatályban levő egyetlen alapvető emberi jog korlátozása vagy csorbítása sem engedhető meg azszal az ürüggyel, hogy az Egyezségokmány az ilyen jogokat nem vagy csak kisebb mértékben ismeri el...” 8. Cikk 1. pontjának a) és c) bekezdése szerint „1. Az Egyezségokmányban részes államok kötelezettséget vállalnak arra, hogy biztosítják: a) mindenkinek azt a jogát, hogy saját gazdasági és társadalmi érdekeinek előmozdítása és védelme érdekében másokkal együtt szakszervezetet alakítson és az általa választott szakszervezetbe – egyedül az adott szervezet szabályaitól függően – beléphessen. E jog gyakorlását csak a törvényben meghatározott olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek a demokratikus társadalomban az állambiztonság, a közrend, vagy mások jogai és szabadsága védelme érdekében szükségesek; c) a szakszervezeteknek azt a jogát, hogy – eltekintve a törvényben meghatározott olyan korlátozásoktól, amelyek demokratikus társadalomban az állambiztonság, a közrend, vagy mások jogai és szabadsága védelme érdekében szükségesek – szabadon működjenek; A 2. pontja „E cikk nem akadályozza, hogy e jogoknak a fegyveres erők, a rendőrség, valamint az államigazgatás tagjai által történő gyakorlását törvényes korlátozásnak vessék alá...”

Az Európai Szociális Karta 31. Cikke rendelkezik erről, amely szerint „1. Az I. Részben meghatározott jogokat és alapelveket tényleges megvalósításuk és a II. Részben biztosított gyakorlati alkalmazásuk során semmiféle olyan megszorításnak vagy korlátozásnak nem szabad alávetni, amelyeket ezekben a Részekben nem tettek kifejezetten lehetővé, kivéve a jogszabályban meghatározott olyan megszorításokat és korlátozásokat, amelyek egy demokratikus társadalomban mások jogainak és szabadságjogainak vagy a közérdek, a nemzetbiztonság, a közegészségügy vagy a közkerölcs védelmében szükségesek. 2. A jelen Kartában meghatározott jogoknak és kötelezettségeknek a Karta által lehetővé tett korlátozásai kizárólag csak abból a célból alkalmazhatóak, amelyre azokat lehetővé tették...”

3.7.3. Harmincadik cikk – a fenti jogokba való állami és személyi beavatkozástól való szabadság

„A jelen nyilatkozat egyetlen rendelkezése sem értelmezhető úgy, hogy az bármely államot, csoportot vagy személyt feljogosítana olyan tevékenység folytatására vagy olyan cselekmény elkövetésére, amely az itt megfogalmazott jogok és szabadságok bármelyikének megsemmisítésére irányul...”

Ezen utolsó cikk meghatározza, hogy semmilyen állam, csoport, vagy személy nem cselekedhet úgy, hogy a Nyilatkozatban megfogalmazott jogokat és szabadságokat megszegje. E cikk tartalma a későbbi nemzetközi dokumentumokban is megjelent. Nem lehet a Nyilatkozatban foglaltakkal ellentétes jogforrásokat alkotni.

A PPKJNE 5. Cikk 1. pontja rendelkezik arról, hogy *„az Egyezségokmány egyetlen rendelkezését sem lehet úgy értelmezni, hogy az jogot adna bármely államnak, csoportnak vagy személynek olyan tevékenység kifejtésére, vagy olyan cselekedetre, amely az Egyezségokmányban elismert jogok és szabadságok megsemmisítésére, vagy azoknak az Egyezségokmányban meghatározottnál nagyobb mértékben való korlátozására irányul...”*

A GSZKJNE 5. Cikk 1. pontja pedig ugyanígy fogalmaz, vagyis *„az Egyezségokmány egyetlen rendelkezését sem lehet úgy értelmezni, hogy az jogot adna bármely államnak, csoportnak vagy személynek olyan tevékenység kifejtésére, vagy olyan cselekedetre, amely az Egyezségokmányban elismert jogok és szabadságok bármelyikének megsemmisítésére vagy azoknak az Egyezségokmányban meghatározottnál nagyobb mértékben való korlátozására irányul...”*

Konklúzió

A második világháború lezárását követően szükségessé váltak az alapvető emberi jogok és szabadságok nemzetközi dokumentumba való ültetése. A Nyilatkozat célja az volt, hogy összefoglalja az ENSZ álláspontját a minden embert megillető alapvető jogokról. Továbbá lényeges előrelépést és reformot jelentett abban a törekvésben, amely az alapvető emberi jogoknak nemzetközileg való biztosítására irányult.

Az egyetemes nyilatkozat tartalmának megszövegezése és elfogadása nem volt egyszerű feladat, ugyanis a második világháborút követően fennálló nemzetközi politikai problémák és különböző nézetek miatt viták alakultak ki, amelyet még jobban alátámasztott a szavazás során az ellenzők és a tartózkodók tömbje.

A Nyilatkozat elnevezése teljes mértékben kifejezi, hogy a benne foglalt alapvető emberi jogok betartása és figyelembe vétele mindenkire nézve kötelező.

Azonban a Nyilatkozat szerkezeti felépítése nemcsak görög templomhoz, hanem bármely épülethez hasonlítható, amelynek szerkezeti elemei stabilan épülnek egymásra és ezen alapra még lehet ráépíteni.

A Nyilatkozat tartalmi elemzése során egyértelművé válhatott számunkra, hogy milyen gondos és alapos munka eredménye, és mely jogok és szabadságok voltak akkor a legfontosabbak az emberiség számára. Megfigyelhetjük, hogy a jogokon és szabadságokon kívül tartalmaz imperatív elemeket is. A cikkek elemeinek részletezése során a történelem addigi főbb eseményei köszöntek vissza számunkra, amelyeket nem szabad sosem elfelejtenünk és külön érdemes figyelniük, nehogy esetleg megismétlődjenek. Tekintettel arra, hogy a Nyilatkozat az alapvető emberi jogok teljes és részletes rendszerét tartalmazza, mégis a mai értelemben vett főbb problémák és aktuális nehézségek miatt esetleg a tartalmának továbbgondolására, valamint a cikkek számának esetleges bővítésére lenne szükség.

A Nyilatkozat alapköve volt az 1948 után keletkezett nemzetközi, regionális és nemzeti jogforrásoknak is. A Nyilatkozatban foglaltak elsőbbséget élveznek a nemzeti vagy regionális jogforrásokkal szemben, amennyiben azok ellentétben állnak a Nyilatkozattal.

Az egyes nemzetközi jogforrásokból láthatjuk, hogy a Nyilatkozat cikkeihez képest vagy hasonló tartalmú, vagy inkább azoknál még részletesebb, komplexebb cikként épültek be más nemzetközi dokumentumokba. Ráadásul egyes cikkeket kifejtő, részletes nemzetközi jogforrások is létrejöttek.

Manapság is a Nyilatkozat a mindennapos jogsérelmeket teljes mértékben tükrözi, számos bírósági tárgyalásra kerül sor az alapvető emberi jogok megsértése miatt, amely szinte minden tagállam esetén gyakori tendenciát mutat. Azonban szükséges lehetne a terrorizmusra, a menekültekre és az erőszakos állam elleni bűncselekményekre nagyon hangsúlyt fektetni, az erre vonatkozó szabályozást esetleg megreformálni.

Mára a Nyilatkozat egy szokásjogi értékű dokumentum, az ENSZ Alapokmányának az emberi jogok biztosítását hirdető cikkelyei általános értelmezésének tekinthető. A Nyilatkozatot az egyének, az államok és az emberiség alapvető viszonyítási pontnak tudnak mindig tekinteni.

Az ENSZ-közügyülés 1950-ben hozott döntése értelmében a nyilatkozat elfogadásának napját, vagyis a december 10-ét minden évben az emberi jogok napjaként ünneplik.

Záróakkordként, remélem a tanulmányom sokak számára választ adott a témával kapcsolatban. Úgy érzem, hogy a kincses láda kulcsát megtaláltam.

Irodalomjegyzék

Monográfia:

- Bruhács János: *Nemzetközi jog I.*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2014.
- Dezső Márta-Fürész Klára-Kukorelli István-Papp Imre-Sári János-Somody Bernadette-Szegvári Péter-Takács Imre: *Alkotmánytan I.*, Budapest, Osiris Kiadó 2007.
- Király Tibor: *Büntetőeljárás jog*, Osiris Kiadó, Budapest, 2003.
- Menyhárd Attila: *Dologi jog*, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014.
- Sári János-Somody Bernadette: *Alapjogok. Alkotmánytan II.*, Budapest, Osiris Kiadó 2008.

Tanulmány:

- Mike Gyula: *A hátrányos megkülönböztetés tilalmának értelmezése a nemzetközi dokumentumok és az Alkotmány tükrében, különös tekintettel a nemek közötti diszkriminációra*, 2007.
- Szabó Máté – Haraszi Margit Katalin: *Az emberi jogok fejlődésének globális és európai fordulópontjain 1809-1948-1989-2008-2009.*
- Szabó Pál: *Száműzetés az egyházba? VII. Bíborbanszületett Konstantin császár rendeletei a szándékos gyilkosok asyllum jogáról és a környező jogi régiók szabályozása*
- dr. Szép Árpád: *A menedékkérők területhez való hozzáférése, Egyensúly a menedékhez való jog és az illegális migrációval szembeni harc között*, Budapest, 2016.

Folyóiratcikkek:

- Drinóczi Tímea: *A szociális jogok: nemzetközi kitekintés, nemzeti gyakorlat és alapjogi jelleg*, MTA Law MakingPapers, MTA, Budapest, 2018/4.
- Frivaldszky János: *Jogalanyiség és a jog mint egyetemes elismerő viszony A legújabb olasz jogfilozófiai eredmények tükrében*, Iustum Aequum Salutare V. 2009/2. 11–54.
- Gyurácz Veronika: *A hatályos nemzetközi jog hiányosságai a modernkori rabszolgaság elleni védelem terén*, Külügyi Szemle, 2015/3.
- Kardos Gábor: *A kultúrához való jog védelme a nemzetközi jogban*, Fundamentum, 2002/2. 29-38.
- Kéri Judit: *A munkához való jog és a munkanélküliség kapcsolatának szociális jogi meghatározása*. Acta Universitatis Szegediensis: forum: publication es doctorandorum juridicorum, (6). pp. 61-76. (2016)
- Kiss Barnabás: *Az alapjogok korlátozása az Európai Unió nemzeti alkotmányaiban*, Acta Universitatis Szegediensis :acta juridica et politica, (73) 1-64. pp. 455-465. (2010)
- Kovács Péter: *Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata kidolgozásának története és elfogadásának körülményei*, Iustum Aequum Salutare, V. 2009/2. 55–66.
- Nagy Anita: *Az emberi jogok és a büntetőeljárás kapcsolata (I. rész) SectioJuridica et Politica*, Miskolc, TomusXXVIII. (2010). 341-369.
- Sántha Ferenc: *A nemzetközi bűncselekmény általános fogalmának hazai fejlődése*, Jog Állam Politika, 2010/1.
- Sólyom László: *Egy új szabadságjog: az információszabadság*, Valóság - 31. (1988) 9. , 14-34.
- Szemesi Sándor: *A diszkrimináció tilalma az emberi jogok európai rendszerében és a magyar jogrendben*, Kül-Világ Nemzetközi kapcsolatok folyóirata, VII. évfolyam 2010/4.

- Tibori Szabó Kinga: *A népek önrendelkezésének belső formája: egyéni szabadság vagy jog a kollektív autonómiához?*, Romániai Magyar Jogtudományi Közlöny, 2005/1. szám
- Tóth J. Zoltán: *John Rawls igazságosság-elmélete (Recenzió)*, Jogelméleti Szemle, 2005/1. szám

Internetes források:

- http://alkjog.elte.hu/wp-content/uploads/2016_EAvazlat-Gyulekezes-Egyesules.pdf 2018.07.24.
- http://archiv.akfi.uni-nke.hu/uploads/media_items/tkj-elemhez-valo-jog-nke2015-nov-26.original.pdf 2018.07.24.
- <http://beszelo.c3.hu/cikkek/vallaszabadsag-egyetem-es-jogok-nemzetkozi-normak> 2018.09.24.
- https://birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/project_docs/emberi_jogi_kepzes_oktatasi_segedanyag.pdf 2018.10.10.
- <http://www.cordelia.hu/index.php/hu/kinzasrol> 2018.09.21.
- <https://www.ecre.org/wp-content/uploads/2017/06/LEAP-The-Right-to-work-HG.pdf> 2018.09.21.
- <http://emberijogok.kormany.hu/nok> 2018.09.07.
- <https://erthetojog.hu/emberi-jogaink-oktatashoz-valo-jog/> 2018.09.12.
- http://greenfo.hu/hirek/print/2001/07/05/a-tarsadalmi-elet-termeszetjogi-alaptetelei_994354183 2018.09.21.
- <http://www.jogiforum.hu/hirek/27295> 2018.08.14 2018.08.02.
- <http://www.kepesifi.com/hu/1057/kozelet/1141/T%C3%B6rv%C3%A9ny-el%C5%91tti-egyenl%C5%91s%C3%A9g.html> 2018.09.12.
- <http://www.kislexikon.hu/fogvatartas.html> 2018.09.15.
- http://www.kislexikon.hu/munkahoz_valo_jog.html 2018.09.15.
- <http://lexikon.katolikus.hu/E/emberi%20m%C3%A9lt%C3%B3s%C3%A1g.html> 2018.08.23.
- <http://media-tudomany.hu/archivum/a-maganelethez-valo-jog-elmeleti-alapjai/> 2018.09.27.
- <http://midra.uni-miskolc.hu/document/12304/4375.pdf> 2018.08.27.
- <http://www.royalmagazin.hu/kultura-miskolc/neves-napok/20408-minden-szemelynek-joga-van-az-elethez-a-szabadsaghoz-es-a-szemelyi-biztonsaghoz> 2018.08.08.
- <https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/alkotmanyjog/ch06s02.html> 2018.08.11.
- <https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/alkotmanyjog/ch08s07.html> 2018.08.11.
- <http://tarstudszotar.adatbank.transindex.ro/?szo=35> 2018.07.20.
- <https://tasz.hu/a-velemenynyilvanitas-szabadsaga> 2018.07.24
- <https://tasz.hu/egyesulesi-jog> 2018.07.24.
- <https://tasz.hu/jogszabalygyujtemeny-egyesulesi-jog> 2018.07.24.
- <https://tasz.hu/cikkek/integracio-es-parhuzamos-tarsadalmak> 2018.08.02.
- <http://tudasbazis.sulinet.hu/hu/szakkepzes/kozlekedes/altalanos-jogi-ismeretek/az-alapveto-allampolgari-jogok/az-alapveto-emberi-jogok> 2018.10.10.